

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ, HUMANITARINIŲ MOKSLŲ IR MENŲ FAKULTETAS

Sonata Vyšniauskienė

**ŠEIMAI PALANKIOS POLITIKOS PRIEMONIŲ
VERTINIMAS LIETUVOJE**

Baigiamasis magistro projektas

Vadovas

Doc. dr. Irena Luobikienė

KAUNAS, 2017

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ, HUMANITARINIŲ MOKSLŲ IR MENŲ FAKULTETAS

**ŠEIMAI PALANKIOS POLITIKOS PRIEMONIŲ
VERTINIMAS LIETUVOJE**

Baigiamasis magistro projektas
Socialinės politikos programa (kodas 621L40002)

Vadovas

(parašas) Doc. dr. Irena Luobikienė
(data)

Recenzentas

(parašas) Lekt. dr. Jurgita Jurkevičienė
(data)

Projektą atliko

(parašas) Sonata Vyšniauskienė
(data)

KAUNAS, 2017

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ, HUMANITARINIŲ MOKSLŲ IR MENŲ FAKULTETAS

Sonata Vyšniauskienė

Socialinės politikos studijų programa, II Kursas

Baigiamojo projekto „Šeimai palankios politikos priemonių vertinimas Lietuvoje“

AKADEMINIO SAŽININGUMO DEKLARACIJA

2017-01-

Kaunas

Patvirtinu, kad mano Sonatos Vyšniauskienės baigiamasis projektas tema „Šeimai palankios politikos priemonių vertinimas Lietuvoje“ yra parašytas visiškai savarankiškai, o visi pateikti duomenys ar tyrimų rezultatai yra teisingi ir gauti sąžiningai. Šiame darbe nei viena dalis nėra plagijuota nuo jokių spausdintinių ar internetinių šaltinių, visos kitų šaltinių tiesioginės ir netiesioginės citatos nurodytos literatūros nuorodose. Įstatymų nenumatytų piniginių sumų už šį darbą niekam nesu mokėjęs.

Aš suprantu, kad išaiškėjus nesąžiningumo faktui, man bus taikomos nuobaudos, remiantis Kauno technologijos universitete galiojančia tvarka.

(vardą ir pavardę įrašyti ranka)

Vyšniauskienė, Sonata. *Šeimai palankios politikos priemonių vertinimas Lietuvoje. Socialinės politikos magistro baigiamasis projektas / vadovė doc. dr. Irena Luobikienė*; Kauno technologijos universitetas, Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas, Viešosios politikos ir administravimo institutas.

Mokslo kryptis ir sritis: Socialinė politika

Reikšminiai žodžiai: *Šeimos politika, šeimai palanki politika, šeimai palankios politikos priemonės, šeimai palankios politikos priemonių vertinimas.*

Kaunas, 2017. psl. 87

SANTRAUKA

Pastarąjį dešimtį dauguma išsivysčiusių šalių susiduria su gimstamumo mažėjimu, aukštu nedarbo lygiu moterų turinčių mažamečius vaikus. Kita vertus, darbdaviai vengia taikyti lanksčias darbo organizavimo formas. Lietuvos kontekste, visų pirma yra vaikų priežiūros įstaigų trūkumas, lanksčių darbo susitarimų trūkumas bei kitos problemos. Atsižvelgiant į visas šias problemas, šalys vis labiau sutelkia dėmesį į vieną iš svarbiausių šeimos politikos sričių – šeimai palankios politikos vystymą, gebėjimų tobulinimą vystyti šeiminių ir darbinį gyvenimą

Šio tyrimo mokslinę problemą galima apibūdinti šiais klausimais: Kaip mažamečių vaikų turintys vyrai ir moterys vertina palankios šeimai politikos priemones Lietuvoje? Kaip ir kodėl vyrai ir moterys renkasi/nesirenka išeiti vaiko priežiūros atostogų? Kokius tobulinimo pasiūlymus galime suformuluoti palankios šeimai politikos tobulinimui Lietuvoje?

Šio darbo tikslas yra atskleisti šeimai palankios politikos įgyvendinimo efektyvumą remiantis tėvų su mažamečiais vaikais ir ekspertų požiūrį į šeimai palankios politikos priemones. Tyrimo tikslai yra šie: 1) apibūdinti šeimos ir šeimai palankios politikos 2) apibūdinti šeimai palankią politiką, gerovės valstybės režimų kontekste; 3) išanalizuoti šeimai palankios politikos sistemą Lietuvoje; 4) pasirinkti kokybinio tyrimo metodą ir parengti klausimyną; 5) atlikti interviu su ekspertais ir tėvais turinčiais mažamečių vaikų, bei iširti jų požiūrius į šeimai palankios politikos priemones; 6) pateikti išvadas ir rekomendacijas, bei tobulinimo perspektyvas šeimos ir darbinio gyvenimo suderinimui.

Tyrimo rezultatai atskleidė, jog nėra didelių skirtumų tarp tėvų auginančių mažamečius ir ekspertų požiūrio į šeimai palankią politiką Lietuvoje. Abejos grupės linkę kritikuoti šeimai palankią politiką ir jos priemones Lietuvoje ir išskiria daugiau trūkumų nei privalumų. Tyrimo rezultatai atskleidė, informantų požiūriu, valstybė turėtų užtikrinti tinkamas išmokas ir kitokius socialinės paramos būdus šeimoms su mažamečiais vaikais; gerinti esamas motinystės, tėvystės ir vaiko priežiūros atostogų schemas, teisinį pagrindą; atkreipti visuomenės dėmesį ir suteikti

subsidijas jaunoms šeimoms, padedant įsigyti nekilnojamąjį turtą; įsteigti daugiau dienos centrų tėvams suteikiant galimybę palikti mažamečius.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, statistinių duomenų analizė, kokybinis tyrimas (pusiau struktūruotas interviu), ekspertų interviu.

Vyšniauskienė, Sonata. *Evaluation of Family Friendly Policy Measures in Lithuania*. Master's thesis in Social Policy / supervisor assoc. prof. Irena Luobikienė. Institute of Public Policy and Administration, the Faculty of Social Sciences, Arts and Humanities, Kaunas University of Technology.

Research area and field: Social Policy

Key words: family, family friendly policy, family friendly policy measures, evaluation of family friendly policy, families with young children

Kaunas, 2017. 87 p.

SUMMARY

The last decade most of the developed countries are facing low fertility, high unemployment rates of young mothers with small children. On the other hand employers are avoiding applying more flexible working time arrangements. In the context of Lithuania, first of all there is a shortage of childcare facilities, lack of more flexible working arrangements and other problems. Taking all these issues into account, countries increasingly focus on one of the most important family policies, i.e. family – friendly policy development, improvement of ability to reconcile family and working life.

Scientific problem of this research can be defined by the following questions: How parents with juvenile children evaluate family friendly measures in Lithuania? How and why men and women choose / not choose to take parental leaves? What suggestions for improvement we can formulate for a family – friendly policy development in Lithuania?

Purpose of this thesis is to disclose the effectiveness of family friendly policy implementation based on the attitudes of the parents with juvenile children, attitudes of experts in family friendly policy. The research goals are the following: 1) to describe the concepts family and family friendly policy; 2) to characterize support for family in the context of the welfare states regimes; 3) to analyse family social support system in Lithuania; 4) to prepare qualitative research methodology; 5) to carry interviews with parents with juvenile children, attitudes of experts on family friendly policy; 6) to present conclusions and recommendations for the improvement family and working life reconciliation.

The research results revealed that there are no considerable differences in both parents and expert's attitudes towards family friendly policy in Lithuania. Both tend to criticize Lithuanian family friendly policy and indicate more disadvantages than advantages. The results revealed, that due to attitudes expressed by the informants, state should ensure adequate benefits and other social assistance means for families with young children; improve existing maternity, paternity and parental leave schemes, the legal basis; to increase public attention and subsidies to young families by helping to purchase real property; to establish more free future parents education centres.

Research methods: analysis of scientific literature, statistical data analysis, qualitative survey (individual interviews), expert's interviews.

TURINYS

LENTELĖS / PAVEIKSLAI / PRIEDAI.....	9
TERMINŲ PAAIŠKINIMŲ SĄRAŠAS	11
ĮVADAS.....	13
1. ŠEIMAI PALANKIOS POLITIKOS PRIEMONĖS TEORINIU ASPEKTU	15
1.1 Šeimos ir šeimos politikos samprata.....	15
1.2 Šeimos politikos samprata	16
1.3 Šeimai palankios politikos samprata.....	17
1.4 Šeimai palanki politika gerovės valstybės politikos modelių kontekste.....	19
1.5 Šeimai palanki politika lyčių (ne) lygybės kontekste	21
2. ŠEIMAI PALANKIOS POLITIKOS PRIEMONIŲ TEISINIS REGLAMENTAVIMAS IR SITUACIJOS ANALIZĖ LIETUVOJE	27
2.1. Vaikų priežiūros paslaugos	27
2.2. Motinystės, tėvystės ir vaiko priežiūros atostogų reglamentavimas Lietuvoje.....	35
2.2.1 Motinystės/tėvystės išmokos Lietuvoje.....	36
2.3 Dalyvavimas darbo rinkoje ir profesinių bei šeiminių vaidmenų derinimo priemonės	38
3. PALANKIOS ŠEIMAI POLITIKOS PRIEMONIŲ VERTINIMO TYRIMO METODOLOGIJA.....	43
3.1 Tyrimo metodo ir strategijos pasirinkimo pagrindimas.....	43
3.2 Tyrimo imčių sudarymas ir klausimynų pagrindimas.....	44
4. ŠEIMAI PALANKIOS POLITIKOS PRIEMONIŲ TYRIMO DUOMENŲ ANALIZĖ	51
4.1 Tyrimo dalyvių charakteristikos	51
4.2 Motinystės, tėvystės ir vaiko priežiūros atostogų vertinimas	52
4.3 Ikimokyklinio ugdymo paslaugų prieinamumo vertinimas	54
4.4 Darbo ir šeimos derinimo galimybių vertinimas.....	56
4.5 Šeimai palankios politikos priemonių vertinimas.....	59
4.6 Šeimai palankios politikos priemonių tobulinimo perspektyvos	62
4.7 Informantų ir ekspertų nuomonių palyginimas	70
5. IŠVADOS.....	73
6. REKOMENDACIJOS	75
LITERATŪRA.....	76

LENTELĖS / PAVEIKSLAI / PRIEDAI

Lentelės

1 lentelė. Šeimos sampratų palyginimas.....	15
2 lentelė. Siauroji ir plačioji šeimos politikos samprata.....	16
3 lentelė. Gerovės valstybės modelių klasifikacija.....	20
4 lentelė. Vaikų iki 3 metų dalyvavimo formaliojo ugdymo sistemoje lygis.....	28
5 lentelė. Vaikų, vyresnių nei 3 metų dalyvavimo formaliojo ugdymo sistemoje lygis.....	29
6 lentelė. Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo plėtros 2011 – 2013 programos tikslai.....	31
7 lentelė. Vaiko priežiūros atostogų sistema Lietuvoje.....	36
8 lentelė. Užimtumo lygis pagal lytį ir vaikų skaičių šeimoje (proc.).....	39
9 lentelė. Nepilną darbo laiką dirbančiųjų vyrų ir moterų dalis pagal vaikų skaičių šeimoje (proc.).....	41
10 lentelė. Tyrimo klausimyno pagrindimas informantams.....	47
11 lentelė. Tyrimo klausimų gairių pagrindimas ekspertams.....	48
12 lentelė. Informacija apie informantus.....	51
13 lentelė. Informacija apie ekspertus.....	52
14 lentelė. Informantų vertinimas motinystės, tėvystės ir vaiko priežiūros atostogų.....	53
15 lentelė. Informantų nuomonės apie ikimokyklinio ugdymo paslaugų vertinimą.....	54
16 lentelė. Informantų nuomonė apie darbo ir šeimos derinimo problemas.....	57
17 lentelė. Informantų nuomonė apie Lietuvoje vykdomą šeimai palankią politiką.....	60
18 lentelė. Ekspertų siūlymai motinystės, tėvystės ir vaiko priežiūros atostogų politikos tobulinimu.....	62
19 lentelė. Ekspertų nuomonė apie darbo ir šeimos derinimą, bei lanksčias darbo užimtumo formas.....	65
20 lentelė ekspertų nuomonė apie ikimokyklinio ugdymo prieinamumą Lietuvoje.....	66
21 lentelė. Informantų ir ekspertų nuomonių palyginimas šeimai palankios politikos priemonių klausimais.....	71

Paveikslai

1 pav. Šeimai palankios politikos priemonių sistema.....	19
2 pav. ES lyčių lygybės indeksas 2005 – 2012 m.	22

3 pav. Lyčių lygybės indeksas ES šalyse 2015 m.	23
4 pav. Lyčių lygybės indeksas pagal atskirus komponentus.....	24
5 pav. bendrasis gimstamumo rodiklis.	32
6 pav. Suminis gimstamumo rodiklis.	32
7 pav. Ikimokyklinio ugdymo įstaigų skaičius.	33
8 pav. Vaikų skaičius ikimokyklinio ugdymo įstaigose (tūkst.).....	34
9 pav. Priešmokyklinio ugdymo vaikai ikimokyklinio ugdymo įstaigose ir bendrojo ugdymo mokyklose	34
10 pav. Motinystės/tėvystės išmokų pasiskirstymas.	37
11 pav. išmokų gavėjų skaičius pagal išmokų rūšis.....	37
12 pav. Moterų ir vyrų užimtumo lygis Lietuvoje (2001 – 2015).....	38
13 pav. Moterų ir vyrų nedarbo lygis Lietuvoje 2010 – 2015 m.....	39
14 pav. Kokybinio tyrimo strategija.....	44
15 pav. Tyrimo eiga.....	45
16 pav. Tyrime dalyvavusių informantų hierarchija.....	46
17 pav. Informantų ir ekspertų šeimai palankios politikos priemonių vertinimo aspektai.....	70

Priedai

PRIEDAS NR. 1 Tyrimo klausimyno pagrindimas informantams.....	83
PRIEDAS NR. 2 Tyrimo klausimyno pagrindimas ekspertams.....	86

TERMINŲ PAAIŠKINIMŲ SĄRAŠAS

Šeimos institutas – Lietuvos Respublikos Konstitucijos, 38 str. nuostatomis, nustatyta, kad šeimos institutas yra kildinamas iš santuokos, kuri suprantama kaip „laisvas vyro ir moters susitarimas“.

Šeima – visuomenės ir valstybės pagrindas (Lietuvos Respublikos Konstitucija, 1992, 38 str.).

Šeimos politika – tai apgalvoti valstybės veiksmai, susiję su šeima (vaikų priežiūra, vaikų gerovė, šeimų konsultavimas, šeimos planavimas, kai kurios mokesčių sritys, piniginės išmokos, būsto politika ir kt.) (Socialinės apsaugos terminų žodynas, 2000.)

Socialinė parama šeimai – tai pagalba, teikiama pinigais arba natūra asmenims, neturintiems išteklių būtiniems poreikiams patenkinti (Socialinės apsaugos terminų žodynas, 2000).

Lankščios užimtumo formos – tai įvairios darbo formos, tokios kaip: darbas ne visą darbo dieną, lankstus darbo grafikas, nuotolinis darbas, darbas iš namų ir kt. (Socialinės apsaugos terminų žodynas, 2000).

Motinytės atostogos – atostogų rūšis, suteikiama būsimums dirbančioms motinoms, kurioms įstatymas numato mokamas atostogas iki gimdymo ir po jo, palankias sąlygas ir kitas lengvatas (Lietuvos Respublikos Konstitucijos, 1992, 39 str.).

Tėvystės atostogos – atostogų rūšis, suteikiama vaiko biologiniui tėvui nuo vaiko gimimo iki kol vaikui sueis vienas mėnuo ir tokios pat socialinės garantijos kaip ir moterims, esančioms motinytės atostogose (Darbo kodeksas, 179 (1) str.).

Vaiko priežiūros atostogos – viena tikslinių atostogų rūšių, suteikiamos laikotarpiui iki kol vaikui sueis treji metai, tačiau motinytės pašalpa mokama tik pirmuosius dvejus metus (Darbo kodeksas, 180 str.)

Ikimokyklinis ugdymas – tai švietimo sistemos pradinė grandis, vaikų mokymas ir lavinimas, gebėjimų bei vertybinių nuostatų suformavimas. Pagrindinė paskirtis: „padėti vaikui tenkinti prigimtinius, kultūrinius, socialinius ir pažintinius vaiko poreikius“ (Žin. 2003, Nr. 63-2853)

Ikimokyklinio amžiaus vaikas – mažametis asmuo nuo 0 iki 6 (arba 7) metų amžiaus (Žin. 2003, Nr. 63-2853)

Ikimokyklinio ugdymo prieinamumas – įstaigos, teikiančios ikimokyklinio ugdymo paslaugas, programas, kurios atsižvelgiant į vaikų ir šeimos poreikius. (Šeibokienė, 2007).

Palanki šeimai politika – tai į profesinį užimtumą orientuotos priemonės, kurios padeda derinti profesinius ir šeiminius įsipareigojimus, atsižvelgiant į šeimos išteklių adekvatumą ir vaiko vystymosi poreikius, palaiko tėvų pasirinkimą darbo ir vaiko priežiūros plotmėje ir galiausiai

pasisako už lyčių lygybę dalyvaujant darbo rinkoje. (*angl. OECD - Organisation for Economic Co-operation and Development*)

IVADAS

Temos aktualumas. Pastarąjį dešimtmetį daugelis išsivysčiusių šalių susiduria su gimstamumo mažėjimu, darbo vietų trūkumu jauniems tėvams su mažamečiais vaikais, darbdavių vengimu darbovietėse taikyti lanksčias užimtumo formas, vaikų priežiūros paslaugų stygiumi ir kitomis problemomis. Atsižvelgiant į tai, valstybės vis daugiau dėmesio skiria vienai iš svarbiausių šeimos politikos krypčių, t.y. šeimai palankios politikos kūrimui, taip vildamiesi pagerinti šeimos galimybes derinti profesinę veiklą su vaikų priežiūra bei paskatinti moteris ir vyrus auginančius aktyviai dalyvauti darbo rinkoje ir užtikrinti lyčių lygybę. Pristatytos problemos, suformuoja šeimai palankios politikos priemonių ir lanksčių darbo vietų poreikį, kurių dėka, būtų galima užtikrinti problemų susijusių su darbo ir šeimos vaidmenų derinimu sėkmingą sprendimą.

Socialinė, ekonominė, kultūrinė ir politinė aplinka suponuoja prioritetingas šeimai palankios politikos kryptis, tarp kurių postindustrinėje visuomenėje, šeimos politikos priemonių sistemoje aktualiausia tampa *šeimai palankios politikos sritis* – darbo ir šeimos vaidmenų derinimas. Stengiantis suvokti darbuotojų apmokamo darbo ir šeimos suderinimo svarbą, aktualu yra aptarti ir išnagrinėti svarbių šeimai palankios politikos krypčių pagrindinius sudedamuosius elementus, t.y. darbinių ir šeiminių vaidmenų derinimo perspektyvas Lietuvoje; lanksčių užimtumo formų vaidmenis ir formas; motinystės, tėvystės, vaiko priežiūros atostogų rūšis ir tvarką Lietuvoje bei paramos šeimai formas ir jų teisinio reglamentavimo ypatumus Lietuvoje.

Lietuvoje taip pat siekiama sėkmingesnio šeimos ir darbo derinimo. Tai atsispindi įvairių teisinių ir strateginių dokumentų nuostatose, t.y. vyrų ir moterų lygių galimybių programose (2003 – 2004, 2005 – 2009, 2010 – 2014). Naujausios moterų ir vyrų galimybių programos 2015 – 2021 vieni iš pagrindinių tikslų yra: nuosekliai, kompleksiskai ir sistemingai visose srityse skatinti moterų ir vyrų lygybę, skatinti vienodas moterų ir vyrų galimybes užimtumo ir darbo srityje, siekti šeiminių ir profesinio gyvenimo balanso.

Palankios šeimai politikos klausimus nagrinėjo Lietuvos ir užsienio mokslininkai – Stankūnienė, 2001, 2003, 2005, 2006; Reingardienė 2005, Tereškinas, 2005, 2006; Zdanevičius, 2005; Kairienė, Jančaitytė 2009; Maslauskaitė 2003; 2005; Castles, 2003, Česnuitytė, 2012, Daukantienė, 2006; Tamutienė, 2009; Kavoliūnaitė – Ragauskienė, 2012; Moskvin, Okunevičiūtė – Neverauskienė 2011; Navaitis, 2007; Pavilionienė, 1998, p. 38; Ruškus, Žvirdauskas, Zybartas, Eskytė, Motiečienė 2012; Guogis 2002; Duvander, Zofie, Ferrarini, Thalberg 2005; ES komisija (2014, 2015, 2016); Plantenga and Remery 2011; Haas, Wisensale 2006; Ray, Gornick, and Schmitt 2009; Ragni Hege Kitterød 2015; Schulze, Gergoric 2015; Callus, Drews, Cybulski, Gíslason, Atlason 2005; Korpi, 1999; Korpi, Palme, 1998; Andersen, 1996; Burgess 1926; Parsons 1995; Berger 2002; Lewis, 1992; Kavoliūnaitė – Ragauskienė, 2012; Doorne – Huiskes, 1999 ir daugelis

kitų.

Temos naujumas. Šeimos politikos įgyvendinimui, ypač šeimai palankios politikos formavimui Lietuvoje skiriama vis daugiau dėmesio. Šią tendenciją galima pagrįsti mokslininkų publikacijomis (Stankūnienės, 2001, 2003, 2005, 2006; Reingardienės, Tereškino, 2006; Kairienės, Jančaitytės 2009; Maslauskaitės 2003; 2005 ir daugelio kt.), kitų autorių (Castles, 2003, Česnuitytė, 2012, Daukantienė, 2006), bet ir Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos tyrimai: “Moterų ir vyrų padėties pokyčių visuose srityse išplėstinis tyrimas ir vertinimas” (2009) „Palanki aplinka šeimoms ir vaikams: iššūkiai ir galimybės” (2013) ir kt. Stankūnienės V. (2009), bei daugelis kitų. Šiuose tyrimuose yra labiau gilinamasi į šeimai palankią politiką darbuotojų bei darbdavių požiūriu, o tyrimų, apie darbuotojų ir atitinkamų sričių specialistų požiūrį į šeimai palankios politikos priemones ir jų taikymo ir įgyvendinimo galimybes Lietuvoje, yra dar pakankamai mažai.

Mokslinio tyrimo problemą nusako šie klausimai:

Kaip mažamečių vaikų turintys vyrai ir moterys vertina palankios šeimai politikos priemones Lietuvoje? Kaip ir kodėl vyrai ir moterys renkasi/nesirenka išeiti vaiko priežiūros atostogų? Kokius tobulinimo pasiūlymus galime suformuluoti palankios šeimai politikos tobulinimui Lietuvoje?

Tyrimo tikslas: ištirti palankios šeimai politikos priemonių vertinimą Lietuvoje bei pateikti tobulinimo rekomendacijas.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti palankios šeimai politikos priemones teoriniu aspektu.
2. Aptarti palankios šeimai politikos priemonių teisinį reglamentavimą bei atlikti situacijos analizę Lietuvoje.
3. Išanalizuoti šeimai palankios politikos priemonių vertinimą, mažamečių vaikų turinčių vyrų ir moterų, bei šeimos politikos srities specialistų požiūriu.
4. Pateikti palankios šeimai politikos priemonių tobulinimo rekomendacijas.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, antrinių duomenų analizė, ekspertų interviu, pusiau struktūruoti interviu su ekspertais ir mažamečių vaikų turinčiais tėvais.

Projekto struktūra: santrauka, įvadas, terminų sąrašas, 4 struktūrinės dalys, išvados ir rekomendacijos, 2 priedai.

1. ŠEIMAI PALANKIOS POLITIKOS PRIEMONĖS TEORINIŲ ASPEKTU

Šiame skyriuje pateikiama šeimos, šeimos politikos bei palankios šeimos politikos sampratos teorinė analizė. Apžvelgta šeimai palankios politika gerovės valstybės modelių kontekste. Palanki šeimai politika nagrinėjama įvairių sociologinių bei socialinių teorijų kontekste.

1.1 Šeimos ir šeimos politikos samprata

Mokslinėje literatūroje pateikiama daugybė šeimos sampratos apibrėžimų. Pažymėtina tai, kad dauguma jų akcentuoja tai, kad šeima yra pirminis, seniausias bei neabejotinai svarbiausias visuomenės institutas.

1 lentelė. Šeimos sampratų palyginimas

Autorius/šaltinis, metai	Šeimos samprata
Maslauskaitė A., 2005	„Sociologijos moksle šeima apibūdinama kaip pirminis, seniausias socialinis institutas, kuris kiekvienoje visuomenėje užtikrina socialų gyvenimo būdą grindžiančių vertybinių nuostatų, elgesio normų, formalių ir neformalių taisyklių visumą, be kurių negalėtų tinkamai funkcionuoti jokia valstybė”
Giddens A. 2005	„Šeima yra grupė asmenų, kuriuos tiesiogiai sieja giminytės ryšiai, o suaugusieji grupės nariai prisiima atsakomybę už vaikų globą.”
Lietuvos Respublikos Konstitucijos (Žin., 1992, Nr. 33-1014) 38 straipsnis	„Šeima yra visuomenės ir valstybės pagrindas“
Valstybinė šeimos politikos koncepcija, 2008, p. 2	„Šeima – esminis visuomenės gėris, kylantis iš žmogaus prigimties ir grindžiamas savanorišku vyro ir moters santuokiniu pasižadėjimu skirti savo gyvenimą šeiminiams santykiams kurti, užtikrinantis šeimos narių – vyro ir moters, vaikų bei visų kartų gerovę ir sveikos visuomenės raidą, tautos bei valstybės gyvybingumą ir kūrybingumą“.

Sudaryta projekto autorės pagal: Maslauskaitė A., 2005; Giddens A. 2005; Lietuvos Respublikos Konstitucijos (Žin., 1992, Nr. 33-1014) 38 straipsnis; Valstybinė šeimos politikos koncepcija, 2008, p. 2.

Valstybinė šeimos politikos koncepcija (2008) taip pat deklaruoja šeimos kaip pirminio socialinio instituto svarbą ir reikšmę. Koncepcijoje cituojami tarptautiniai teisės aktai bei strateginiai dokumentai. Koncepcijoje teigiama, jog „Žmogaus teisės pirmiausia įgyvendinamos per šeimą.” (Valstybinė šeimos politikos koncepcija, 2008). Koncepcijoje aptariamas ir lyčių papildomumo klausimas, kuris reiškia ne gyvenimų sričių ir darbų dalijimą į moteriškus ir

vyriškus, bet „*vyro ir moters lygiavertį bendradarbiavimą visų rūšių veikloje*” (Valstybinė šeimos politikos koncepcija, 2008)

Taigi, apibendrinant galima daryti išvadą, kad šeima yra pagrindinė visuomenės ląstelė, su visomis jos formomis apimanti visas valstybės įgyvendinamas šeimos politikos kryptis, orientuotas į visuomenės narių gerovę.

Teorinė mokslinių šaltinių analizė (čia galima sudėti daug nuorodų į apibrėžimus), atskleidžia faktą, jog iki šiol neturime priimto vieno universalaus šeimos apibrėžimo Lietuvoje, tačiau detali šeimos konceptualizacija padeda suvokti ir pačios šeimos politikos sampratą, jos svarbą visuomenėje, iš dalies išskirdama šios politikos prioritetingas sritis bei parodo tokios politikos reikalingumą kiekvienoje išsivysčiusioje valstybėje, tarp jų ir Lietuvoje.

1.2 Šeimos politikos samprata

Mokslinėje literatūroje pateikiami įvairūs šeimos politikos apibrėžimai. Labai apibendrintai galime išskirti siaurąjį ir platųjį šeimos politikos apibrėžimus. Detaliau žr. 2 lentelėje:

2 lentelė siauroji ir plačioji šeimos politikos samprata

Siauroji šeimos politikos samprata	Plačioji šeimos politikos samprata
Pagal <i>siaurąjį apibrėžimą</i> šeimos politika yra nukreipta į poras su vaikais (ikimokyklinio ar vyresnio amžiaus) ar vienišus tėvus bei šioms grupėms taikomas išmokas, pašalpas, privilegijas ir paslaugas	<i>Platusis</i> paramos šeimai politikos apibrėžimas apjungia visas viešosios politikos sritis, kurios paveikia šeimos gyvenimą, pvz. šeimos teisę, švietimą, sveikatos apsaugą, užimtumo politikos priemones ir kt. Prie <i>plačiąją</i> prasme suprantamų paramos šeimos politikai priemonių priskiriamos ir vadinamosios „netradicinės“ priemonės, nukreiptos į šeimos ir darbo derinimą.

Šaltinis: sudaryta magistro projekto autorės pagal (Gauthier, 1996; Rostgaard, 2004).

Gauthier C. (1998), remdamasis siauroju šeimos politikos apibrėžimu, teigia, kad: „*Šeimos politika yra sukoncentruota į poras su vaikais ar vienišus tėvus bei šioms grupėms taikomas išmokas, privilegijas ir paslaugas*“. Maslauskaitė A. (2005), kalbėdama apie platųjį šeimos politikos apibrėžimą, sujungia visas socialinės ir viešosios politikos sritis, kurios veikia šeimos gyvenimą, pvz.: šeimos teisę, švietimą, sveikatos apsaugą, užimtumo politikos priemones ir kt.

Kaip teigia Jančaitytė (2011), šeimos politikos atsiradimas grindžiamas šiais siekiais:

1) Išlaikyti stiprią šeimos struktūrą tam, kad šeima galėtų atlikti normatyvines veiklas (ugdymas, elgesio mokymas ir pan.);

2) Užtikrinti sveiką aplinką augimui ir gyvenimui, kuri padėtų išvengti ar sumažinti fizinių bei savitarpio santykių problemas;

3) Sumažinti socialinės gerovės kaštus, skatinant šeimos narių tarpusavio pagalbą.

Taigi, apibendrinant, remiantis *Valstybine šeimos politikos koncepcija* (2008), darytina išvada, kad tik darniai, tolydžiai ir teisingai kuriant ir įgyvendinant šeimos politiką, galima užtikrinti kiekvieno asmens gerovę, šeimos ir Lietuvos valstybės bei tautos istorinį išlikimą.

Šeima viena iš svarbiausių kiekvienos visuomenės ląstelių, neabejotinai yra neatsiejama nuo kryptingai įgyvendinamos šeimos politikos bei palankios šeimai politikos įgyvendinimo.

1.3 Šeimai palankios politikos samprata

Šeimai palanki politika – viena iš pagrindinių šeimos politikos sudedamųjų sričių. Tai viena labiausiai aptarinėjamų, bei kritikuojamų viešosios politikos sričių Lietuvoje. Vykstančios diskusijos, kas apskritai yra šeima, kaip šeimos politikos objektas, ar pagrįstai buvo sumažintos motinystės (tėvystės) išmokos, kaip vertinti tai, kad Lietuvoje vaiko priežiūros atostogos yra beveik ilgiausios Europoje, kas atsakingas už gimstamumo mažėjimą Lietuvoje, profesinių ir šeiminių vaidmenų derinimą ir kt. yra girdimos vis dažniau. Kavoliūnaitė – Ragauskienė E. (2012) pastebi, kad: „...*šalies piliečiai arba darbdaviai, iš šalies pareiškiantys pasisakymus apie šeimai palankią politiką ar paramą, tai tokie asmenys, kuriems šeimos ir darbo derinimo priemonės nėra priimtinos, arba pensininkai, kuriems motinystės (tėvystės) išmokų didinimas reiškia pensijos sumažėjimą.*”

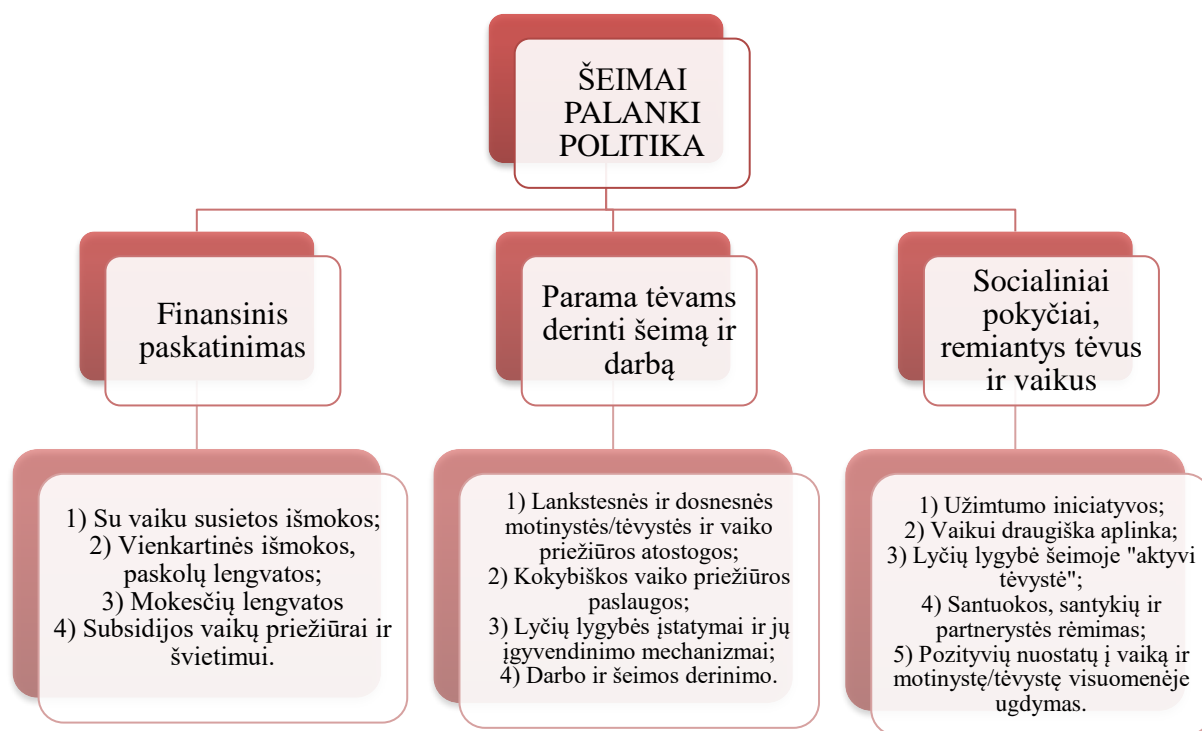
Palankios šeimai politikos sąvoka jau senokai plačiai vartojama įvairių užsienio mokslininkų (Hoyman, Duer, 2004; Hardy, Adnett, 2002; Barnet, 1999). Tačiau iki šio nėra vieningo šios politikos apibrėžimo. Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (*angl. OECD – Organisation for Economic for Economic Co-operation and Development*), palankią šeimai politiką apibūdina, kaip į profesinį užimtumą orientuotas priemonės, kurios padeda derinti profesinius ir šeiminius įsipareigojimus, atsižvelgiant į šeimos išteklių adekvatumą ir vaiko vystymosi poreikius, palaiko tėvų pasirinkimą darbo ir vaiko priežiūros plotmėje ir lyčių lygybę darbo rinkoje. Jančaitytė R. (2006) teigimu, palanki šeimai politika - tai priemonės, suteikiančios galimybę darbuotojams, auginantiems vaikus, derinti šeiminių ir profesinį gyvenimą.

Mokslinėje literatūroje aprašoma daugybė šeimai palankios politikos priemonių, suteikiančių galimybes derinti šeimą ir darbą. Stankūnienė V. (2005) išskiria šias pagrindines

darbo ir šeimos derinimo priemonių grupės: vaiko priežiūrai skirtų atostogų ir jų apmokėjimo sistema, vaiko priežiūros paslaugos, lanksčios užimtumo formos. Šios priemonės iš esmės ir sudaro palankios šeimai politikos pagrindą. Tačiau neretai šios priemonės yra papildomos ir kitomis paramos šeimai politikos gairėmis ir palankios šeimai politikos sritimis. Galima teigti, jog toks šių priemonių suliejimas iš esmės neišryškina palankios šeimos politikos galimybių. Tai gali būti įvairios išmokos arba mokesčių lengvatos, (iš dalies) nemokamos viešojo transporto paslaugos, būsto ir kompensacijos subsidijos, bei kitos panašios paramos formos.

Palankios šeimai politikos priemonių poreikis auga ir naujausių demografinių pokyčių kontekste. Daugiau nei per du dešimtmečius iš esmės pasikeitė Lietuvos ir Europos Sąjungos šalių šeimos demografinės charakteristikos: susilpnėjantys tradicinės šeimos bruožai ir įsivyraujantys moderniosios šeimos bruožai: santuokų sumažėjimas, santuokų atidėjimas vyresniam amžiui, kohabitacija, įsivyruoja šeimos, auginančios mažai vaikų, savanoriška bevaikystė ir kt. (Stankūnienė V. (2006). Vykstantys pokyčiai šeimose labai sparčiai ir glaudžiai susiję su ekonominių, socialinių, bei politinių struktūrų keitimusi šalyje, kuri turėjo įtakos visoms visuomeninio gyvenimo sferoms, taip pat ir šeimai. Viena pagrindinių priežasčių išskiriama šeimos ir darbo suderinimo galimybės, vaikų susilaukimas ir auginimas siejamas su didelėmis išlaidomis ir finansine šeimų, bei visos šalies situacija Stankūnienė V. (2006). Demografinių tyrimų instituto (2012) duomenimis, suminis gimstamumo rodiklis 2000 m. Lietuvoje buvo 2,03, o 2012 m. – 1,6. Remiantis Lietuvos statistikos departamento statistinių duomenų portalu (2016), suminis gimstamumo rodiklis 2013 m. buvo 1,59, o 2016 m. – 1,7. Tokie gimstamumo rodikliai atskleidžia faktą, jog per du dešimtmečius Lietuvoje moterys vis rečiau ryžtasi motinystei. Vyrai ir moterys kaip vieną iš gimstamumo mažėjimo priežasčių nurodo moterų gimdymo atidėjimą dėl karjeros (Jonkarytė A., 2002). Tampa akivaizdu, jog darbuotojams, turintiems mažų vaikų, ypač reikšmingas palankus darbdavių požiūris į vaikų gimdymą ir auginimą taip pat ir vykdomos palankios šeimos bei darbo derinimo priemonės Lietuvoje. Lietuvai reikalingi pokyčiai palankioje šeimai politikoje. Buzaitytė – Kašalynienė J., Atmanavičienė D. (2005), teigia, jog moterų informacijos centro atliktoje apklausoje 25% vyrų ir moterų nurodė, jog jiems yra sudėtinga suderinti šeimynines ir profesines pareigas. Pagrindinėmis priežastimis respondentai įvardina finansinių šeimos galimybių bei lanksčių užimtumo formų trūkumą. Besikeičiant visuomenei, keičiasi ir šeimos vaidmenys, skiriama vieta moterų lygiaverčiam dalyvavimui darbo rinkoje, tokiu atveju vienareikšmiškai kyla konfliktas, siekiant suderinti darbo ir šeimos sferas.

1 paveiksle pateikiamoje schemoje pateikiamos (žr. 1 pav.) palankios šeimai politikos priemonės. Šiame darbe daugiausiai bus orientuojamasi į paramos tėvams derinti šeimą ir darbą priemonių grupę, ty. Lankstesnės ir dosnesnės motinystės/tėvystės ir vaiko priežiūros atostogos, kokybiškos vaiko priežiūros paslaugos, darbo ir šeimos derinimo mechanizmai ir t.t.

1 pav. Šeimai palankios politikos priemonių sistema.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Jančaityte R. „Paramos šeimai politika”

(2012)

1.4 Šeimai palanki politika gerovės valstybės politikos modelių kontekste

Šiame skyriuje aptariama šeimai palanki politika gerovės valstybės modelių kontekste.

Įvairias gerovės valstybės modelių klasifikacijas siūlo daugybė autorių (Titmuss R. 1970, Andersen E. 1996), tačiau vienas žymiausių mokslininkų šiame kontekste yra danų mokslininkas Esping – Andersen, kuris 1996 metais pasiūlė gerovės valstybių modelius, kurie buvo grindžiami socialinių teisių charakteristikomis, stratifikacijos sąlygojama struktūra ir *valstybės – šeimos – rinkos* savitarpio santykių būdais. Atsižvelgiant į tai, kaip skirtingos valstybės įgyvendina savo įsipareigojimus, kurdamos socialinę gerovę savo piliečių bei jų šeimų atžvilgiu, Andersen E. (1990) išskyrė tris pagrindinius socialinės gerovės valstybių tipus: *liberalųjį*, būdingą anglosaksiškoms šalims (Pvz., Australijai, Kanadai, JAV, JK), *konservatyvų – korporatyvinį*, būdingą kontinentinės Europos šalims (Pvz., Austrijai, Prancūzijai, Vokietijai, Italijai), bei *socialdemokratinį*, būdingą Šiaurės Europos šalims (Pvz., Švedijai, Danijai, Norvegijai). (Andersen E., 1996; Rodger A., 2000; Guogis A., 2000).

Liberaliajame socialinės gerovės valstybės modelyje dominuoja *valstybės nesikišimo principas*, kai pirmenybė teikiama rinkai, o individai ir šeimos skatinamos pačios užsitikrinti sau gerovę, aktyviai dalyvaujant darbo rinkoje. Šiame modelyje akcentuojama, kad būtent rinka, o ne valstybė garantuoja didžiausią gerovės dalį; valstybės vaidmuo - suteikti tik gana minimalią paramą individams skurdo, nedarbo ir kitų problemų atveju.

Konservatyvusis – korporatyvinis socialinės gerovės valstybės modelis pasižymi tuo, kad šiam modeliui priklausančios šalys narės pirmenybę teikia tradicinei šeimai ir jos išsaugojimui. Korpi W. (1999) pastebi, kad: „*konservatyvaus – korporatyvinio modelio gerovės valstybėse dėmesys yra sutelktas į galimybių tėvams dirbti sudarymą*”. Nors toks požiūris, sudarantis palankias sąlygas vienam dirbančiam šeimos asmeniui – vyrui, materialiai išlaikyti visus šeimos narius, šeimai palankios politikos kūrimosi pradžioje ir dominavo daugelyje Europos šalių, tačiau šiuo metu yra silpstantis. Stankūnienė V., ir kt. (2001) pabrėžia, jog šiame modelyje vyrauja socialinio draudimo schemų įvairovė, kuomet skirtingų klasių ir statuso šeimos, turi teisę į skirtingas paslaugas ir išmokas. Šio modelio šalyse beveik visos išmokos šeimoms, beje ir vaiko pinigai, siejamos su dalyvavimu darbo rinkoje.

Socialdemokratinis gerovės valstybės modelis laikomas geriausiu modeliu šeimų visokeriopos gerovės užtikrinimo atžvilgiu. Šio modelio išskirtinumas tas, kad jam priklausančios šalys prisiima didžiulę atsakomybę už savo šalies piliečių materialinės gerovės užtikrinimą ir visiems piliečiams bei jų šeimos nariams yra suteikiamos vienodos teisės į socialines pašalpas ir atitinkamas išmokas. Socialdemokratiniam gerovės valstybių modeliui priklausančių šalių socialinė politika yra universali ir skatina lyčių lygybę. Taip pat šis modelis pasižymi ir aktyviomis darbo rinkos priemonėmis, siekiant pašalpų gavėjui sudaryti galimybes, kuo greičiau pradėti dirbti ir mokėti mokesčius valstybei Arnlaug L., (1940).

3 lentelė. Gerovės valstybės modelių klasifikacija

Šalys ir gerovės valstybės tipas	Ideologija	Šeimos politikos prioritetai
Socialinis demokratinis (Švedija, Norvegija)	Universali socialinė politika, modeliui priklausančios šalys prisiima didžiulę atsakomybę už savo šalies piliečių materialinės gerovės užtikrinimą, skatina lyčių lygybę ir aktyvias darbo rinkos priemones.	Lyčių lygybė Visiškas užimtumas Imigrantų integracija ir jų socialinės atskirties mažinimas.
Konservatyvus - korporatyvinis (Vokietija, Prancūzija)	Modeliui priklausančios šalys narės pirmenybę teikia tradicinei šeimai ir jos išsaugojimui. modelyje vyrauja socialinio draudimo schemų įvairovė, kai skirtingų klasių ir statuso šeimos turi teisę į skirtingas paslaugas ir išmokas.	Socialinis draudimas Vaiko ir šeimos pašalpos

Liberalusis (Jungtinė Karalystė, Škotija)	Modelyje dominuoja valstybės nesikišimo principas, kai pirmenybė teikiama rinkai, o individai ir šeimos skatinamos pačios užsitikrinti sau gerovę, aktyviai dalyvaujant darbo rinkoje.	Darbo rinka Minimali socialinė parama Šiauras požiūris į socialinę atskirtį
--	--	---

Šaltinis: lentelė sudaryta darbo autorės, remiantis „Socialinės politikos modeliai“ (Guogis A., 2000 p. 15)

Apibendrinant, ir analizuojant gerovės valstybės specifiką, Arnlaug L. (1940), išskyrusi tris pagrindines šalių grupes, kuriose skirsto šeimos pareigas ir atsakomybes. Taigi pirmoji grupė yra Šiaurės šalys, įskaitant ir Daniją, kuriose pareigos šeimai yra minimalios, o valstybės pareiga individualizuota (*liberalusis modelis*). Antroji grupė, tai Airija, Didžioji Britanija, Vokietija, Austrija, Liuksemburgas, Olandija – šalys, kuriose pareigos šeimai numatomos daugiausia tik *branduolinės šeimos* ribose, tai socialdemokratinis modelis. Ir trečioji grupė šalių – Graikija, Italija, Portugalija ir Ispanija – pietų Europa, kuriose šeimos pareigos numatomos ne vien branduolinės, bet ir išplėstinės šeimos ribose, t.y. jog vyrauja konservatyvus, tradicinis požiūris į šeimą ir jos sandarą, bei asmenų šeimoje atsakomybę (Arnlaug L., 1940). Tačiau konkrečiai analizuojant Lietuvos atvejį, priskirti vienai grupei iš tiesų sudėtinga, kadangi vyrauja keli šių išvardintų modelių bruožai. Lietuvoje vyrauja pakankamai liberalus požiūris į šeimos vaidmenų derinimą ir šeimos kūrimą, taip pat vyrauja pakankamai socialdemokratinis valstybės paramos šeimai modelis ir vis dar pakankamai būdingas konservatyvusis požiūris į šeimą ir jos svarbą (Guogis A., 2008).

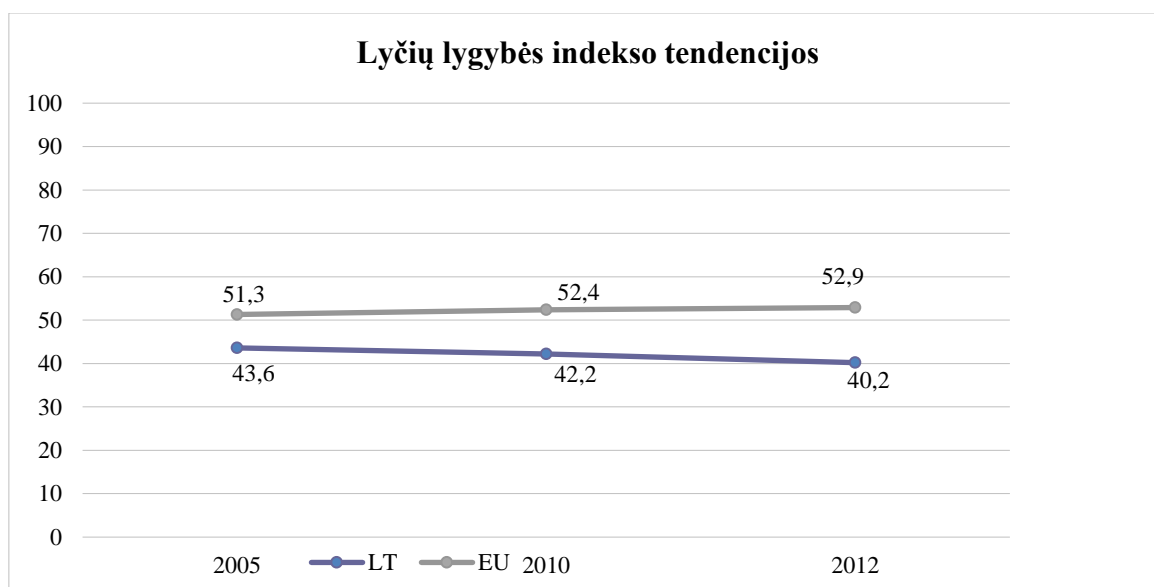
1.5 Šeimai palanki politika lyčių (ne) lygybės kontekste

Lyčių lygybė, Kavoliūnaitės – Ragauskienės E., (2012) teigimu, Lietuvoje yra suprantama kaip vienas iš pagrindinių demokratijos principų, grindžiamų lyčių lygiomis teisėmis, atsakomybe, galimybėmis visose gyvenimo srityse ir vienoda elgsena su abiem lytimis. Moterų ir vyrų lygybė – vienas iš pagrindinių ekonominės, socialinės ir demokratinės raidos tikslų, tai yra būtina Lietuvos ekonominės plėtros sąlyga. Šeimai palankios politikos įgyvendinimas – vienas iš svarbiausių lyčių lygybės prioritetų.

Reigardienė J. (2012) teigia, „...lygių galimybių aspektas yra vienas iš pagrindinių žmogaus teisių ir Europos Sąjungos politikos principų. Lygių galimybių standartai yra ir pirminės, ir antrinės ES teisės dalis, įtvirtinta ES sutartyse ir direktyvose, kurios yra perkeltos į ES šalių narių teisės aktus“. Amsterdamo sutarties 13 str. (1997) įgalioja Ministrų Tarybą imtis: „atitinkamų veiksmų“ kovojant su diskriminacija dėl lyties, rasės ar etninės kilmės, religijos ar tikėjimo, negalios, amžiaus ar seksualinės orientacijos. Pagrindinėse ES lygių galimybių politikos gairėse

(2014) akcentuojamas šeimos ir darbo derinimas, skirtumų tarp lyčių įveikimas, (re)integracijos į darbo rinką platesnės galimybės, vienoda parama auginančių vaikus, vyrų ir moterų integracija į darbo rinką.

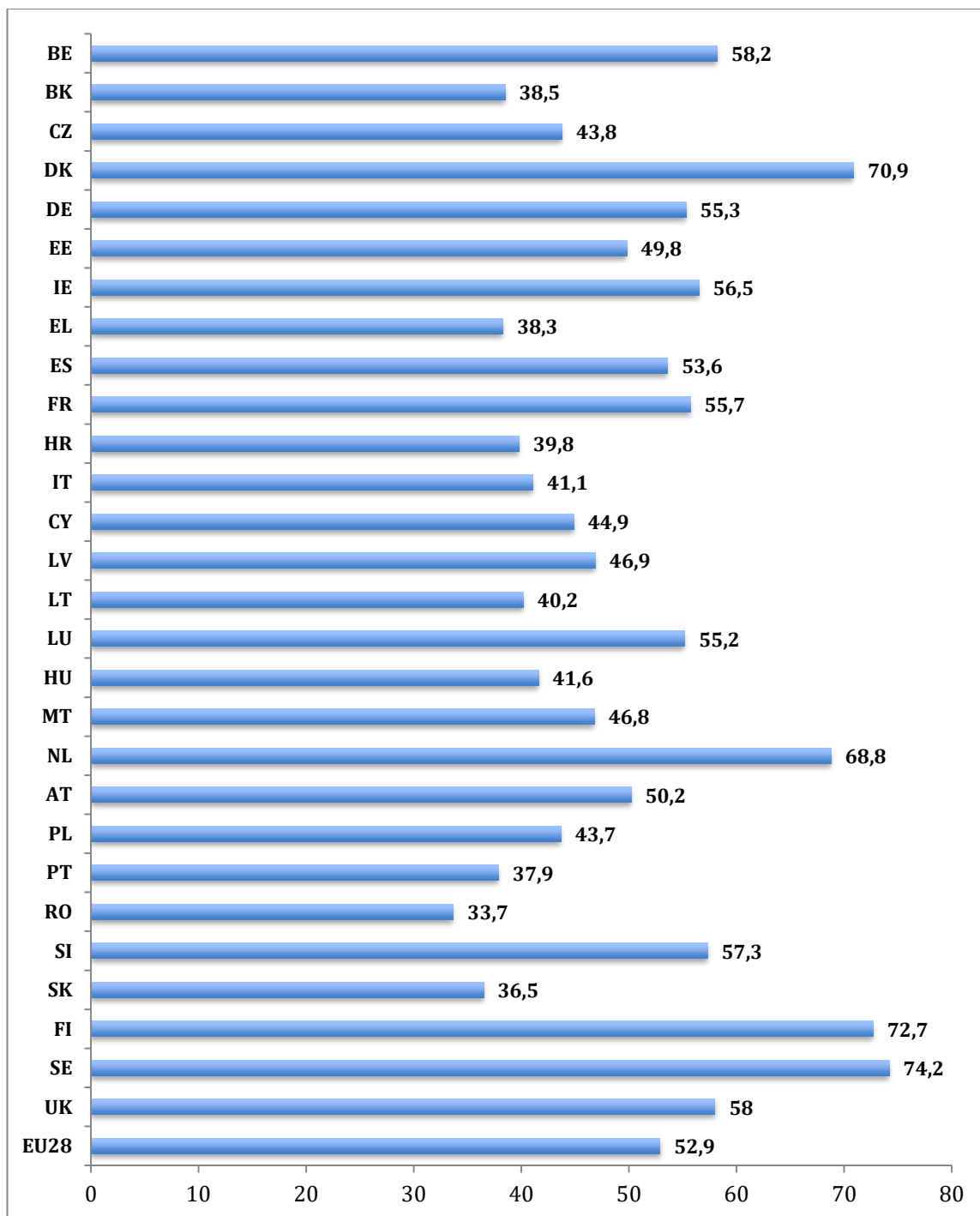
Žvelgiant į pastarųjų metų tendencijas, matome, kad lyčių lygybės situacija Lietuvoje palaipsniui blogėja. Iš 2 pav. pateikiamų duomenų apie lyčių lygybės indekso tendencijos nuo 2005 iki 2012 metų matome, kad Lietuvos lyčių lygybės rodiklis apytiksliai 10% atsilieka nuo Europos Sąjungos vidurkio. Nuo 2005 iki 2012 Lietuvos lyčių lygybės rodiklis sumažėjo net 3,4 procento.

2 pav. ES lyčių lygybės indeksas 2005-2012 m.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis : <http://eige.europa.eu/lt/rdc/eige-publications/gender-equality-index-2015-measuring-gender-equality-european-union-2005-2012-report>

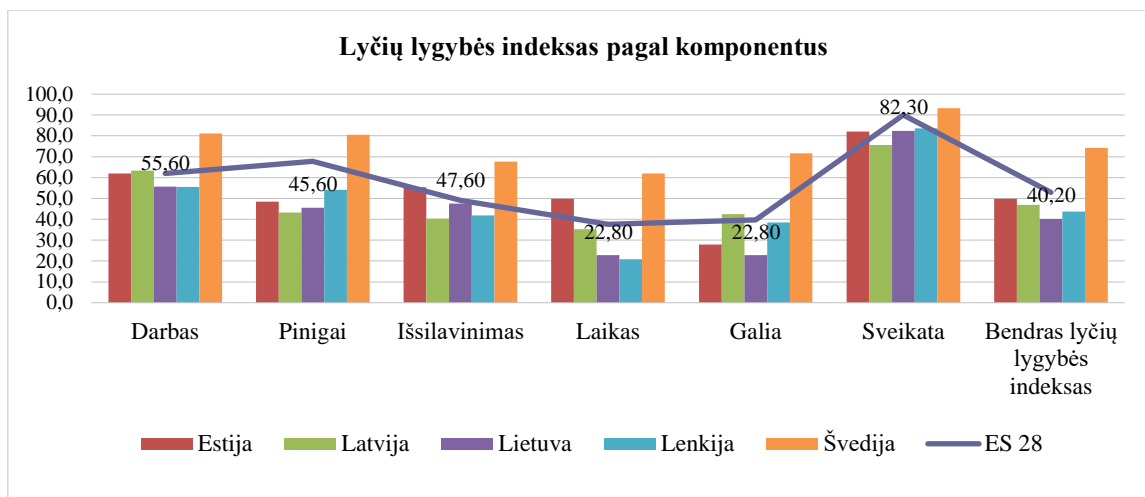
X pav. remiantis EIGE instituto lyčių lygybės indekso duomenimis, matome jog ES šalių lygybės vidurkis yra 52,9, tačiau Lietuvos rodiklis siekia 40,2. Aukščiausi lyčių lygybės rodikliai EIGE duomenimis 2015 yra Švedijoje, Danijoje, Didžiojoje Britanijoje, Belgijoje. Šių šalių lygybės rodikliai siekia 70%. Šias tendencijas galima aiškinti atsižvelgiant į šalių vykdomą šeimos ir lyčių lygybės politiką, palankias šeimai politikos priemones, šeimos ir darbo derinimą ir t.t.

3 pav. Lyčių lygybės indeksas ES šalyse 2015 m.

Šaltinis: sudaryta magistro projekto autorės remiantis: <http://eige.europa.eu/lt/rdc/eige-publications/gender-equality-index-2015-measuring-gender-equality-european-union-2005-2012-report>

Pažymėtina tai, jog Lietuva pagal lyčių lygybės indeksą yra pakankamai aukštoje pozicijoje tarp ES šalių, tačiau ženklus atotrūkis pastebimas pagal atskirus lyčių lygybės indekso komponentus. Vienas iš tokių komponentų, kur Lietuvos įvertis yra pats žemiausias, tai laikas (detaliau žr. 4 paveiksle). Šis indekso komponentas parodo, kaip pasiskirsto vyrų ir moterų laikas šeimyniniam gyvenimui ir profesinei veiklai.

4 pav. Lyčių lygybės indeksas pagal atskirus komponentus

Šaltinis: sudaryta magistro projekto autorės remiantis: <http://eige.europa.eu/lt/rdc/eige-publications/gender-equality-index-2015-measuring-gender-equality-european-union-2005-2012-report>

Iš esmės moterų ir vyrų dalyvavimo darbo rinkoje skirtumus lemia daugybė veiksnių. Mincer J. ir Polachek S. teigimu, moterys į savo žmogiškąjį kapitalą investuoja kur kas mažiau, nes jų darbinė veikla pertraukiama (t. y. vaikų gimdymas ir auginimas). „*Dėl moterų profesinės veiklos pertraukimo atsiranda moterų ir vyrų darbo stažo ir profesinių įgūdžių skirtumų, lemiančių darbo užmokesčio skirtumus*” (Mincer J., 2007). Becker G. (1996) argumentuoja, jog dalis darbdavių turi polinkį diskriminuoti, t. y. iš anksto nusistatę nepriimti į darbą kurios nors etninės grupės ar lyties darbuotojų (pvz. moterų turinčių mažamečius vaikus arba moterų, kurios yra neseniai ištekėjusios). Autoriaus teigimu, kuo kuo šalyje darbdaviai labiau linkę diskriminuoti pagal lytį, tuo didesni bus darbo užmokesčio skirtumai šalyje. Tokiu atveju, ta diskriminuojama grupė (pvz. moterys, etninės grupės atstovai ar kt.) bus priversti sutikti su mažesniu atlyginimu, tam, kad gautų darbo vietą.

Be to, moterys nei vyrai, dažniau patiria diskriminaciją. Bergmann B. (2007), teigimu, moterys turi naudotis tomis pačiomis teisėmis ir turėti tas pačias galimybes kaip ir vyrai. Anot feminisčių, iš moterų atimamos teisės ir galimybės, dėl to jos tampa tarsi išstumiamos iš aktyvaus visuomeninio gyvenimo (pvz., politikos, verslo, finansų sferos, medicinos ir kt. šiose srityse vis dar išliekantis ryškus vyrų dominavimas). Mokslininkės teigimu, vienas pagrindinių, bet kurios valstybės tikslų, turėtų būti moterų integracija į aktyvų visuomenės gyvenimą (Jaggar A., 2015).

Jaggar A. (2014), kaip vieną pagrindinių moterų diskriminacijos priežasčių – lyčių vaidmenissocializacijos procese. Tradicinės šeimos modelis suformuoja vyriškumo ir moteriškumo identitetą. Mergaitės ir moterys yra skatinamos būti kantriomis, suprantančiomis, jautriomis, priklausomomis. Moterų vaidmenį charakterizuojantys bruožai pasireiškia ne tik šeimoje, tačiau taip pat darbo rinkoje, moterys dažniausiai dirba daugiau moteriškajai lyčiai

„tinkančius” darbus. Kita vertus, berniukai ir vyrai yra skatinami būti savimi pasitikinčiais, nepriklausomais, drąsiais, atsakingais, o kartu ir agresyviais. Vyro vaidmenį visuomenėje charakterizuojantys bruožai pasireiškia tuo, kad vyras skatinamas siekti pripažinimo visuomenėje tam, kad galėtų aprūpinti „savo” šeimą materialiai bei garantuotą saugumą. Anot Jaggara A., kai kurių ideologijų teigimu, vyro ir moters vaidmenį visuomenėje charakterizuojantys bruožai, o ypač jų vertinimas, leidžia moteriškumo apraiškas laikyti „žemesnėmis už vyriškas”, o tai netgi teikia teisę moteris (ypač moteris, išlaikomas vyrų) pavadinti „antros rūšies” asmenimis.

Apibendrinant, galima išskirti viena iš pagrindinių moterų diskriminacijos priežasčių lyčių vaidmenis socializacijos procese Jaggara A. (2014). Skirtingas vyrų ir moterų vaidmenų visuomenėje identifikavimas kaip nustatytų formų, suformuoja šeimos modelį, vyriškumo ir moteriškumo identitetą.

Kitas teorinis požiūris, pateikiantis argumentuotus lyčių (ne) lygybės paaiškinimus yra alternatyvių vaidmenų teorija (Offe, C., Hinrich, K. 1994). Pagrindinė šios teorijos idėja, jog: darbo rinkoje yra tokių asmenų, kurie netekę darbo, gali atlikti alternatyvius vaidmenis ir pragyventi iš kitų pajamų šaltinių Jakštienė S. (2013). Pagrindiniai šios teorijos atstovai Offe C. ir Hinrich K. (1994), tyrė, pažeidžiamų darbuotojų padėtį darbo rinkoje ir priežastis, kodėl šie asmenys yra antrinėje darbo rinkoje (gauna mažesnę darbo užmokestį, turi mažiau karjeros bei paaugstinimo darbe galimybių).

Esminis tyrėjų argumentas, jog tokios grupės netekusios darbo, gali atlikti alternatyvius vaidmenis, pvz.: jaunimas mokytis, studijuoti, laikyti kursus, *moterys – būti namų šeimininkėmis, mamomis*, vyresnis asmenys gali būti remiami valstybės ir kt. Autoriai teigė, jog darbo neturėdami, šie asmenys gali pragyventi iš kitų pajamų šaltinių (jaunimas iš stipendijų, tėvų piniginių paramos, *moterys – gaunamų išmokų vaikams išlaikyti*, vyresni asmenys – socialiai remiamų išmokų, pensijų, neįgalūs asmenys – invalidumo išmokų ir kt.). Tačiau, sunkiau neturintiems darbo tiems asmenims, kurie dalyvauja pirminėje darbo rinkoje, nes jie tokių vaidmenų neturi ir netekę darbo tampa bedarbiais Offe C. (1994).

Apibendrinant, šią teoriją glaudžiai galima ją susieti su tiesioginiu lyčių suskirstymu pagal vaidmenis, jog moterys turi būti namų šeimininkėmis ir prižiūrėti auginti vaikus, kaip tuo tarpu vyrai turi išlaikyti šeimą ir uždirbti pinigus. Alternatyvių vaidmenų teorija nurodo, jog moterims (kaip ir jaunimui ir kitoms grupėms) yra galimybė rinktis alternatyvius vaidmenis (t.y. būti mama), tuo tarpu vyrams, ši galimybė netaikytina, anot teorijos, ši grupė alternatyvių vaidmenų neturi ir vos tik netekę darbo vyrai tampa bedarbiais.

Susiformavęs aiškus požiūris ir diskriminuotinas požiūris į vyrus ir moteris, į darbo ir šeimos derinimo vaidmenų susiskirstymą, ką gali ar turi daryti mama, lygiai taip, ką turi daryti tėtis.

Nuo konkrečioje valstybėje įgyvendinamų palankios šeimai politikos priemonių, ženklia dalimi priklauso moterų ir vyrų galimybės dalyvauti rinkoje. Tradiciškai, moterims, dažniau nei vyrams, tenka pasirinkti tarp darbo, profesinės karjeros ar šeimos. Pagrindinėmis to priežastimis, daugelis mokslininkų (Stankūnienė V., 2006; Tamutienė I., 2009;), nurodo lanksčių užimtumo formų Lietuvoje nebuvimą ir nepopuliarumą, vaikų priežiūros paslaugų bei nestacionarių socialinių paslaugų trūkumą.

Skyriaus apibendrinimas

Nėra vienos universalios šeimos politikos ir palankios šeimai politikos sampratos apibrėžimo. Tikslingiausia būtų manyti, kad šių abiejų sampratų išsami konceptualizacija priklauso ne tik nuo valstybės įgyvendinamos konkrečios socialinės politikos šeimų atžvilgiu, šalies istorinės raidos, bet ir nuo egzistuojančių vertybinių nuostatų.

Apibendrinant galima pažymėti, kad egzistuoja daugybė šeimos sampratų. Taip pat nėra vienos universalios šeimos politikos ir palankios šeimai politikos sampratos apibrėžimų. Išsami šeimos politikos ir palankios šeimai politikos sampratos konceptualizacija, priklauso ne tik nuo valstybės įgyvendinamos konkrečios socialinės politikos šeimų atžvilgiu, šalies istorinės raidos, bet ir nuo visuomenėje egzistuojančių vertybinių nuostatų.

Šeimai palanki politika skiriasi skirtingose gerovės valstybės modeliuose. Lietuvoje, kaip ir daugelyje kitų šalių, vyrauja pakankamai tradicinis ir konservatyvus požiūris į šeimą. Lietuvą sudėtinga būtų priskirti konkrečiam gerovės valstybės modeliui, kadangi sutinkami kelių gerovės valstybių modelių bruožai.

Pagrindinis lyčių lygių galimybių tikslas užtikrinti lyčių lygybę įsidarbinant, lanksčių formų užtikrinimą, nepilno darbo laiko galimybes, taip pat vaikų priežiūros paslaugų prieinamumą ir galimybes derinti šeimą ir darbą.

2. ŠEIMAI PALANKIOS POLITIKOS PRIEMONIŲ TEISINIS REGLAMENTAVIMAS IR SITUACIJOS ANALIZĖ LIETUVOJE

Šiame skyriuje aptariamas šeimai palankios politikos priemonių teisinis reglamentavimas ir pateikiama situacijos analizė.

Palankios šeimai politikos priemonės apima motinystės, tėvystės ir vaiko priežiūros atostogų sistemą, ikimokyklinio ugdymo prieinamumą, profesinių ir šeiminių vaidmenų derinimo galimybes ir t.t. Labai apibendrintai galima išskirti šias palankios šeimai politikos priemonių grupes:

- **Vaikų priežiūros paslaugos** (vaikų lopšeliai – darželiai, vaikų priežiūros centrai darbovietėse, pagyvenusių šeimos narių globos paslaugos ir kt.);
- **Vaikų priežiūros atostogos** (motinystės/tėvystės atostogos, atostogos dėl šeimyninių priežasčių, įsivaikinimo atostogos ir kt.);
- **Piniginės išmokos** (įskaitant pašalpas, socialinę apsaugą, mokesčių lengvatas, būsto subsidijas ir pan.);
- **Moterų ir vyrų, turinčių mažamečių vaikų dalyvavimo darbo rinkoje/profesinių ir šeiminių vaidmenų derinimo skatinimas;**
Kitos priemonės (konsultacijos darbuotojams, kaip derinti šeimą ir darbą, ir kt.).

Šiame darbe bus nagrinėjamos šios šeimai palankios politikos priemonės: motinystės, tėvystės ir vaiko priežiūros atostogos (trukmė, išmokos ir t.t.) bei ikimokyklinio ugdymo paslaugų prieinamumas, t. y. priežiūros paslaugos (vaikų lopšeliai – darželiai ir kitos panašios ikimokyklinio ugdymo įstaigos).

2.1. Vaikų priežiūros paslaugos

Vaikų priežiūros paslaugos yra itin reikšmingos norint užtikrinti sėkmingą tėvų, auginančių mažamečius vaikus, dalyvavimą darbo rinkoje. Mokslininkų teigimu, „geresnė vaikų, ypač iki trejų metų, priežiūra skatintų sklandesnį darbo ir šeimos gyvenimo derinimą“ (Bučaitė-Vilkė, J., Purvaneckienė, G. 2012; Reingardė, Tereškinas, 2006). Žakaitienės R. (2006) teigimu, pastaraisiais metais keitėsi ikimokyklinio ugdymo paslaugų prieinamumą Europos Sąjungoje (Mills et al. , 2014). Barcelonos tikslų siekis taip pat buvo pašalinti moterų, turinčių mažamečius vaikus, dalyvavimo darbo rinkoje barjerus. Įvertinant ikimokyklinio ugdymo įstaigų tinklą, poreikį, buvo numatyta, kad iki prieinamumas, tačiau dar nesukurta socialiai teisinga ir

kiekvienam prieinama švietimo sistema, o deja mažiausiai pasiekta ikimokyklinio ugdymo įgyvendime.

Tarptautiniai ir nacionaliniai mokinių pasiekimų tyrimai rodo (TIIMS & PIRLS, 2016), kad vaikų dalyvavimas ikimokykliniame ugdyme gerina mokinių pasiekimus, o longitudinaliai ekonominio naudingumo tyrimai (Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija – OECD, 2008) įrodė ir finansinę ikimokyklinio ugdymo naudą valstybei ir asmeniui.

Vaikų priežiūros paslaugų plėtra – vienas iš ES strateginių prioritetų. 2002 m. Europos tarybos susitikime Barselonoje buvo suformuluoti taip vadinamieji Barselonos tikslai (angl. *Barcelona targets*). Barselonos tikslai skirti pagerinti ikimokyklinio ugdymo paslaugų prieinamumą Europos Sąjungoje (Mills et al., 2014). Barselonos tikslų siekis taip pat buvo pašalinti moterų, turinčių mažamečius vaikus, dalyvavimo darbo rinkoje barjerus. Įvertinant ikimokyklinio ugdymo įstaigų tinklą, poreikį, buvo numatyta, kad iki 2010 m. Europos Sąjungos lygmeniu daugiau nei 90 proc. vaikų dalyvaus ikimokyklinio ugdymo sistemoje, bei ne mažiau kaip 33 proc. vaikų nuo gimimo iki 3 metų amžiaus taip pat dalyvaus ikimokyklinio ugdymo sistemoje (Barcelona, European Council, 2002). Rodiklis, kuriuo matuojama pažanga, apibrėžiamas kaip vaikų skaičius daluvaujančių ikimokyklinio ugdymo sistemoje palyginimui su vaikų skaičiumi toje amžiaus grupėje. Pažymėtina, tai, kad net 2015 m. pakankamai nemažai šalių nėra pasiekusios šių tikslų. Lietuva šiuo požiūriu nėra išimtis. Pirmiausiai Šiuos tikslus įgyvendinimo ir netgi pasiekė geresnių rezultatų Šiaurės Europos šalys, t.y. Danija, Švedija, Suomija.

ES Pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrimo (EU-SILC) modulio ikimokyklinis ugdymas (childcare) duomenimis, Lietuvoje vaikų iki 3 metų dalyvavimas formaliojo ugdymo sistemoje lyginant su kitų ES-28 šalių duomenimis pažymėtina tai, kad Lietuvos rodikliai yra vieni žemiausių Europos Sąjungoje (detaliau žr. 4 lentelę).

4 lentelė. Vaikų iki 3 metų dalyvavimo formaliojo ugdymo sistemoje lygis (daugiau nei 30 val.), proc.

Šalys/metai	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Austrija	0	1	1	2	2	3	3	7
Belgija	19	23	23	23	16	19	20	27
Bulgarija		16	6	9	7	6	7	8
Kroatija						7	14	12
Kipras	12	18	12	18	14	13	16	19
Čekijos Respublika	0	1	0	0	0	0	1	1

Danija	60	66	63	65	63	68	69	59
Estija	9	12	14	16	21	19	15	14
Suomija	19	21	20	21	21	20	20	22
Prancūzija	16	17	14	23	25	26	26	23
Vokietija	8	7	9	9	12	13	15	15
Graikija	4	8	6	7	7	5	15	15
Vengrija	5	6	6	5	5	8	7	6
Airija	6	5	11	8	5	8	11	
Italija	16	16	15	16	16	16	17	11
Latvija	16	14	14	12	13	15	14	19
Lietuva	9	4	18	8	9	11	6	5
Liuksemburgas	8	17	14	13	12	19	28	27
Malta	0	3	3	5	4	4	3	1
Olandija	4	4	4	6	6	6	6	7
Lenkija	2	3	2	3	2	2	3	5
Portugalija	26	32	25	31	34	32	34	34
Romunija			3	2	1	3	1	4
Slovakijos Respublika	3	4	1	2	2	3	3	4
Slovėnija	22	26	27	27	27	33	34	36
Ispanija	14	19	16	16	18	18	19	15
Švedija	31	27	27	31	37	33	32	35
Jungtinė Karalystė	5	5	4	4	4	4	5	3
ES 28						14	15	14

Šaltinis: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/income-and-living-conditions/data/database>

ES Pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrimo (EU-SILC) modulio ikimokyklinis ugdymas (childcare) duomenimis, Lietuvoje vaikų vyresnių nei gerokai išauga (lyginant su amžiaus grupe nuo 0-3 metų amžiaus) (detaliau žr. 5 lentelę). Lyginant 2005 metų duomenis su 2012 m. duomenimis, pastebima nuolatinė augimo tendencija.

5 lentelė. Vaikų, vyresnių nei 3 metų dalyvavimo formaliojo ugdymo sistemoje lygis (daugiau nei 30 val.), proc.

Šalys/metai	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Austrija	16	16	18	20	21	26	28	23
Belgija	48	62	65	74	69	63	66	75
Bulgarija		53	50	61	48	50	58	92
Kroatija						29	41	32
Kipras	38	38	42	44	41	46	38	42
Čekijos	40	39	38	36	36	39	45	48

Respublika								
Danija	79	80	82	83	72	75	87	85
Estija	69	78	81	84	84	86	83	83
Suomija	51	56	55	58	57	56	57	57
Prancūzija	39	42	42	44	47	47	52	50
Vokietija	26	26	27	36	40	46	44	51
Graikija	34	20	28	26	25	23	32	39
Vengrija	49	51	59	52	57	65	59	61
Airija	14	13	15	13	13	17	14	
Italija	70	66	67	72	73	70	75	70
Latvija	60	56	46	67	67	59	66	72
Lietuva	46	47	52	55	51	58	56	68
Liuksemburga s	11	16	23	23	26	37	27	35
Malta	23	25	27	49	47	49	44	60
Olandija	7	7	11	12	12	15	13	14
Lenkija	22	21	23	27	31	32	34	26
Portugalija	18	66	61	69	73	68	74	81
Romunija			16	17	19	17	11	11
Slovakijos Respublika	57	63	69	53	63	64	62	59
Slovėnija	67	66	69	72	73	77	81	81
Ispanija	40	44	43	45	44	50	41	40
Švedija	52	58	61	64	65	65	64	69
Jungtinė Karalystė	24	24	21	20	21	22	27	9
ES 28						45	46	46

Šaltinis: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/income-and-living-conditions/data/database>

Lietuvoje ikimokyklinio ugdymo/vaikų priežiūros paslaugas reglamentuoja daugybė teisės aktų bei strateginių dokumentų.

Lietuvos švietimo įstatyme (2011) yra nurodoma, kad „*kiekvienam Lietuvos piliečiui yra garantuojamas pradinis, pagrindinis ir vidurinis ugdymas*” (3 str.). Pažymėtina tai, kad

ikimokyklinis ugdymas nėra privalomas. Vaikų dalyvavimas ikimokykliniame ugdyme iš esmės priklauso nuo tėvų apsisprendimo.

Vienas iš svarbiausių *Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo plėtros 2011-2013 metų* programos tikslų didinti ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo prieinamumą. Programa taip pat kelia tikslą gerinti ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo kokybę. *Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo plėtros 2011-2013 programoje* suformuluoti šie pagrindiniai uždaviniai:

1. Plėtoti institucinį ikimokyklinį ir priešmokyklinį ugdymą, ypač kaimo gyvenamosiose vietovėse;
2. Plėtoti švietimo pagalbos teikimą ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikams ir šeimoms, stiprinti pozityviąją tėvystę, kurti sveikatai palankią aplinką;
3. Gerinti sąlygas teikti kokybišką ikimokyklinį ir priešmokyklinį ugdymą.

Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo plėtros 2011-2013 programos siektinas rezultatas iki 2014 m. padidinti pačių mažiausių vaikų dalyvavimą ikimokykliniame ugdyme. Konkrečiai programoje numatyta, kad 2014 metų ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo programose dalyvaujančių vaikų padidės nuo 2 iki 5 proc. Detaliau žr. 6 lentelėje.

6 lentelė. Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo plėtros 2011-2013 programos tikslai

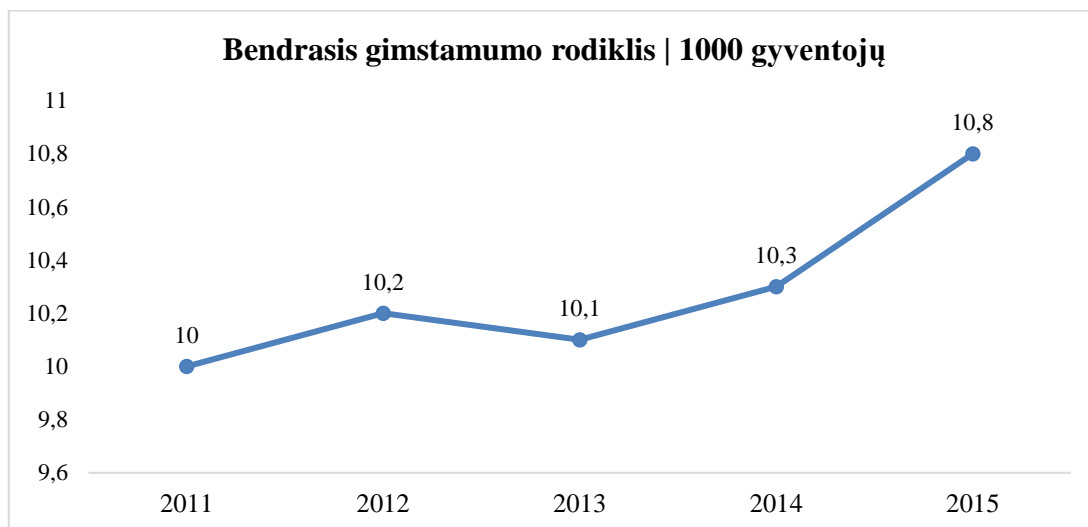
Vaikų amžius	Iš viso	Mieste	Kaime
Iki 1 metų	5 proc.	2 proc.	8 proc.
Nuo 1 iki 2 metų	5 proc.	2 proc.	8 proc.
Nuo 2 iki 3 metų	5 proc.	4 proc.	6 proc.
Nuo 3 iki 4 metų	4 proc.	3 proc.	5 proc.
Nuo 4 iki 5 metų	3 proc.	2 proc.	4 proc.
Nuo 5 iki 6 metų	2 proc.	1 proc.	3 proc.
Nuo 6 iki 7 metų	2 proc.	0,5 proc.	0,5 proc.

Šaltinis: sudaryta pagal *Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo plėtros 2011-2013 metų* programa

Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo plėtros 2011-2013 metų programa nurodo pagrindines ugdymo salygų bei ugdymo kokybės problemas: ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo prieinamumas, lanksčių ir kokybiškų ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo paslaugų stoka, bet to ženklūs skirtumai egzistuoja įvairiose savivaldybėse. Tą patį faktą patvirtina ir Valstybinė švietimo 2013–2022 metų strategija, patvirtinta 2013 metais. Strategijoje teigiama, kad „vaikai turi per mažai galimybių naudotis instituciniu ikimokykliniu ugdymu”.

Pastaraisiais metais vaikų priežiūros paslaugų poreikis auga dėl augančio gimstamumo (detaliau žr. 5 pav.). 5 pav. pateikiamas bendrasis standartizuotas (1000 gyventojų) gimstamumo

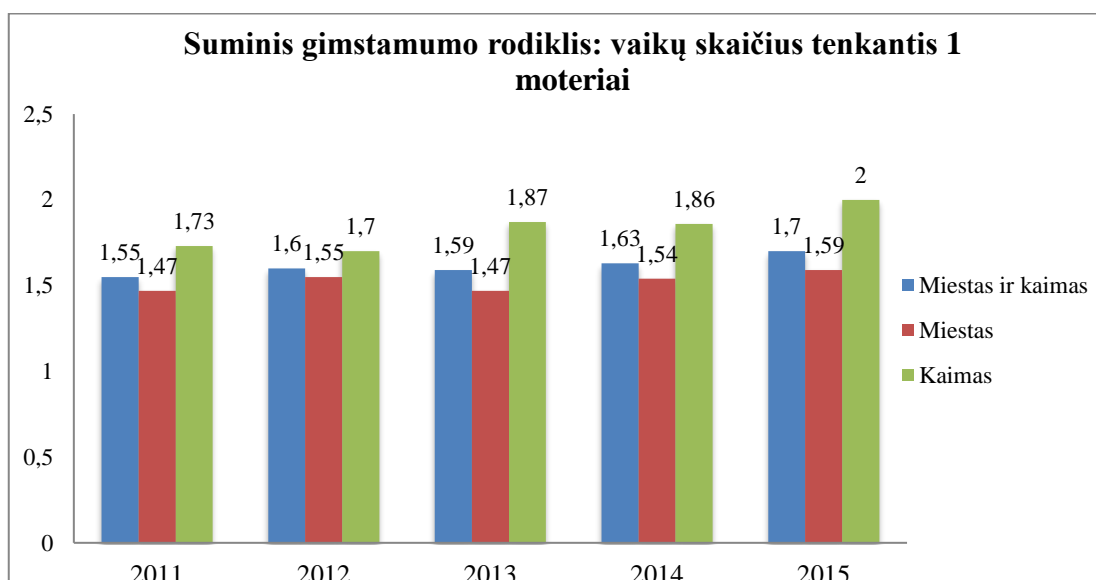
rodiklis. Taigi iš paveiksle pateikiamų duomenų matome, kad jog lyginant 2011 ir 2015 metų gimstamumo rodiklius Lietuvoje pastebima akivaizdi augimo tendencija.

5 pav. bendras gimstamumo rodiklis.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Lietuvos statistikos departamento statistinių duomenų portalu (2016) <https://osp.stat.gov.lt/>

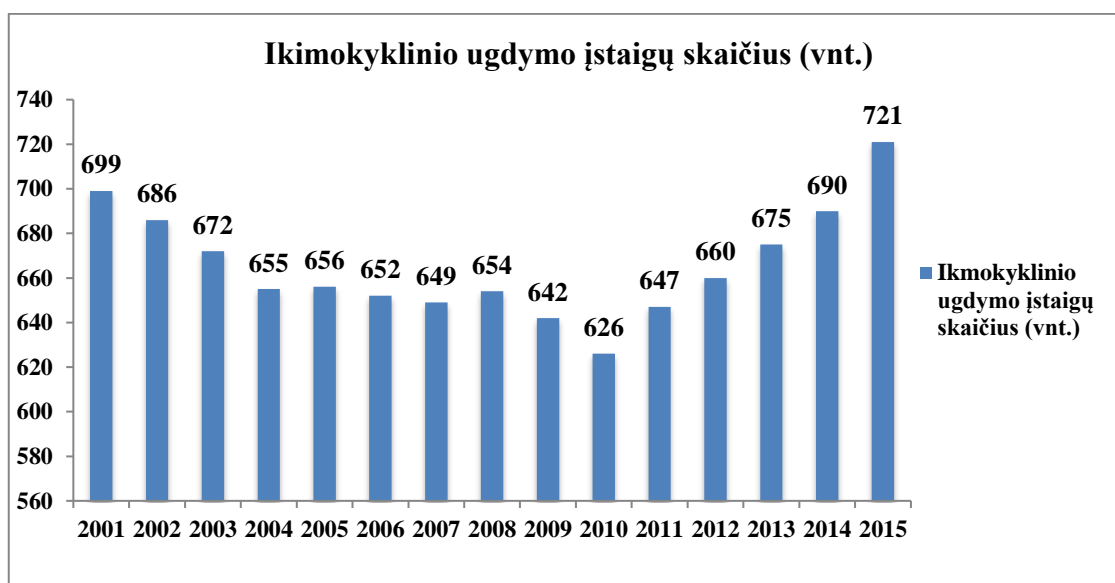
Pažymėtina ir tai, kad nuo 2011 metų didėja ir bendras suminis gimstamumo rodiklis. Kaip matome iš 6 paveiksle pateiktų duomenų, šis rodiklis sparčiau didėja kaime, nei mieste (žr. 6 pav.).

6 pav. Suminis gimstamumo rodiklis

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Lietuvos statistikos departamento statistinių duomenų portalu (2016)

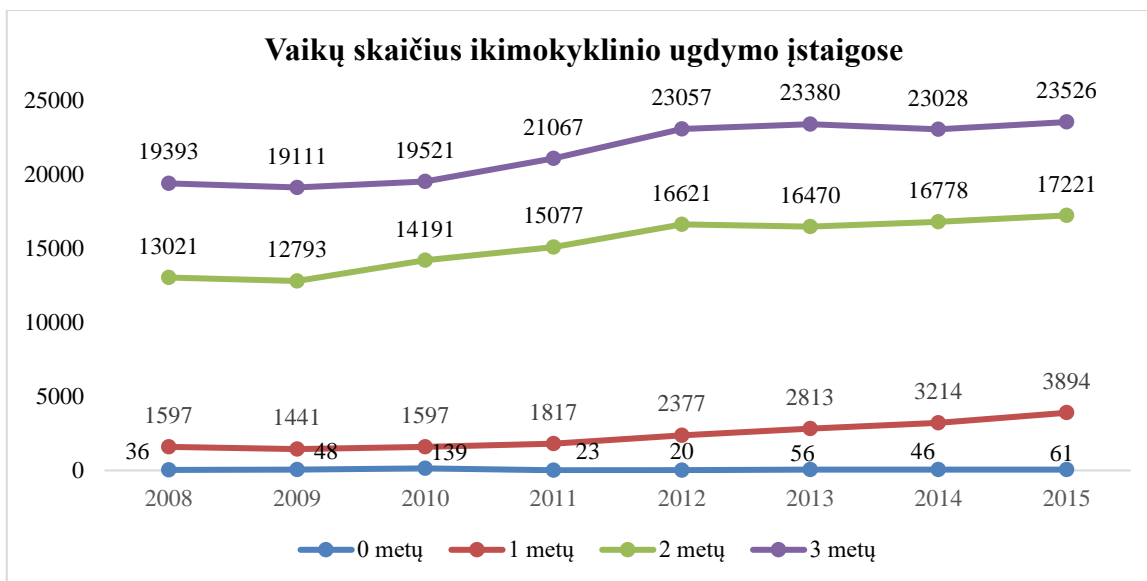
Iš 7 pav. paveiksle pateiktų duomenų apie ikimokyklinio ugdymo įstaigų skaičių Lietuvoje, matoma aiški tendencija, jog krizės laikotarpiu ikimokyklinių įstaigų Lietuvoje skaičius ženkliai mažėjo, lyginant su 2001 metų duomenimis, tačiau 2014 ir 2015 metų duomenimis, šių įstaigų skaičius ženkliai išaugo. Šias tendencijas galima sieti ir su gimstamumo lygio kitimu bei gimstamumo mažėjimu 2008 – 2010 metų laikotarpiu. Pažymėtina ir tai, Švietimo ir mokslo ministerijos duomenimis apie ikimokyklinio ugdymo įstaigų skaičių Lietuvoje 2001 – 2010 metais, ikimokyklinio ugdymo įstaigų skaičius nuolat mažėjo. Ikimokyklinio ugdymo grupės buvo pradėtos steigti ir bendrojo lavinimo mokyklose.

7 pav. Ikimokyklinio ugdymo įstaigų skaičius

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Lietuvos statistikos departamento statistinių duomenų portalu (2016)

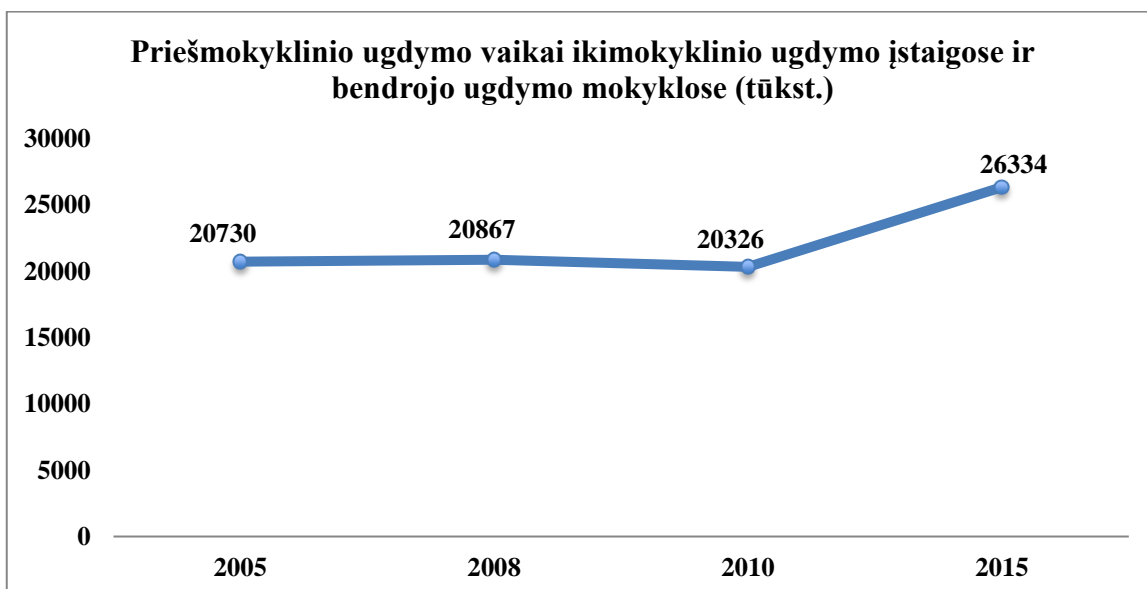
Iš 8 paveiksle pateikiamų duomenų matome, kad mažiausiai ikimokykliniame ugdyme dalyvauja vaikai iki vienerių metų amžiaus. skaičių ikimokyklinio ugdymo įstaigose, labai svarbu atsižvelgti į kelis itin svarbius veiksnius. Ši tendencija dar kartą parodo, jog Lietuvoje vyrauja nuostatos, jog motinos pirmus metus, arba pirmus dvejus metus augina vaikus namuose. Tačiau, lyginant 2015 metų duomenis su 2008 metų duomenimis, galime pastebėti, kad vaikų iki vienerių metų skaičius ikimokyklinio ugdymo įstaigose išaugo beveik dvigubai. Dviejų ir trijų metų vaikų skaičius ikimokyklinio ugdymo įstaigose yra ženkliai daugiau nei vaikų iki vienerių metų amžiaus.

8 pav. Vaikų skaičius ikimokyklinio ugdymo įstaigose (tūkst.)

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Lietuvos statistikos departamento statistinių duomenų portalu (2016)

Pažymėtina tai, kad vis daugiau vaikų dalyvauja priešmokyklinio ugdymo sistemoje. Iš 9 paveiksle pateikiamų duomenų, matome, kad per dešimtmetį šis skaičius išaugo vaikai ikimokyklinio ugdymo įstaigose ir bendrojo ugdymo mokyklose lyginant 2005 ir 2015 metų duomenis, vaikų skaičius išaugo daugiau nei 20 proc.

9 pav. Priešmokyklinio ugdymo vaikai ikimokyklinio ugdymo įstaigose ir bendrojo ugdymo mokyklose. **Šaltinis:** sudaryta darbo autorės, remiantis Lietuvos statistikos departamento statistinių duomenų portalu (2016)

Vaikų teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos atliktas tyrimas (2012) atskleidė, kad keičiantis socialinei ir ekonominei šeimų situacijai, atsirado būtinybė vis dažniau naudotis ikimokyklinio ugdymo įstaigų teikiamomis paslaugomis (pasikeitęs požiūris į šeimą ir partnerių susiskirstymą vaidmenimis ir daugelis kt. priežasčių), kurių dėl spartaus poreikio augimo Lietuvoje ėmė stigti.

2.2. Motinystės, tėvystės ir vaiko priežiūros atostogų reglamentavimas Lietuvoje

Pagal Lietuvoje galiojančius teisės aktus, t.y. Lietuvos Respublikos Darbo kodeksą (2002), išskiriamos trys vaiko priežiūros atostogų rūšys:

- Motinystės (nėštumo ir gimdymo), kurios yra suteikiamos *tik* motinoms;
- Tėvystės, kurios yra suteikiamos *tik* vyrams;
- *Motinystės/tėvystės* arba *vaiko priežiūros atostogos*, kurios suteikiamos

vyru ir moteriai pasirinktinai lygiomis teisėmis.

Lietuvos Respublikos įstatymuose, reglamentuojančiuose tėvystės/motinystės atostogas, vaiko priežiūros atostogų sąvoka nėra naudojama, o vartojamos šios sąvokos: motinystės/tėvystės pašalpa ir vaiko priežiūros atostogos. Lietuvoje šias atostogas gali pasiimti ir kiti vaiką prižiūrintys asmenys (globėjai, seneliai ir pan.), tačiau jie negauna išmokų, nes taip numato Lietuvos Respublikos Darbo kodeksas (2002) „*Vaiko priežiūros atostogas, kurios pagal šeimos pasirinkimą suteikiamos motinai (įmotei), tėvui (įtėviui), senelei, seneliui ar kitiems vaiką auginantiems giminaičiams, kol vaikui sueis treji metai*“. Nedarbingumo ir motinystės socialinį draudimą reglamentuojančiuose Lietuvos įstatymuose numatyta tvarka prieš vaiko gimimą ir po jo motinai suteikiamos septyniasdešimt kalendorinių dienų iki gimdymo ir penkiasdešimt šešios kalendorinės dienos po gimdymo (komplikuoto gimdymo atveju arba gimus dviem ir daugiau vaikų – septyniasdešimt kalendorinių dienų). Šios atostogos apskaičiuojamos bendrai ir suteikiamos moteriai visos, nepaisant faktiškai iki gimdymo panaudotų dienų skaičiaus.

Lietuvoje egzistuojanti vaiko priežiūros atostogų sistema detalčiau pristatoma 7 lentelėje. Pažymėtina tai, kad teisę į atostogas įgyja asmenys, kurie per pastaruosius 24 mėnesius bent 12 mėnesius buvo drausti socialiniu draudimu (t. y. dirbo pagal darbo sutartį, valstybės tarnyboje, pagal autorines, sporto ar atlikėjo veiklos sutartis, vykdė individualią veiklą ir t.t.). Tėvystės atostogos Lietuvoje įteisintos 2006 m. liepos 1 dieną.

7 lentelė. Vaiko priežiūros atostogų sistema Lietuvoje

Atostogų rūšis	Apibūdinimas	Apmokėjimas	Trukmė
Nėštumo ir gimdymo atostogos	Tik moterims suteikiamos nėštumo ir gimdymo atostogos – šios atostogos apskaičiuojamos bendrai ir suteikiamos moteriai visos, nepaisant faktiškai iki gimdymo panaudotų dienų skaičiaus (DK 179 str. 1d.).	100 %	70+56 dienos (septyniasdešimt kalendorinių dienų iki gimdymo ir penkiasdešimt šešios kalendorinės dienos po gimdymo (komplikuoto gimdymo atveju arba gimus dviem ir daugiau vaikų – septyniasdešimt kalendorinių dienų).
Tėvystės atostogos	Vyrams suteikiamos tėvystės atostogos – laikotarpiui nuo vaiko gimimo dienos iki tol, kol vaikui sukaks vienas mėnuo (DK 179 str. 1d.).	100 %	28 dienos
Vaiko priežiūros atostogos iki 3 m.	<i>Pagal šeimos pasirinkimą motinai (įmonei), tėvui (įtėviui), senelei, seneliui arba kitiems giminaičiams, faktiškai auginantiems vaiką, taip pat darbuotojui, paskirtam vaiko globėju, suteikiamos atostogos vaikui prižiūrėti, kol jam sueis treji metai. Atostogas galima imti visas iš karto arba dalimis. Darbuotojai, turintys teisę gauti šias atostogas, gali jas imti pakaitomis (DK 180 str. 1 d.).</i>	Galimybė pasirinkti iš dviejų variantų: 100% pirmuosius metus arba 70% pirmuosius metus ir 40% antruosius metus	24 mėn.

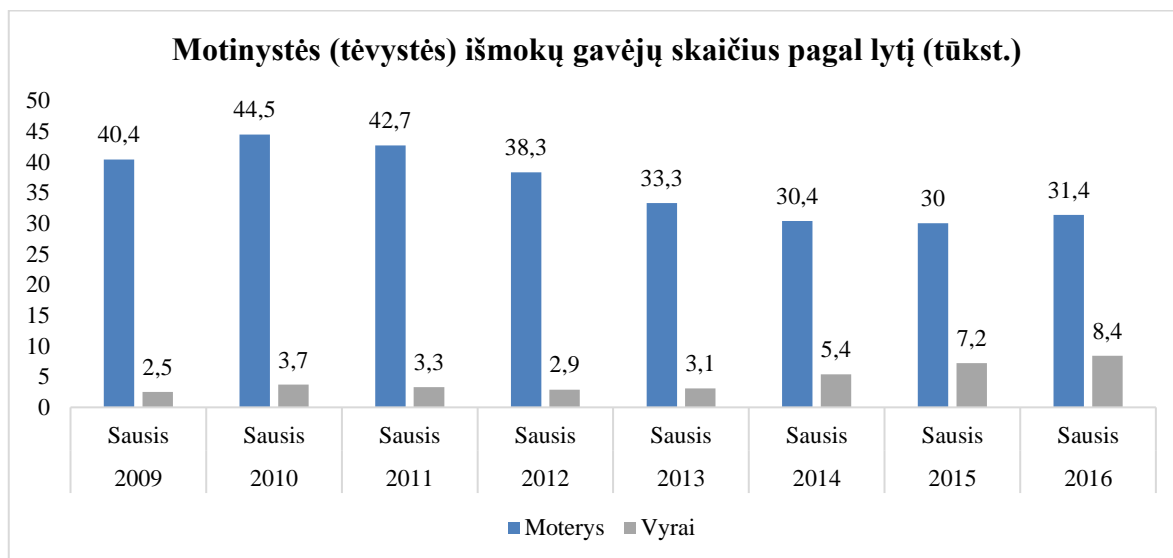
Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis atviros sodros statistinių duomenų portalu (2016)

<http://atvira.sodra.lt/lt-ltl/index.html>

2.2.1 Motinystės/tėvystės išmokos Lietuvoje

Iš 10 paveiksle pateikiamų duomenų matome motinystės tėvystės išmokų gavėjų skaičiaus kitimą pagal lytį nuo 2009 iki 2015 metų. Iš šiame paveiksle pateikiamų duomenų matome vyrų ir moterų motinystės bei tėvystės išmokų gavėjų skaičiaus kitimą pagal lytį (tūkstančiais). Matoma ganėtinai aiški tendencija, jog vyrų išeinančių tėvystės atostogų skaičius ženkliai auga, pvz. lyginant 2009 – 2015 metų duomenis, vyrų imančių tėvystės atostogas skaičius išaugo 4,5 tūkst. Skirtingai nei vyrų, moterų, išeinančių vaiko priežiūros atostogų, skaičius palaipsniui mažėja. Galima daryti prielaidą, jog tokias tendencijas lemia tolygesnis darbo ir šeimos vaidmenų pasiskirstymas tarp partnerių. Lyginant išmokų gavėjų pasiskirstymą pagal lytį galima teigti, jog moterys šių išmokų gauna daugiau, kadangi dažniau augina vaikus namuose, pirmuosius, arba pirmuosius dvejus metus. Tačiau šis paveikslas taip pat kaip 11 pav. parodo, jog išmokos moterims palaipsniui mažėja, o vyrų atvirkščiai, palaipsniui didėja. Šios tendencijos, taip gali būti

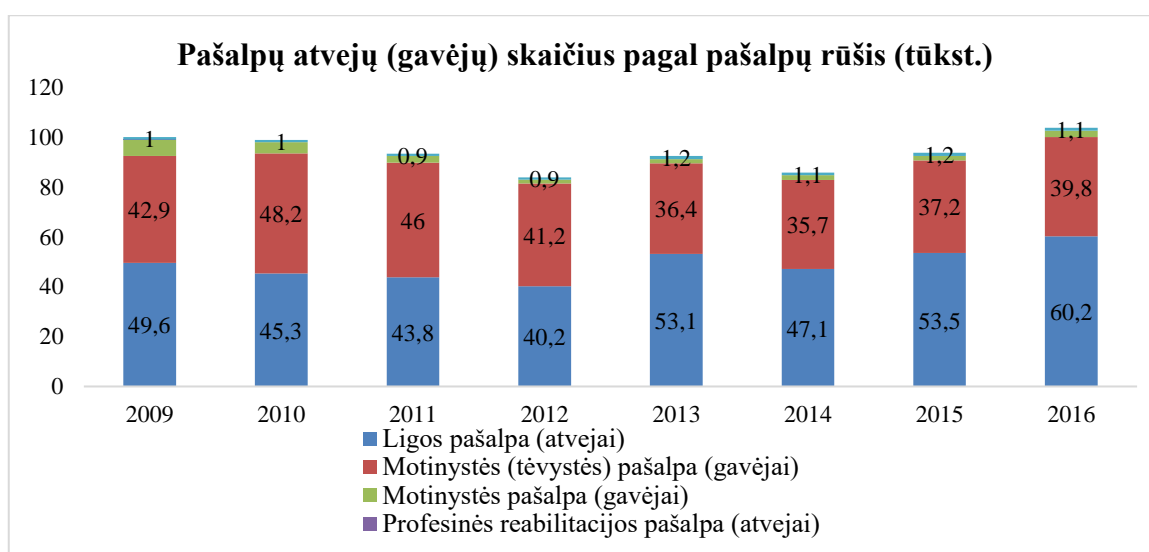
aiškinamos remiantis naujausiais duomenimis apie vyrų ir moterų darbo ir šeimos pasiskirstymą, bei vyrų didesnį įsitraukimą į vaikų priežiūrą.

10 pav. Motinstės/tėvystės išmokų pasiskirstymas.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis atviros sodros statistinių duomenų portalu (2016)
<http://atvira.sodra.lt/lt-lt/index.html>

11 paveiksle pateikiama išmokų gavėjų skaičius pagal išmokų rūšis Lietuvoje. Duomenys pateikiami tūkstančiais. Remiantis paveiksle pateiktais duomenimis matyti, jog didžiąją dalį išmokų sudaro – ligos, bei motinstės/tėvystės (arba kitaip vaiko priežiūros atostogų) išmokos. Motinstės ir atskirai tėvystės išmokų kiekis lyginant su vaiko priežiūros išmokomis išties ženkliai skiriasi.

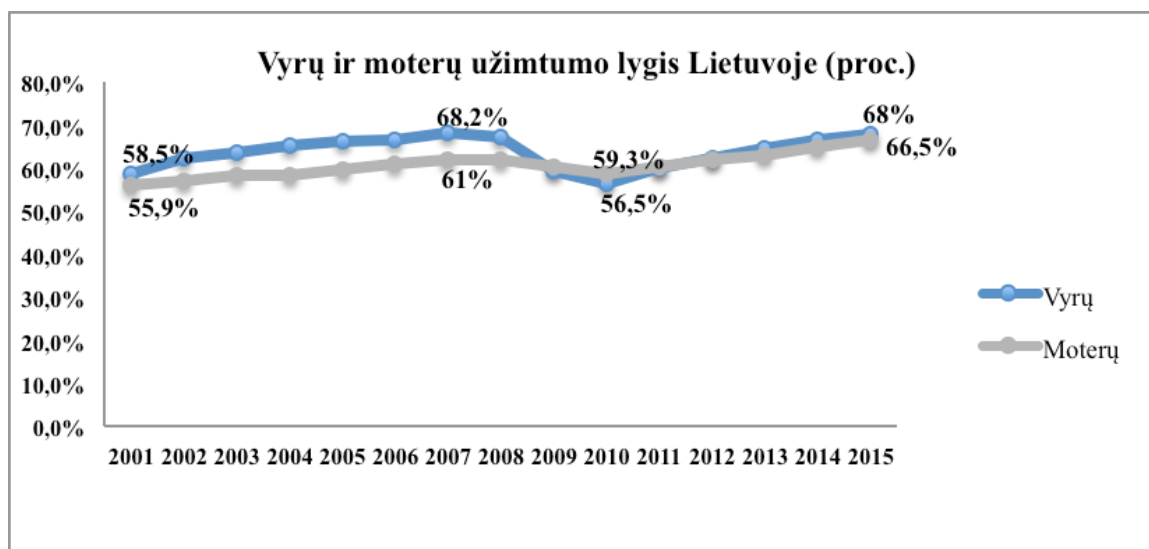
11 pav. Išmokų gavėjų skaičius pagal išmokų rūšis

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis atviros sodros statistinių duomenų portalu (2016)
<http://atvira.sodra.lt/lt-lt/index.html>

2.3 Dalyvavimas darbo rinkoje ir profesinių bei šeiminių vaidmenų derinimo priemonės

Įvertindama globalius ekonominius, socialinius, demografinius iššūkius, Europos komisija orientuojasi į aktyvų dviejų dirbančiųjų šeimos rėmimą. Darbo ir šeimos derinimo priemonės tampa raktiniu šeimos ir tuo pačiu gerovės valstybės veikimo instrumentu, nes padeda dviejų dirbančiųjų šeimai įgyvendinti pareigas šeimoje ir darbe, užtikrina geresnius demografinius gimstamumo rodiklius, o taip pat prisideda prie šalių ekonominio konkurencingumo kūrimo.

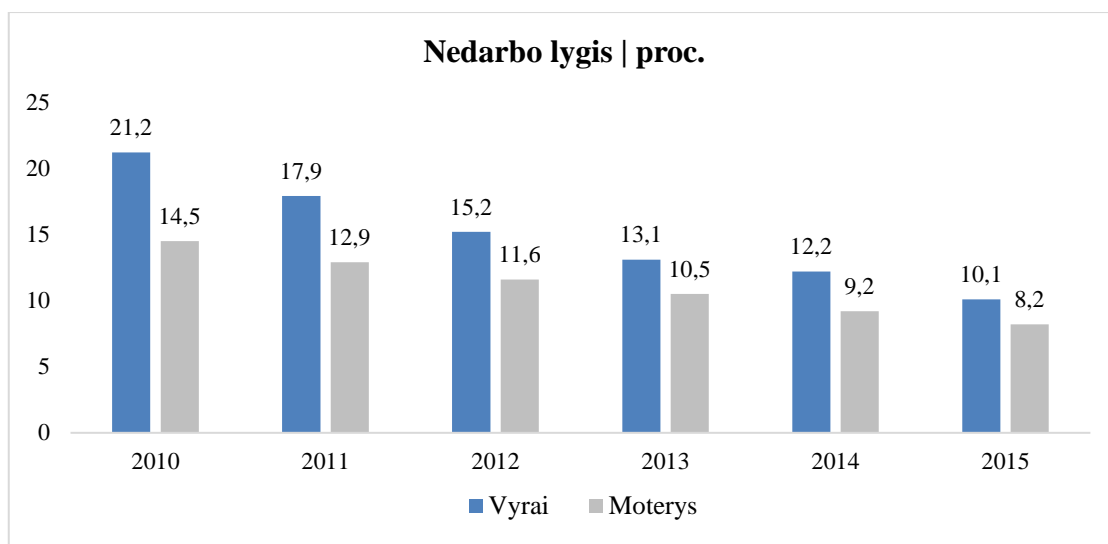
12 pav. pateikiamos vyrų ir moterų užimtumo lygio tendencijos Lietuvoje 2001 – 2015 metais. Pažymėtina, kad šiuo laikotarpiu vyrų užimtumo lygis išlieka aukštesnis nei moterų. Šis skirtumas labiausiai sumažėjo 2010 metais. Šį faktą galima paaiškinti dėl šalyje vyravusios ekonominės krizės.

12 pav. Moterų ir vyrų užimtumo lygis Lietuvoje (2001 – 2015), %

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Lietuvos statistikos departamento statistinių duomenų portalu (2016)

Iš 13 paveikslė pateikiamų duomenų matome, kad jog vyrų ir moterų nedarbo lygis ženkliai skiriasi, tačiau lyginant su 2010 metų duomenimis yra gerokai sumažėjęs. Paminėtina tai, kad moterų nedarbo lygis išlieka aukštesnis negu vyrų (detaliau žr. 13 pav.).

13 pav. Moterų ir vyrų nedarbo lygis Lietuvoje 2010-2015 m.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Lietuvos statistikos departamento statistinių duomenų portalu (2016)

Iš 8 lentelėje pateikiamų duomenų apie užimtumo lygį pagal lytį ir vaikų skaičių šeimoje, galime aiškiai matoma tendencija, kad kuo daugiau vaikų turi vyrai, tuo jų dalyvavimo darbo rinkoje lygis yra aukštesnis ir atvirkščiai kuo daugiau turi vaikų moterys, tuo mažiau dalyvauja darbo rinkoje. Taip pat pastebima, jog vyrai turintys tris ir daugiau vaikų, yra labiau užimti už vyrus neturinčius vaikų. Lyginant kitų šalių duomenis su Lietuvos duomenimis, svarbu pastebėti, jog Lietuvoje moterų, turinčių vaikų dalyvavimo darbo rinkoje lygis yra aukštesnis už ES – 28 vidurkį. Lietuvoje, skirtingai nei kitose ES šalyse, moterys išlieka gana aktyvios darbo rinkoje net ir turinčios tris ir daugiau vaikų. Šias tendencijas galima aiškinti remiantis Lietuvos ekonomiais ir statistiniais rodikliais, kurie rodo, jog Lietuvoje vieno suaugusiojo dirbančiojo šeimos susiduria su dažnesne skurdo rizika.

8 lentelė. Užimtumo lygis pagal lytį ir vaikų skaičių šeimoje (proc.)

Šalys	Vyrai (neturintys vaikų)	Moterys (neturinčios vaikų)	Vyras (1 vaikas)	Moterys (1 vaikas)	Vyrai (3 vaikai ir daugiau)	Moterys (3 vaikai ir daugiau)
ES-28	70,6	62,9	82,5	69,0	83,1	54,5
Europos Sąjunga (27)	70,7	63,0	82,6	69,0	83,1	54,5
Europos Sąjunga (15)	71,1	64,1	82,3	69,1	83,8	54,8
Euro sritis (18 šalių)	69,5	62,0	81,2	67,7	83,1	55,0
Euro sritis (17 šalių)	69,5	61,9	81,2	67,7	83,1	54,9
Belgija	65,5	58,2	82,2	72,3	82,0	60,1
Bulgarija	64,5	60,3	79,5	70,8	56,1	35,4

Šalys	Vyrai (neturintys vaikų)	Moterys (neturinčios vaikų)	Vyras (1 vaikas)	Moterys (1 vaikas)	Vyrai (3 vaikai ir daugiau)	Moterys (3 vaikai ir daugiau)
Čekijos Respublika	79,4	66,5	91,2	69,4	91,3	54,7
Danija	74,1	69,5	89,0	78,0	92,0	79,8
Vokietija	79,9	74,9	90,9	6,9	87,8	54,2
Estija	73,6	74,2	88,2	72,4	88,9	61,1
Airija	67,1	63,0	77,8	64,4	80,4	53,1
Graikija	56,0	41,0	72,1	50,6	82,1	48,9
Ispanija	60,8	54,4	71,2	58,8	71,7	48,2
Prancūzija	65,6	61,1	83,0	75,1	83,7	57,4
Kroatija	57,7	48,1	70,2	62,1	76,5	55,6
Italija	64,4	49,5	76,7	56,7	79,9	41,2
Kipras	68,6	62,6	73,8	65,7	84,8	66,8
Latvija	68,3	67,9	83,0	74,9	85,1	60,2
Lietuva	68,2	68,7	85,8	79,4	77,7	62,2
Vengrija	69,7	60,5	84,4	67,0	80,3	43,2
Malta	74,9	51,0	89,3	59,3	89,9	47,9
Olandija	75,5	66,9	89,3	71,6	91,1	69,1
Austrija	73,9	67,2	88,4	79,3	88,0	64,3
Lenkija	66,3	54,8	83,0	68,7	83,9	56,9
Portugalija	65,4	58,8	79,8	72,2	80,2	64,4
Romūnija	69,6	54,2	82,9	66,1	72,3	50,2
Slovėnija	63,6	53,4	82,3	72,7	89,0	74,5
Slovakija	69,1	60,5	82,7	66,3	77,5	48,6
Suomija	68,6	71,6	86,2	76,3	88,8	65,5
Švedija	75,7	72,9	90,8	80,8	91,6	80,5
Jungtinė Karalystė	77,9	72,9	87,4	75,0	84,3	49,1
FYR Makedonija	58,5	44,2	66,0	45,3	59,2	21,9
Turkija	67,6	35,7	80,9	37,0	80,1	27,7

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis „Eurostat“ statistinių duomenų portalu (2016), <http://ec.europa.eu/eurostat/web/microdata/european-union-labour-force-survey>

Iš 9 lentelėje pateikiamų duomenų matyti, kad nepilną darbo dieną dirbančių vyrų ir moterų pagal vaikų skaičių šeimoje, moterys turinčios vaikų, dažniau nei vyrai renkasi darbą nepilną darbo dieną. Vyrų atveju, priklausomai nuo to kiek jie turi vaikų, t.y. kuo daugiau turi vaikų, tuo rečiau jie renkasi darbą jie renkasi nepilną darbo dieną.

Kita priežastis, kad Lietuvoje darbas nepilną darbo dieną neturi tokio populiarumo, kaip kitose ES šalyse, kaip teigė Česnuitytė V. (2012) „Lietuvoje gyventojai pakankamai neigiamai vertina nepilną darbo laiką, dėl daugelio priežasčių, tokių kaip įsisenėjusios tradicijos, ekonominė šalies situacija, pakankamai žemi atlyginimai ir kt.“

9 lentelė. Nepilną darbo laiką dirbančiųjų vyrų ir moterų dalis pagal vaikų skaičių šeimoje (proc.)

Šalys	Vyrai (neturintys vaikų)	Moterys (neturinčios vaikų)	Vyrai (1 vaikas)	Moterys (1 vaikas)	Vyrai (3 ir daugiau vaikų)	Moterys (3 ir daugiau vaikų)
ES-28	9,9	27,3	6,4	32,1	7,8	44,8
Belgija	9,9	36,5	6,8	41,3	6,4	51,1
Bulgarija	1,9	2,6	1,6	1,9	-	-
Čekijos Respublika	2,8	7,9	1,6	8,2	1,9	15,0
Danija	15,7	34,7	6,5	25,9	4,8	31,9
Vokietija	10,2	35,5	6,1	56,6	7,3	74,7
Estija	7,3	9,9	4,0	10,5	-	21,2
Airija	14,3	26,5	10,8	35,5	8,8	46,8
Graikija	7,5	12,6	5,7	13,2	5,3	15,2
Ispanija	9,2	22,9	7,5	28,7	9,8	29,9
Prancūzija	9,3	26,2	5,6	27,2	6,1	42,6
Kroatija	5,1	7,6	2,9	5,4	3,6	8,8
Italija	9,4	27,3	6,7	33,5	7,3	44,2
Kipras	13,9	15,3	8,5	18,4	4,4	17,2
Latvija	5,9	9,3	4,0	8,3	-	9,6
Lietuva	6,5	11,4	5,9	9,5	-	-
Liuksemburgas	4,5	23,6	5,4	37,2	4,2	50,2
Vengrija	4,7	7,7	3,5	7,0	3,1	13,9
Malta	6,9	19,3	6,0	30,8	-	35,6
Olandija	25,0	66,9	17,9	79,5	13,6	86,7
Austrija	10,2	34,0	7,0	52,8	6,2	69,5
Lenkija	5,7	11,0	3,2	8,7	2,9	13,7
Portugalija	10,0	15,7	5,2	9,5	8,2	14,5
Rumunija	8,9	9,9	6,5	7,5	12,5	14,9
Slovėnija	7,4	13,0	3,6	9,5	2,8	14,1
Slovakija	3,9	5,9	2,7	6,1	7,6	11,4
Suomija	10,4	17,4	3,8	13,2	3,9	19,1
Švedija	14,3	33,8	7,7	31,2	6,9	40,7
Didžioji Britanija	11,0	29,8	9,0	46,0	12,6	60,9
FYR Makedonija	6,8	5,7	6,0	3,8	6,3	5,7
Turkija	7,4	16,9	5,7	17,5	7,2	37,2

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis „Eurostat“ statistinių duomenų portalu (2016), <http://ec.europa.eu/eurostat/web/microdata/european-union-labour-force-survey>

Skyles apibendrinimas

Palankios šeimai politikos priemonės apima motinystės, tėvystės ir vaiko priežiūros atostogų sistemą, ikimokyklinio ugdymo prieinamumą, profesinių ir šeiminių vaidmenų derinimo galimybes ir t.t.

Lietuva pasižymi pakankamai ilgomis vaikų priežiūros atostogomis, kuomet tėvams

sudaromos galimybės prižiūrėti vaikus iki 2 metų (apmokamos vaiko priežiūros atostogos). Nuo 2009 metų pastebima tendencija, kad vis daugiau vyrų apsisprendžia išeiti vaiko priežiūros atostogų. Paminėtina ir tai, kad vis daugiau vyrų išeina tėvystės atostogų, kurios Lietuvoje buvo įteisintos 2006 m.

Apibendrinant galima teigti, kad kokybiškos vaiko priežiūros paslaugos yra labai reikšmingos ikimokyklinio amžiaus vaikams, nes dauguma vaikų juose praleidžia didesnę dalį dienos. Tėvams, auginantiems mažamečius vaikus, ikimokyklinio ugdymo įstaiga – tai galimybė suderinti profesinius ir šeiminius vaidmenis. Lietuvoje pagrindine problema išlieka ikimokyklinio ugdymo įstaigų prieinamumas. Kaimiškiosiose vietovėse prieinamumą riboja institucijų nebuvimas, o miestuose trūksta vietų ikimokyklinio ugdymo įstaigose. Labiausiai ikimokyklinio ugdymo įstaigų trūksta vaikams iki vienerių metų amžiaus.

Pažymėtina tai, kad vyrai, turintys vaikų, aktyviau dalyvauja darbo rinkoje, nei jų neturintys, kai tuo tarpu moterys priešingai – kuo daugiau turi vaikų, tuo žemesnis jų dalyvavimo darbo rinkoje lygis.

3. PALANKIOS ŠEIMAI POLITIKOS PRIEMONIŲ VERTINIMO TYRIMO METODOLOGIJA

3.1 Tyrimo metodo ir strategijos pasirinkimo pagrindimas

Tyrimui atlikti pasirinkta *kokybinio tyrimo strategija*, kadangi tokios problemos tinkamesniam ištyrimui šis metodas, t.y. pusiau struktūruotas interviu leidžia labiau iširti žmonių požiūrius, pasisakymus, ką sunku būtų padaryti pasirinkus kiekybinio tyrimo metodą. Ekspertams buvo taikomas interviu, kurio metu leista nukrypti nuo klausimo gairių ir įsigilinti į kiekvieną iš eksperto įžvalgų tiriamaisiais klausimais atskirai.

Pasak Kuznecovienės J. (2008, p. 68): „*Tai socialinėje realybėje vykstantys žmonių tarpusavio sąveikos reiškiniai, kurie leidžia atskleisti jų veiklas, kurias suteikia patys asmenys sąveikų metu ir visa tai yra išreiškiama žodinėmis reikšmėmis*”. Pasirinkta kokybinio tyrimo strategija leis geriau atsakyti į išsikeltus mokslinės problemos klausimus, nes kokybinis tyrimas įgalima tyrėją giliau atskleisti tiriamo fenomeno specifiką.

Tyrimo metodas:

Kokybinis tyrimas – pusiau struktūruotas interviu, kurio rezultatais remiantis galima giliau pažvelgti į tiriamuosius, jų problemas, turimą patirtį bei išsiaiškinti ir pateikti gilesnes išvadas ir pasiūlymus. Anot Tidikio (2003), „*...interviu tai vienas iš efektyviausių kokybinio tyrimo metodų, kuomet klausimai yra parenkami laisvai, tačiau jais tiriamieji skatinami atskleisti savo patirtį*”.

Atliekant interviu privalumu laikoma ir tai, kad tyrėjas ne tik gali girdėti ką informantas sako, tačiau ir pastebėti, kaip jis tai sako, ir kaip tuo metu jaučiasi, elgiasi patys tiriamieji. Tiriamieji nebuvo įspausti į atsakymų rėmus, todėl galėjo drąsiai ir laisvai išsakyti savo nuomonę pateiktais klausimais. Parinkti gairiniai klausimai nesudarė privalomybės laikytis išankstinių klausimų formuluočių, tai suteikė galimybę laisviau bendrauti su pačiais tyrimo dalyviais.

Tyrimo strategija. Tyrimo strategija parodo – tyrimo eigą, duomenų rinkimo būdą ir duomenų analizės metodą. Tyrimo strategija pavaizduota 14 pav. žr. žemiau.

14 pav. Kokybinio tyrimo strategija

3.2 Tyrimo imčių sudarymas ir klausimynų pagrindimas

Vienas iš ikimokyklinio ugdymo tikslų, yra siekis ne tik padėti šeimoms derinti profesinius ir šeiminius įsipareigojimus kartu su karjera, atsižvelgiant į šeimos išteklių adekvatumą ir vaiko vystymosi poreikius, bet ir palaikyti tėvų pasirinkimą darbo ir vaiko priežiūros plotmėje. Vis dar siekiama ir pačių darbdavių supratingumo bei geranoriškumo padedant įgyvendinti lanksčias užimtumo formas; raginant į darbą priimti moteris turinčias mažamečių vaikų; vengti stereotipinio požiūrio į dirbančius tėvus, o ypač į moteris, t.y. jaunas mamas; plėtoti nuoseklią organizacinę politiką, padedančią derinti darbo ir šeimos problemas; siekti sėkmingesnio ikimokyklinio ugdymo įstaigų plėtojimo šalyje, siekiant užtikrinti vienodas teises vyrams ir moterims dalyvauti darbo rinkoje.

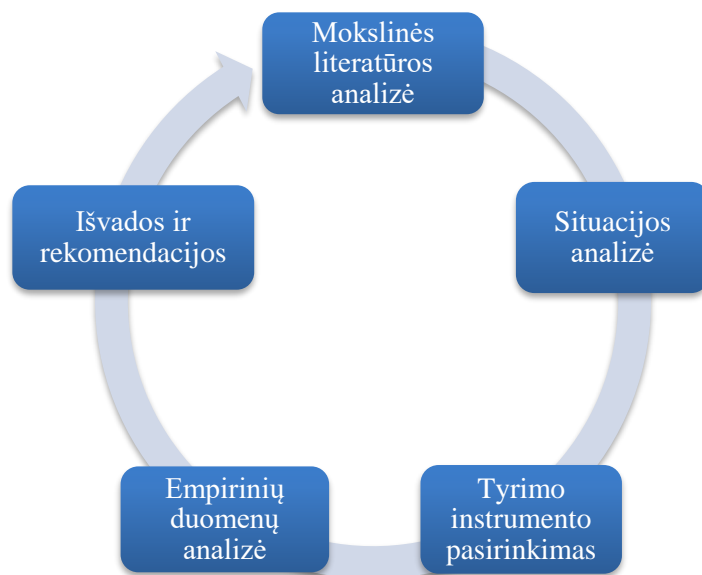
Tyrimo objektas – šeimai palanki politika.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti šeimai palankios politikos priemonių vertinimą, mažamečių vaikų turinčių vyrų ir moterų, bei šeimos politikos srities specialistų požiūriu.

Tyrimo dalyviai – interviu būdu apklausti 4 ekspertai iš skirtingų institucijų norint geriau iširti pasiskirstymą tarp sektorių, t.y. apklausta seimo narė, viena europos komisijos ekspertė, Kauno darželio direktorė ir Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos vyriausioji specialistė. Kita grupė apklaustųjų įvairių profesinių sričių darbuotojai/jos, turintys mažamečių vaikų. Tokių informantų tyrime dalyvavo 15.

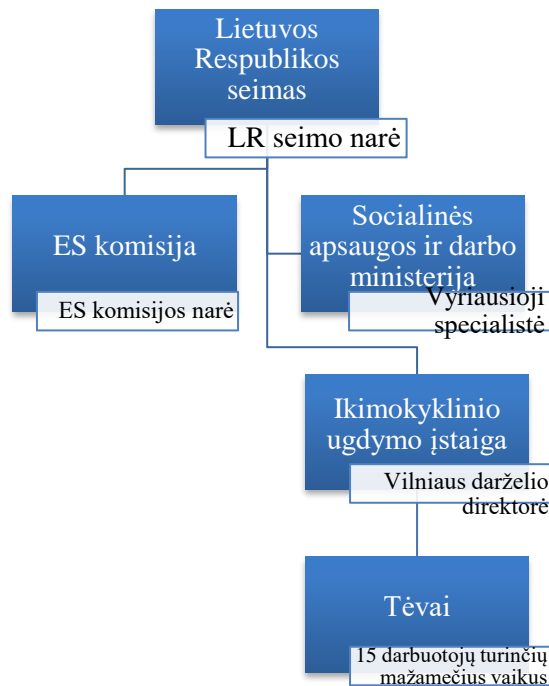
Tyrimo procesas. Atliekant tyrimą buvo laikomasi nuoseklios tvarkos. Tyrimas buvo pradėtas nuo mokslinės literatūros ir dokumentų duomenų analizės. Pirmiausiai buvo atlikta

Lietuvoje vykdomos šeimos politikos analizė šiais pagrindiniais klausimais: 1) ikimokyklinio ugdymo prieinamumas Lietuvoje ir ES; 2) motinystės, tėvystės ir vaiko priežiūros atostogos Lietuvoje ir ES. Pasirinktas labiausiai tinkamas tyrimo instrumentas – kokybinis tyrimas – pusiau struktūruotas interviu, bei interviu, skirtas ekspertams, šių interviu metu buvo apklausta 20 informantų (15 įvairių profesinių sričių darbuotojai ir 5 skirtingų sričių ekspertai). Su kiekvienu informantu dėl interviu laiko ir atlikimo vietos buvo susitarta iš anksto. Atsakymai į interviu klausimus buvo įrašinėjami. Transkribuoti interviu yra pateikiami įrašyti į CD laikmeną. Vidutinė vieno interviu trukmė 1val. 30 minučių. Tyrimas atliktas 2016 m. spalio, lapkričio ir gruodžio mėnesį. Gauti duomenys buvo analizuojami, apibendrinami, pateikiamos išvados bei rekomendacijos. Tyrimo eiga pavaizduota 15 paveiksle.

15 pav. Tyrimo eiga

Tikslinės grupės atranka. Informantai atrinkti taikant tikslinės atrankos metodą. Dalyvaujančių tyrime amžius nebuvo ribojamas. Pagrindinis reikalavimas tyrime dalyvaujantiems įvairių profesinių sričių darbuotojams – auginti mažamečius vaikus iki 3 metų.

16 pav. tyrime dalyvavusių informantų hierarchija

Šaltinis: paveikslas sudarytas darbo autorės

Tyrimo metu siekiama atsakyti į šiuos klausimus (tyrimo instrumentai):

Tyrimui atlikti buvo *naudojama kokybinio tyrimo strategija* – pasirinktas pusiau struktūruotas interviu metodas, kurio metu informantams buvo pateikiami klausimai, atitinkantys tyrimo temą, išsikeltus tikslus bei uždavinius. Remiantis šio projekto teorine dalimi, autorė pasirinko ir sukonstravo atskirus tyrimo instrumentus tėvams, auginantiems mažamečius vaikus ir ekspertams. Informantų (tėvų auginančių mažamečius vaikus) ir ekspertų tyrimo instrumentai pateikiami prieduose (priedas Nr.1 ir priedas Nr. 2). Dalis klausimų abiemis tiriamosioms grupėms sutapo. Klausimyną tėvams, auginantiems mažamečius vaikus sudaro 26 atviro tipo klausimai, o ekspertams – 15 atviro tipo klausimų.

Klausimai abiemis tiriamųjų grupėms buvo suskirstyti į atitinkamus tematinius blokus (žr. lenteles 10 ir 11 žemiau):

10 lentelė. Tyrimo klausimyno pagrindimas informantams

Teorinis konstruktas	Teoriniai klausimai	Empiriniai klausimai
I.	<i>Informantų socialinės demografinės charakteristikos</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Jūsų amžius, 2. Jūsų lytis, 3. Jūsų išsimokslinimas, 4. Jūsų šeimyninė padėtis, 5. Vaikų skaičius šeimoje, vaikų iki 7 metų skaičius šeimoje 6. Jūsų užimtumo statusas pvz.: (dirbate, nedirbate, vaiko priežiūra, atostogose, studijuojate ar pan.);
II.	<i>Motinstės/tėvystės atostogų vertinimas</i>	<ol style="list-style-type: none"> 7. Sakykite ar Jus tenkina motinstės/tėvystės atostogų trukmė? Ar ji pakankama? Galbūt ji per ilga? Kodėl taip? Kodėl ne? 8. Ar Jus tenkina skiriamas išmokų dydis ir jų pasiskirstymas? Pavyzdžiui vienerius metus 100%, arba pirmaisiais metais, 70% ir 40% antraisiais metais? Jei ne, kaip Jūs siūlytumėte keisti skiriamų išmokų dydžius? 9. Kaip manote kas lemia vyrų ir/arba moterų pasirinkimą išeiti motinstės/tėvystės atostogų? 10. Kaip Jūsų šeimoje įvyko šis pasiskirstymas? Kodėl motinstės/tėvystės atostogų išėjote Jūs, o ne Jūsų partneris? Kas lėmė tokį pasirinkimą? 11. Ar manote, jog tai yra tinkamas pasiskirstymas vaiko priežiūros pareigomis tarp Jūsų ir Jūsų partnerio? 12. Ar ikimokyklinio ugdymo prieinamumas, paslaugų kokybė bei sąlygos dirbti ir auginti vaiką turėjo įtaką tam pasirinkimui?
III.	<i>Ikimokyklinio ugdymo paslaugų vertinimas</i>	<ol style="list-style-type: none"> 13. Ar esate patenkinta/tas galimybėmis Jūsų vaikui/ams lankyti ikimokyklinio ugdymo įstaigas? 14. Ar Jūsų vaikas (vaikai) šiuo metu lanko ikimokyklinio ugdymo įstaigas? Ar Jus tenkina ikimokyklinio ugdymo įstaigose teikiamų paslaugų kokybė? Ar manote, jog šių įstaigų pakanka? 15. Ar šių įstaigų kiekis bei tinkamumas vaiką leisti į lopšėlį / darželį pvz. nuo 2 metų Jums tinkamas? Kodėl ne? 16. Ar manote, jog susikeistumėte su savo partneriu vietomis ir išeitumėte vaiko priežiūros atostogų (arba atvirkščiai) jei ikimokyklinio ugdymo paslaugų kiekis šalyje gerokai padidėtų ir taptų lakstesnės sąlygos vaiką leisti į lopšėlį anksčiau? Ar tai turėtų įtakos Jūsų pasirinkimui susilaukti daugiau vaikų? Ar šie pakeitimai neturėtų įtakos dėl Jūsų požiūrio į šeimą?
IV.	<i>Darbo ir šeimos derinimas</i>	<ol style="list-style-type: none"> 17. Ar ketinate/planuojate ateityje turėti daugiau vaikų? Jeigu ne, kodėl? 18. Jeigu taip, kas dar labiau paskatintų turėti daugiau vaikų?

V.	<i>Politikos vertinimas</i>	<p>19. Kaip vertinate naujo darbo kodekso pakeitimus dėl ne viso darbo laiko, ar manote, jog tai gali turėti, turės įtakos moterims ir vyrams renkantis išeiti motinystės/tėvystės atostogų? Ar tai galima laikyti rodikliu skatinančių poras susilaukti vaikų?</p> <p>20. Koks Jūsų požiūris apie nuotolinio darbo perspektyvas? Kaž manote apie reglamentavimą darbdaviui privalomai suteikti tokias galimybes darbuotojui?</p> <p>21. Ar tai naudingas būdas dirbti? Ar rinktumėtės (jei būtų galimybė) dirbti nuotoliniu būdu pvz. iš namų? Kaip vertinate, jog nuotolinio darbo laiką, darbuotojas skirsto pats? Ar tai paskatintų ar neturėtų įtakos Jūsų pasirinkimui susilaukti daugiau vaikų?</p> <p>22. Kaip vertinate darbo sutartis su nėsčiomis moterimis nutraukimo sąlygas? (darbo kodeksas reglamentuoja: <i>su darbuotoja darbo sutartis gali būti nutraukta iki vaikai sukaks keturi mėnesiai</i>) ar tai paskatintų ar sumažintų Jūsų ketinimus susilaukti vaikų?</p> <p>23. Kaip vertinate nėštumo ir gimdymo atostogų reglamentavimą, t.y. „septyniasdešimt kalendorinių dienų iki gimdymo ir penkiasdešimt šešios kalendorinės dienos po gimdymo“? Ar šis reglamentavimas yra tinkamas? Jeigu turėtumėte galimybę pakeisti, koks būtų Jūsų reikalavimas?</p> <p>24. Kaip bendrai vertinate politiką, vykdomą vaikų priežiūros atostogų klausimais?</p> <p>25. Kas Jūsų nuomone turėtų keistis siekiant sėkmingesnio šeiminio ir darbo/profesinės veiklos derinimo?</p>
----	-----------------------------	--

11 lentelė. Tyrimo klausimų gairių pagrindimas ekspertams

Teorinis konstruktas	Teoriniai klausimai	Empiriniai klausimai
I.	<i>Politikos vertinimas</i>	<p>1. Kaip bendrai vertinate Lietuvoje politiką, vykdomą vaikų priežiūros atostogų klausimais?</p> <p>2. Ar tinkamas esamas reglamentavimas?</p>
II.	<i>Motinystės/tėvystės/vaiko priežiūros atostogos</i>	<p>4. Kas Jūsų nuomone turėtų keistis siekiant sėkmingesnio šeiminio ir darbo derinimo?</p> <p>5. Kaip vertinate nėštumo ir gimdymo atostogų reglamentavimą, t.y. „septyniasdešimt kalendorinių dienų iki gimdymo ir penkiasdešimt šešios kalendorinės dienos po gimdymo“? Ar šis reglamentavimas yra tinkamas? Gal jis turėtų būti ilgesnis, trumpesnis?</p> <p>6. Kas Jūsų nuomone Lietuvoje paskatintų jaunas šeimas susilaukti vaikų?</p> <p>7. Kaip ikimokyklinio amžiaus paslaugų prieinamumas siejasi su vyrų ir moterų pasirinkimu turėti vaikų ir dirbti, derinti darbą ir šeimą? Kokios kitos priemonės būtų efektyvios?</p>
III.	<i>Naujasis socialinis modelis</i>	<p>8. Kaip vertinate naują socialinį modelį?</p> <p>9. Ar manote, jog veiksmingas reglamentavimas, kai „<i>turint papildomų pajamų yra mokamas skirtumas tarp asmens kompensuojamojo uždarbio ir gaunamų pajamų, o tai leidžia įgyvendinti asmenų, auginančių mažamečius vaikus skatinimą palaipsniui grįžti į darbo rinką, ypač antraisiais vaiko auginimo metais.</i>“?</p>
IV.	<i>Naujasis darbo kodeksas</i>	<p>10. Kaip vertinate naujo darbo kodekso pakeitimus dėl ne viso darbo laiko kai „<i>darbdavys sutinka su kitokiomis darbuotojo pasiūlytomis ne viso darbo laiko sąlygomis, arba jei darbuotojo prašymas pagal</i></p>

		<p><i>sveikatos įstaigos išvadą pagrįstas darbuotojo sveikatos būkle, neįgalumu arba būtinybe slaugyti šeimos narį, taip pat pareikalavus nėsčiai, neseniai pagimdžiusiai ar krūtimi maitinančiai darbuotojai, darbuotojui, auginančiam vaiką iki trejų metų, bei darbuotojui, vienam auginančiam vaiką iki keturiolikos metų arba neįgalų vaiką iki aštuoniolikos metų.“</i></p> <p>11. Koks Jūsų požiūris apie nuotolinio darbo (ne viso darbo laiko ir panašios formos) perspektyvumą ir reglamentavimą darbdaviui privalomai suteikti tokias galimybes darbuotojui? Ar tai naudingas būdas dirbti? Kokios pritaikymo galimybės Lietuvoje? Ar gyventojai rinktųsi (jei būtų galimybė) dirbti nuotoliniu būdu pvz. iš namų?</p> <p>12. Kaip vertinate teiginius jog nuotolinio darbo laiką, darbuotojas skirsto pats? <i>“Dirbti nuotoliniu būdu skiriama darbuotojo prašymu arba sutikimu. Darbuotojo atsisakymas dirbti nuotoliniu būdu negali būti teisėta priežastis nutraukti darbo sutartį ar pakeisti darbo sąlygas. Jei neįrodo, kad dėl gamybinio būtinumo ar darbo organizavimo ypatumų tai sukeltų per dideles sąnaudas, darbdavys privalo tenkinti darbuotojo prašymą dirbti nuotoliniu būdu ne mažiau kaip penktadalį visos darbo laiko normos, to pareikalavus nėsčiai, neseniai pagimdžiusiai ar krūtimi maitinančiai darbuotojai, darbuotojui, auginančiam vaiką iki trejų metų, bei darbuotojui, vienam auginančiam vaiką iki keturiolikos metų arba neįgalų vaiką iki aštuoniolikos metų.”</i> Ar tai veiksmingas darbo laiko išnaudojimas ir ar darbinantis darbdaviui žinant, jog darbuotojas nuotolinio darbo būdu pats skirsto darbo laiką, darbdaviai būtų suinteresuoti įdarbinti tokį asmenį?</p> <p>13. Kaip vertinate darbo sutarties su nėsčiomis moterimis nutraukimo sąlygas? Kai darbo kodeksas reglamentuoja: <i>“darbo sutartis su nėsčia darbuotoja jos nėštumo laiku ir iki jos vaikui sukaks keturi mėnesiai gali būti nutraukta šalių susitarimu, jos iniciatyva, jos iniciatyva išbandymo metu, taip pat kai baigiasi terminuota darbo sutartis suėjus terminui.”</i> Ir <i>“nuo darbdavio sužinojimo apie darbuotojos nėštumą, iki jos kūdikiui sukaks keturi mėnesiai, darbdavys negali įspėti darbuotojos apie būsimą darbo sutarties nutraukimą ar priimti sprendimą: jei šiuo laikotarpiu atsirado pagrindas nutraukti darbo sutartį, sprendimas nutraukti darbo sutartį gali būti priimtas tik jam pasibaigus”</i></p> <p>14. Ar keturių mėnesių laikotarpis nėra per trumpas nutraukti darbo sutartį su darbuotoja?</p>
V.	Rekomendacijos	15. Kaip bendrai rekomenduotumėte tobulinti šeimos politiką Lietuvoje? Turima omenyje, kas paskatintų moterų turinčių mažamečių vaikų užimtumą?

Tyrimo etika:

Tyrimo metu buvo laikomasi tyrimo etikos (Bitinas B., 2008). Tiriamieji tyrime dalyvavo savanoriškai, buvo užtikrintas informacijos konfidencialumas, visiems tiriamiesiems padėkota už bendradarbiavimą tyrime. Interviu metu tyrėja prisistatė tiriamiesiems, suprantamai ir pateikė tyrimo tikslą, uždavinius. Taip pat interviu pradžioje tiriamiesiems buvo paaiškinta, kur ir kaip bus panaudota gauta tyrimo medžiaga ir rezultatai. Prieš pradėdant interviu tiriamiesiems buvo garantuotas jų anonimiškumas, gautų duomenų konfidencialumas, taip tikintis gauti kuo tikslesnius, išsamesnius ir nuoširdesnius tiriamųjų atsakymus. Kiekvieno iš tiriamųjų buvo

pasiteirauta ir to, ar jis sutinka, kad pokalbis būtų įrašinėjamas diktofonu. Tik gavus tiriamųjų sutikimus buvo įrašinėjamas interviu. Visų informantų vardai pakeisti. Ekspertų buvo pasiteirauta ar jie nori išlikti anonimiški ar jų pasisakymus viešinti. Visa gauta informacija yra saugoma darbo autorės asmeniniame kompiuteryje.

4. ŠEIMAI PALANKIOS POLITIKOS PRIEMONIŲ TYRIMO DUOMENŲ ANALIZĖ

4.1 Tyrimo dalyvių charakteristikos

Šiame skyriuje pristatomi empirinio tyrimo, skirto išsiaiškinti šeimai palankios politikos priemonių vertinimą, duomenų rezultatai. Tyrimo imtį sudarė 15 informantų ir 4 ekspertai.

Tyrimo duomenų analizei pavaizduoti pasirinktas kategorijų ir subkategorijų aprašymo metodas.

12 lentelė. Informacija apie informantus

	Lytis	Amžius	Šeimyninis statusas	Vaikų skaičius šeimoje	Užimtumo statusas	Išsilavinimas
Informant. Nr. 1	Moteris	37	Ištekėjusi	2	Dirbanti	Aukštasis
Informant. Nr. 2	Moteris	39	Ištekėjusi	2	Vaiko priežiūros atostogose	Aukštasis
Informant. Nr. 3	Moteris	36	Išsiskyrusi	2	Dirbanti	Aukštasis
Informant. Nr. 4	Moteris	33	Ištekėjusi	2	Vaiko priežiūros atostogose	Aukštasis
Informant. Nr. 5	Vyras	35	Vedęs	2	Dirbantis	Aukštasis
Informant. Nr. 6	Moteris	35	Ištekėjusi	1	Nedirbanti	Aukštasis neuniversitetinis
Informant. Nr. 7	Moteris	32	Ištekėjusi	2	Vaiko priežiūros atostogose	Aukštasis
Informant. Nr. 8	Moteris	30	Ištekėjusi	1	Dirbanti	4 kurso studentė
Informant. Nr. 9	Moteris	34	Ištekėjusi	1	Vaiko priežiūros atostogose	Aukštasis
Informant. Nr. 10	Moteris	35	Ištekėjusi	2	Dirbanti	Aukštasis
Informant. Nr. 11	Vyras	38	Vedęs	2	Dirbantis	Vidurinis
Informantas nr. 12	Moteris	25	Ištekėjusi	1	Vaiko priežiūros atostogose	Vidurinis
Informant. Nr. 13	Moteris	35	Ištekėjusi	3	Dirbanti	Vidurinis
Informant. Nr. 14	Moteris	34	Ištekėjusi	2	Dirbanti	Aukštesnysis
Informant. Nr. 15	Moteris	36	Išsiskyrusi	2	Dirbanti	Aukštasis

13 lentelė. Informacija apie ekspertus

	Lytis	Išsilavinimas	Pareigybės
Ekspert. Nr. 1	Moteris	Aukštasis	Seimo narė
Ekspert. Nr. 2	Moteris	Aukštasis	Darželio direktorė
Ekspert. Nr. 3	Moteris	Aukštasis	ES komisijos narė
Ekspert. Nr. 4	Moteris	Aukštasis	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija

4.2 Motinystės, tėvystės ir vaiko priežiūros atostogų vertinimas

Šiame skyriuje pateikiamas motinystės, tėvystės ir vaiko priežiūros atostogų vertinimas Lietuvoje.

Neyer (2003), nurodo – vaiko priežiūros atostogos, – seniausias ir pagrindinis su šeima susijęs socialinės gerovės politikos elementas. Atostogos, Lietuvoje skirtos vaiko gimdymui bei priežiūrai, priskiriamos motinystės atostogos, tėvystės atostogos ir vaiko priežiūros atostogos.

Reingardės J. atliktoje studijoje (2006), vaiko priežiūros atostogų reikšmė yra aprašoma dvejopai: padeda vyrams ir moterims derinti darbinį ir šeiminių gyvenimą, bei užtikrina darbo rinkos efektyvų funkcionavimą. Išsaugoma darbo vieta, kuri leidžia abiems tėvams (arba pasirinkimo atveju, vienam iš jų) grįžti į ankstesnį darbą gimus vaikui, kas lemia išlaikomą ryšį su darbo rinka. Dar vienas iš teigiamų aspektų, tam tikros sferos įgudusių specialistų išsaugojimas darbo vietoje; sukaupto žmogiškojo kapitalo valdymas; darbo našumas; sumažėjusi nedarbo galimybė; sumažėjusi rizika darbdaviams. Be to, padidėja pinigų suma, kurią moteris uždirba per visą gyvenimą, vyrai yra skatinami prisidėti prie vaikų priežiūros; tikslingiau suderinami šeiminiai ir darbiniai įsipareigojimai; (Nacew, 1997).

Skyrelyje, motinystės, tėvystės ir vaiko priežiūros atostogų vertinimas Lietuvoje, buvo siekiama nustatyti informantų nuomonės ir vertinimus apie motinystės, tėvystės ir vaiko priežiūros atostogas Lietuvoje bei išskirti šių atostogų privalumus ir trūkumus.

Tyrimo rezultatai atskleidžia, kad informantų nuomonė apie motinystės, tėvystės ir vaiko priežiūros atostogas Lietuvoje yra pakankamai panaši informantai linkę teigiamai vertinti motinystės, tėvystės ir vaiko priežiūros atostogas Lietuvoje „*Taip tenkina, manau tikrai užtenka esamo laiko, kuris yra skirtas, bei galima rinktis kiekvienam pagal savo poreikius, kiek laiko būti su vaiku<..>informant. Nr.6*“, tačiau kalbant apie išmokų pasiskirstymą, sulaukiama beveik vieningos informantų nuomonės apie šių išmokų nepakankamą dydį, ypač antraisiais vaiko priežiūros atostogų metais, kaip teigia vienas informantų „*Visada norisi, kad būtų geriau. Atsiminus laikus, kai anksčiau mokėjo 3 metus po 100 proc. to ir norėtusi, bent dvejus metus po 100%.*“*Informant. Nr.10*. Kitos informantų nuomonės pateikiamos lentelėje 14, (žr. žemiau).

14 lentelė. Informantų vertinimas motinystės, tėvystės ir vaiko priežiūros atostogų

<i>Kategorija</i>	<i>Subkategorija</i>	<i>Autentiški informantų pasisakymai</i>
Motinystės, tėvystės ir vaiko priežiūros atostogų vertinimas	Motinystės, tėvystės ir vaiko priežiūros atostogų laikotarpis tinkamas	„Taip, mane ši atostogų trukmė tenkina<..>”Informant. Nr.1 „Pilnai tenkina, juolab kad atostogų terminą galima pasirinkti – vienerius, dvejus metus<..>”Informant. Nr.2 „Atostogų trukmė tenkina pilnai, manau tai yra optimalus laikas, kalbant apie moterų arba vyrų iškritimą iš darbo rinkos.”Informant. Nr.4
	Motinystės, tėvystės ir vaiko priežiūros atostogų tinkami išmokų dydžiai	„Išmokų dydis imant vienu metų atostogą tenkina, imant dviejų metų atostogą siūlyčiau 70% ir 70%.”Informant. Nr.12
	Motinystės, tėvystės ir vaiko priežiūros atostogų per maži išmokų dydžiai	„<..>antrų metų 40% tiesiog yra per mažas, neskaitant nuo labai mažų pajamų, kas mano akimis neįmanomas išvis, bet ir nuo didesnių pajamų, tai vienareikšmiškai labai apriboja galimybes.”Informant. Nr.4 „kaip, iš esmės, negaliu sakyti, tenkina, tačiau aišku, antrais metais galėtų būti irgi 100 proc. išmoka”Informant. Nr.2 „<..>manau pirmais metais 90 proc, antrais 60 proc. (jei einant 2 metus), tikrai būtų geras pasirinkimas. Kadangi antraisiais metais 40 proc. yra labai mažai ir tikrai nepakanka.”Informant. Nr.6 „Mes su vyru siūlytume tris metus 100%, tokiu atveju būtų galimybė kokybiškai ir patogiai auginti vaikus ir pasilikti su jais namuose<..>”Informant. Nr.13
	Per ilgas motinystės atostogų laikotarpis	„Tinkamas laikas leisti vaiką nuo dviejų metų. Vaikui jau reikia susipažinti su naujais draugais ir veikla. Trys metai per ilgai tikrai”Informant. Nr.8 „Manau pakankama dvejus metus aš taip ir pasiimiau, nes nuo dviejų metų jau ir visi darželiai priima ir jau per ilgai tris metus tam vaikui, neskaitant pačiai”Informant. Nr.14

Taigi, apžvelgus informantų nuomones, galima teigti, jog motinystės, tėvystės ir vaiko priežiūros atostogų ir jų reglamentavimo sąlygomis informantai yra patenkinti. Tačiau vienas svarbiausių punktų, kurį pabrėžia apklaustieji, išmokų dydžiai bei ekonominė šeimos situacija. Kaip teigia, Informant. Nr.2 „<..>vaikučiams reikia tik daugiau, ypač antraisiais metais, ir 40% yra tikrai ganėtinai maža išmoka.”

Apibendrinant, motinystės, tėvystės ir vaiko priežiūros atostogas informantai ir ekspertai vertina pakankamai teigiamai. Pabrėžiama, jog Lietuvoje šios atostogos vienos ilgiausių Europoje.

Pagrindinės problemos, kurias išskiria visi apklaustieji – motinystės, tėvystės ir vaiko priežiūros atostogų išmokų dydžiai. Informantai vieningai sutaria, jog šių išmokų dydis antruosius metus yra gerokai per mažas, taip pat gaunantiems mažas pajamas šis dydis ir pirmuosius metus (imant 70 ir 40 procentų) yra nepakankamas. Visi apklaustieji informantai teigė, jog šių išmokų augimas paskatintų juos turėti vaikų arba jaustis saugiai nusprendžiant susilaukti vaikų. Monografijoje, lyčių politika ir gimstamumo ateitis (2012), autorių teigiama, jog didesnės socialinės išmokos vaikų priežiūrai ir šeimai, išties gali turėti teigiamos įtakos šeimų prokreaciniam ketinimui. Kaip pažymi autorius Gauthier (2002), finansinių išmokų dydis turi įtakos ne tiek didesniam vaikų skaičiui šeimose, kiek laikorpiui kada jų turėti, taip pat, sustiprinamas jaunesnių moterų apsisprendimas gimdyti.

4.3 Ikimokyklinio ugdymo paslaugų prieinamumo vertinimas

Šiame skyriuje pateikiamas ikimokyklinio ugdymo paslaugų prieinamumo vertinimas mažamečių vaikų turinčių vyrų ir moterų nuomonių pagrindu.

Autorių – Kairienė K., Jančaitytė R., Kolbergytė A. (2009) teigimu, viena svarbiausių priemonių šeimai palankios politikos kūrimui: ikimokyklinių ugdymo prieinamumo plėtra. Kitų šalių praktika, tokių kaip Didžiosios Britanijos ar Prancūzijos, rodo, jog šių paslaugų plėtojimas įtraukiant ir privatų sektorių yra išties reikšmingas indėlis plėtojant šias paslaugas. Tyrimo metu, iš tėvų auginančių mažamečius vaikus, buvo siekiama išsiaiškinti jų nuomones apie ikimokyklinio ugdymo paslaugų prieinamumą Lietuvoje. Informantų buvo klausama kaip jie bendrai vertina šias paslaugas, ar jų pakanka ir ar ikimokyklinio ugdymo paslaugų prieinamumas turi tiesioginės įtakos jų darbo ir šeimos suderinimui. Kaip pastebi Informant. Nr.1: „<.> jei neturėtumėm galimybės leisti vaikus į darželius, būtų labai sunku, gal net neįmanoma suderinti šeimos ir darbo, reiktų kažko atsisakyti.“

15 lentelė. Informantų nuomonės apie ikimokyklinio ugdymo paslaugų vertinimą

Kategorija	Subkategorija	Autentiški informantų pasisakymai
Ikimokyklinio ugdymo paslaugų vertinimas	Ikimokyklinio ugdymo paslaugų pakanka	„Taip, pakanka“ Informant. Nr.7 „Paslaugų tikrai manau užtenka“ Informant. Nr.6
	Ikimokyklinio ugdymo paslaugos yra kokybiškos	„Paslaugų kokybė mus tenkina“ Informant. Nr.5
	Ikimokyklinio ugdymo paslaugos turi įtakos šeimos ir darbo derinimui	„Taip, vienareikšmiškai taip, jei neturėtumėm galimybės leisti vaikus į darželius, būtų labai sunku, gal net neįmanoma suderinti šeimos ir darbo, reiktų kažko atsisakyti.“ Informant. Nr.1

	Ikimokyklinio ugdymo paslaugų kiekio ir prieinamumo trūkumas Lietuvoje	„Ne, nepakanka. Tikrai nepakanka, ypač rajonuose ir mažuose miestuose.” Informant. Nr.5 „<.>vaikų darželių yra didžiulis trūkumas<.>“ Informant. Nr. 2
	Ikimokyklinio ugdymo paslaugų prieinamumas neturi įtakos šeimos ir darbo derinimo situacijai	„Tiesioginio ryšio ne, neturi. Tačiau tai yra pagalba, kuri tikrai padeda suderinti šeimos ir darbo įsipareigojimus.” Informant. Nr.4 „Mano atveju tai įtakos, ne, neturi.” Informant. Nr.5

Taigi galima teigti, kad ikimokyklinio ugdymo paslaugų prieinumą tėvai su mažamečiais vaikais vertina ganėtinai teigiamai, tačiau pažymi, jog „Iki mokykliniame ugdyme reikia reformų galiu duoti pavyzdį kaip daroma Europos šalyse. Pavyzdžiui mama auginanti vaikus dirba tik 4 valandas ir išmoką gauna už visą dieną.. Arba vaikai būna mokykloje iki 17 val. ten suteikiamos visos salygos mokymuisi, užklasinė veiklai, poilsiui, mitybai. Pas mus to nėra užklasinė veikla vyksta kur reikia vežti, poilsio zonų išvis nėra, vaikas prailgintoje grupėje iki 17 val. sėdi suolose ir dar vaikų amžius sudedamas į krūvą.<.>” Informant. Nr.8 Taip pat informantai išskiria ikimokyklinių ugdymo įstaigų prieinumo klausimus, ypač kaimo vietovėse, arba užmiestyje: „Ne, vaikų darželių yra didžiulis trūkumas. Reikia laukti eilėse, o mažesniuose miesto priemiesčiuose darželiai perpildyti, tad kaip ir mūsų atveju, vaikus tenka vežti per visą miestą, kas kainuoja labai daug laiko.. vertinčiau pakankamai neigiamai..” Informant. Nr. 2. „Lyčių politika ir gimstamumo ateitis“ monografijoje (2012), autorių atlikto tyrimo duomenimis, pagrindines problemas patiria kaimo arba didmiesčio gyventojai. Autorių teigimu, žmonės Lietuvoje nėra aprūpinami visuomenine ikimokyklinio amžiaus vaikų priežiūra.

Išnagrinėjus ikimokyklinio ugdymo įstaigų prieinamumą, verta pažymėti, jog net keletas informantų teigė, jog ikimokyklinio ugdymo paslaugų kiekis (prieinamumas) neturi įtakos jų šeimos ir darbo derinimo situacijai. Informant. Nr. „...“. Lietuvoje, lyginant su Europos sąjungos ir Šiaurės šalimis ikimokyklinio ugdymo paslaugų prieinamumas vis dar išlieka gerokai mažesnis vaikų skaičiaus pasiskirstymas ikimokykliniame ugdyme lyginant su kitomis šalimis aprašytas (žr. skyrius 2). Bučaitė – Vilké J. (2012), teigė, jog, mažesnes vaikų ikimokyklinio ugdymo lankomumo tendencijas (ypač vaikų iki 2 metų) lemia ilgesnės vaiko priežiūros atostogos, bei susiformavęs neigiamas požiūris į ankstyvą vaikų ugdymą ikimokyklinėse įstaigose, taip pat pabrėžiama ir įsivyravusi tradicija, pirmuosius metus, mamos auginti vaikus namuose.

Apibendrinant, išnagrinėjus informantų pasisakymus, galima teigi, jog ikimokyklinio ugdymo paslaugų vertinimas yra pakankamai teigiamas, tačiau vienas pagrindinių beveik visų informantų pastebėjimų ikimokyklinio ugdymo paslaugų prieinamumas, ypač užmiestyje ir

kaimo vietovėse. Macarov D. (1995) teigimu, šeimai palankios politikos atsiradimas yra grindžiamas šiais punktais: visų pirma, šalyje palaikyti tvirtą šeimos struktūrą tam, kad šeima galėtų vykdyti normatyvines veiklas (vertybių perdavimas, ugdymas, elgesio mokymas ir kt.); antra, užtikrinti kokybišką aplinką augimui ir ugdymuisi, ikimokyklinio ugdymo paslaugos ir infrastruktūra yra neatsiejama šios struktūros dalis.

Jasilionienės A. (2005) teigimu, sėkmingas šeimai palankios politikos, bei atitinkamų prioritetų tikslingumas priklauso ne tik nuo politikos modernizavimo, bet ir poreikius lemiančių veiksnių vertinimo. Tyrėja pažymi, jog Lietuvoje šeimai palanki politika buvo ir dažnu atveju vis dar yra suformuojama kaip reakcija į esamojo laiko šeimų problemas, nesiekiant suvokti ilgalaikių pokyčių ar galimų veiksnių, nesiremiant net ir parengtais strategijų pagrindais ir planais, bei neturint tikslaus ir aiškaus paramos šeimai modelio vizijos.

4.4 Darbo ir šeimos derinimo galimybių vertinimas

Šiame skyriuje bus aprašomas darbo ir šeimos derinimo galimybių vertinimas mažamečius vaikus auginančių tėvų nuomonėnių pagrindu.

Jančaitytės R. (2006) teigimu, šeimos ir darbo suderinimo problemos yra labai įvairios. Šiuolaikinėje visuomenėje, moterys ir dabar, ypatingai auginančios vaikus, priverčiamos susidurti su stresu, stengdamos suderinti pareigas darbui ir šeimai. Ir šiais laikais, dar laikomasi nuostatų, jog motinos ir vaiko ryšys yra ypatingas ir unikalus, o vyrai nesutverti prižiūrėti vaikų. Tai – funkcionalistinis požiūris, teigiantis, kad: „*Svarbiausias moterų vaidmuo – žmonos ir motinos, o vyro – šeimos maitintojo*” (Ritzer, 1996, p. 132). Tyrimo metu informantų buvo teiraujama, kaip jie derina šeimą ir darbą, ir kokios lanksčios užimtumo formos jiems tai padeda, bei kaip vyrai ir moterys pasiskirsto šias pareigas. Prieš pateikiant pirmąsias informantų nuomones, svarbu pažymėti, jog informantų atsakymuose apie darbo ir šeimos derinimo problemas neišryškėjo pakankamai daug teigiamo požiūrio, beveik visų apklaustųjų požiūris į šeimos ir darbo derinimo galimybes Lietuvoje, ypatingai apie lanksčias užimtumo formas buvo neigiamas (žr. X lentelė). Kaip pažymi viena informančių, „*Kiek žinau, specialistes kelias apskaitoje, buhalterijoje gali dirbti namuose, na čia suteiktos sąlygos moterims su aukštuoju išsilavinimu daugiau, o mano atveju tokios galimybės nėra. Jaunoms šeimoms manau tai geras paskatinimas dirbti nuotoliniu būdu juo labiau, kad viskas taip sparčiai auga, daugiau specialybių galėtų leisti lanksčias formas, mažos galimybės tokiomis Lietuvoje naudotis.*” Informant. Nr.8. Kiti autentiški informant pasisakymai žr. 16 lentelėje.

16 lentelė. Informantų nuomonė apie darbo ir šeimos derinimo problemas

<i>Kategorija</i>	<i>Subkategorija</i>	<i>Autentiški informantų pasisakymai</i>
Darbo ir šeimos derinimo vertinimas	Lanksčios užimtumo formos pagalba derinant šeimą ir darbą	„Matote, manau čia labai priklauso nuo atliekamo darbo pobūdžio, kai kuriais atvejais tai sunkiai įgyvendinama. Tačiau jei darbo pobūdis leidžia rinktis nuotolinio darbo variantą, tai būtų daug kam labai patogiu ir priimtina, ypač šiais „technologijų“ laikais.<..>” Informant. Nr.3
	Lanksčių užimtumo formų trūkumas	„Nuotolinio darbo ieškojau, bet tokio neradau, pagal specialybę, o norėjau dirbti namuose tuo pačiu ir būti su vaikais. Todėl ir pasirinkau grožio specialybę kurioje galėčiau dėliotis savo darbo laiką ir būti su vaikais, nesuteikia darbdaviai sąlygų nuotoliniam darbui.<..>” Informant. Nr.8 „Mažai tokių lanksčių formų pas mus, todėl man net sunku būtų vertinti jas, nepopuliaru..“
	Darbdavių požiūris į šeimas ir jaunas moteris	„Sunku saugiai jaustis, ypatingai planuoti daugiau vaikų, jau dabar turime du berniukus ir mano darbovietė planuoja mažinti etatus, kadangi esu mama su mažamečiais vaikais, manau galiu būti atleista.<..>“ Informant. Nr. 9
	Tradiciskas požiūris į šeimą	„Na nežinau.. žinokite manau, kad jei jau dirbi vieną darbą (kalbu apie vaiko priežiūrą) ir gauni atlygį už tai (vadinamas išmokas), tai dar vieno darbo tuo metu tikrai nereikia dirbti, nes gali nukentėti vieno ar kito darbo kokybė.” Informant. Nr.6 „<..> Aš asmeniškai lengviau susiplanuojau darbotvarkę ne namie. Manau geresnių rezultatų pasiekiu dirbdama kolektyve ir turėdama galimybę komunikuoti su kolegomis.<..>” Informant. Nr.1 „Pirmiausia tai natūralūs instinktai, kad pagimdžiusi mama būna su vaikeliu ir aišku finansai, ypač jei partneris uždirba daugiau nei pagimdžiusi mama. Taip daugelis kitų veiksnių – nuo senovės tradiciškai mama daugiau laiko praleidžia su kūdikiu, nei tėvas.<..>” Informant.nr.2
	Lanksčios užimtumo formos neaktualios	„Būdas naudingas, ašmeniškai tokio būdo nesirinkčiau, vertinu laiko skirstymą teigiamai, tačiau man jokios įtakos neturėtų.” Informant. Nr.4 „<..> Aš nenorėčiau dirbti nuotoliniu būdu. Jei jau auginu ir lavinu vaiką, tai tą ir reikia daryti.” Informant. Nr.6

Lankstaus darbo ir šeimos derinimo sritis tyrinėjusi Reingardė J. (2006), kurios teigimu, Lietuvoje lankstaus darbo laikas reglamentuojamas Lietuvos Respublikos darbo kodekse, kuris numato specialias sąlygas dirbantiems ir mažamečius vaikus auginantiems tėvams. Tačiau, deja, lankstaus darbo formos taikomos retai (tokios darbo formos pasitaiko labiau kvalifikuotose pareigose, pvz. dirbant mokslinį darbą ir kt.). Informant. Nr. 13 „<..> matote, čia labai priklauso nuo atliekamo darbo pobūdžio, daugeliu atveju, manau sunkiai įgyvendinama, arba tada labai atskiriamos sritys, diskriminuojamos, tos kuriuose nuotoliniu būdu, nu negalėtum dirbti..”.

Reingardės J. ir Tereškino A. (2006) atlikto tyrimo duomenys rodo, kad lankstaus darbo organizavimo formos, nepilno darbo laiko reglamentavimas, paprastai nėra numatyti darbo ar kolektyvinėse sutartyse, nei kitaip reglamentuojamos organizacijų politikose. Dažniausia, tokie konkretūs atvejai kyla iš neformalių susitarimų organizacijų viduje. Tam tikru būdu, tokie neformalūs susitarimai palengvina konkrečių individų šeimos ir darbo derinimą, tačiau valstybiniu lygmeniu šios politikos formų vis dar pasigendama. Tyrimo eigoje informantų buvo klausama kaip jie vertina lanksčias darbo užimtumo formas, nuotolinį darbą arba ne viso darbo laiko galimybes, buvo pastebėta, jog informantai šias formas vertina pakankamai neigiamai, mano, jog jos Lietuvoje neveikia ar neveiktų. Kaip teigia vienas iš informantų „*Nežinau, nemanau kad tokios formos išvis kada Lietuvoj veiks <..>*” *Informant. Nr.11*. Taip pat išskiriamos problemos dėl šių formų trūkumo Lietuvoje ir negalimybės tokiomis formomis naudotis, kaip pažymi Informant. Nr. 12 „*<..> mažai tokių formų man yra žinoma, kad būtų galima naudotis žinokit*“.

Atlikto tyrimo „*Lyčių (ne) lygybė, viešojo politika ir gimstamumo ateitis Lietuvoje*“ (2012) autorių išskiriama, jog didelė dalis gyventojų Lietuvoje vertindami lanksčias darbo užimtumo formas daugiau susikoncentruoja į finansines problemas ir pažymi, jog derinti šeimą ir darbą jiems padėtų ilgesnės, bei geriau apmokamos vaikų priežiūros atostogos, tačiau atitinkamų lanksčių darbo organizavimo formų jie rinktis nenorėtų. Verta pažymėti, jog tyrime dalyvavusių informantų, tik keletas atsakė, jog jiems šios formos padėtų derinti šeimą ir darbą. Kaip teigia Purvaneckienė G. (2012), galima kelti prielaidą, jog dauguma šalies gyventojų, nežino, jog Lietuvoje motinystės, tėvystės ir vaiko priežiūros atostogos ir taip jau yra ilgiausios pasaulyje.

Kitas svarbus pabrėžti informantų išskirtas veiksnys – darbdavių požiūris į jaunas moteris, (mamas). Informantų teigimu, Lietuvoje jaučiama diskriminacija, tokių moterų įdarbinimo atžvilgiu, kaip pažymi *Informant. Nr. 15* „*<..> ir sunku jei esi jauna mama su mažamečiais vaikais, siūlyčiau išvis atsižvelgti į darbdavių požiūrį.*“ Monografijoje, „*Lyčių (ne) lygybė, viešojo politika ir gimstamumo ateitis*” (2012), autorių pabrėžiama, jog lyčių lygybės politika Lietuvoje iki šiol nesiejama su gimstamumu ir prokreacija, vienintėle jungianti dalis, anot autorių – šeimos ir darbo derinimas, tačiau, ši sąsaja ganėtinai silpna, kadangi lyčių lygybę reglamentuojančiuose įstatymuose, ikimokyklinis ugdymas ar kitokia pagalba šeimai, net neminima. Svarbu pažymėti, jog gyventojų požiūriai keičiasi lyčių lygybės link, remiantis Moterų informacijos centro atliktu tyrimu (2009), tačiau šis „*poslinkis*” nežymus ir besikeičiantis labai lėtai.

Apibendrinant, darbo ir šeimos derinimo galimybių vertinimas Lietuvoje yra pakankamai neigiamas. Darbo ir šeimos derinimo priemonių, tokių kaip lanksčios darbo užimtumo formos, nuotolinis darbas, darbas iš namų arba nepilnas darbo laikas, taip pat darbas kelias valandas ir kt. yra tėvų auginančių mažamečius vaikus vertinamas – neigiamai. Išskiriama tik keletas teigiamų

pasisakymų – tokios formos vienareikšmiškai greičiau padėtų moterims grįžti į darbo rinką, nenutraukti karjeros. Tačiau dažnu atveju Lietuvoje, tai darbo arba šeimos pasirinkimo klausimas, tam pritaria ir apklaustieji informantai.

4.5 Šeimai palankios politikos priemonių vertinimas

Informantų, t. y. (tėvų auginančių mažamečius vaikus) buvo klausiama kaip jie vertina šeimai palankią politiką, taip pat informantams buvo pateikiami klausimai kas (jų nuomone ir siūlymais) turėtų keistis siekiant sėkmingesnio šeiminio ir darbo derinimo Lietuvoje, skatinant moteris ir vyrus vienodai dalyvauti darbo rinkoje. Lentelėje X, (žr. žemiau), pateikiami autentiški informantų pasisakymai apie Lietuvoje vykdomos šeimai palankios politikos vertinimą.

Tyrimo rezultatai parodė, kad dauguma apklaustųjų informantų turi neutralų požiūrį į Lietuvoje vykdomą šeimai palankią politiką, kuomet šeimai palankios politikos Lietuvoje jie nevertina neigiamai, tačiau išskiria tam tikrus šios politikos trūkumus. Dalis apklaustų informantų teigia, kad vykdant šeimos politiką Lietuvoje trūksta valstybės paramos ir dėmesio jaunoms šeimoms su mažamečiais vaikais, ypačiai turint omenyje finansines išmokas. Kaip pastebi *Informant. Nr. 3: „Jeigu bendrai kalbant tai vertinu blogai. Dėl to, kad nuo buvusių trijų metų išmokas 100% sutrumpino iki metų. Tai yra vienareikšmiškai per trumpai, o 70% ir 40%, nuo pvz. minimalios algos, dar kai mano vyras nedirbo, tai antrus metus valstybė mums siūlo ką pasilikti su 40% šeimos pajamų? Todėl manau kad bent abu metus turėtų būti 100%, vertinu labai neigiamai..”*. Informantai pabrėžia, kad jiems trūksta ne tik didesnių išmokų, didesnių motinystės atostogų išmokų, bet jaunoms šeimoms yra stokojama ir kompensacijų už būstą ar kitokių lengvatų iš valstybės ir jos institucijų pusės. Tačiau, kaip pastebi Navaitis G. (2007): „Siekiant kurti veiksmingą paramos šeimai sistemą būtina: įvertinti šalies socialinę, demografinę, ekonominę padėtį, iškelti pagrindines šeimos problemas, analizuoti kitų šalių patirtį jas sprendžiant, numatyti pagrindines paramos šeimoms priemones, kontroliuoti jų įgyvendinimą bei tikslinti veiksmų ir priemonių planus.”

Didžioji dauguma informantų yra linkę neigiamai vertinti Lietuvoje vykdomą šeimos politiką ir teigia, kad prie tokio vertinimo prisideda vykdomos šeimos politikos kryptingumo stoka Lietuvoje, informacijos trūkumas apie įvairias šeimai palankios politikos priemones bei būdus. Tyrimas atskleidė, kad informantai Lietuvoje vykdomoje šeimos politikoje Lietuvoje pasigenda socialdemokratiniam gerovės valstybių modeliui būdingų bruožų, kuomet šiam modeliui priklausančios šalys prisiima didžiulę atsakomybę už savo šalies piliečių materialinės gerovės užtikrinimą ir visiems piliečiams, bei jų šeimos nariams yra suteikiamos vienodos teisės į socialines išmokas. Neigiamas požiūris į jaunas motinas – tai dar vienas iš neigiamų požiūrių apie Lietuvoje vykdomą šeimos politiką. *„Lyčių politika ir gimstamumo ateitis: monografija”*

Stankūnienė V. (2012) yra teigiama, kad vyrus ir moteris tebevaržo ir tradiciniai lyčių suvokimai, priskiriantys moterims ir vyrams skirtingas užduotis ir teises, bei pareigas. Kiti autentiški informantų pasisakymai lentelėje 17 (žr. žemiau).

17 lentelė. Informantų nuomonė apie Lietuvoje vykdomą šeimai palankią politiką

<i>Kategorija</i>	<i>Subkategorija</i>	<i>Autentiški informantų pasisakymai</i>
Šeimai palankios politikos priemonių vertinimas	Motinstės ir tėvystės tinkama atostogų trukmė	„Vertinu iš esmės teigiamai. Pakankamai ilgos motinstės atostogos, išmokos galbūt galėtų būti dosnesnės antrais metais, tačiau bendrai žiūriu labai teigiamai..” Informant. Nr. 5 „Vertinu pakankamai teigiamai” Informant. Nr. 2
	Motinstės ir tėvystės atostogų išmokų dydžių trūkumas	„Mes su vyru išlytume tris metus 100%, tokiu atveju būtų galimybė kokybiškai ir patogiai auginti vaikus ir pasilikti su jais namuose net tris metus.. <..>” Informant. Nr.3 „Na, kaip, iš esmės, negaliu sakyti, tenkina, tačiau aišku, antrais metais galėtų būti irgi 100 proc. išmoka.<..>” Informant. Nr.2 „<..> 90 proc, antrais 60 proc. (jei einant 2 metus), tikrai būtų geras pasirinkimas <..>” Informant. Nr.6
	Paramos šeimoms su mažais vaikais trūkumas	„<..> Viskas remiasi į pinigus tiek ikimokyklinio amžiaus aprūpinime, tiek mokyklinio amžiaus, paramos šeimoms iš valstybės nepakanka.. Manau į tai svarbu atkreipti dėmesį..” Informant. Nr.2
	Lankstesnių darbo formų trūkumas šalyje	„Galėtų būtų lankstesnės ir suteikti mamoms daugiau galimybių ir platesnį pasirinkimą, kas manau vienareikšmiškai skatintų moteris susilaukti vaikų, bent jau ir po vieną ar du, bet susilaukti, neatsisakyti šios galimybės dėl karjeros, neatidėlioti į vėlesnį amžių.” Informant. Nr.1

Taigi galima teigti, kad informantų požiūris į Lietuvoje vykdomas šeimai palankios politikos priemones ir politiką yra pakankamai neigiamas. Tik keletas informantų teigiamai vertina vykdomą šeimai palankią politiką ir jos priemones Lietuvoje, dalis informantų neutraliai vertina Lietuvoje vykdomą šeimos politiką ir likusi, didesnioji dalis informantų – neigiamai. Informant. Nr. 11 „<..>viskas pasiremiama pinigais, tačiau didesnės kažkokios politikos vykdymo neįžvelgčiau..”

Norint, kad esama situacija pasikeistų reikia ne tiek jau ir daug: kryptingesnio šeimai palankios politikos priemonių vykdymo, ikimokyklinio ugdymo plėtros, didesnių vaiko priežiūros atostogų išmokų, įvairiapusių lengvatų šeimoms sklaidos bei pozityvaus visuomenės narių, o ypač darbdavių požiūrio į jaunas dirbančias mamas su mažamečiais vaikais.

Stankūnienė V. (2005) pabrėžia, kad Lietuvoje motinstės (tėvystės) atostogos yra sietinos su darbine veikla, individams, kurie neturi pakankamai darbo stažo iki vaiko gimimo, reikalinga tam tikra parama, kuri neatimtų iniciatyvos įsijungti į darbo rinką. Tačiau, kaip parodo atliktas

tyrimas, valstybė nepakankamai remia susikūrusias jaunas šeimas ir skiriamos piniginės išmokos pasak jų ne tik, kad yra nepakankamos, bet ir labai minimalios šeimai išlaikyti.

Šeimai politika Lietuvoje siekiama kurti tinkamą aplinką šeimų gerovei kurti, padėti puoselėti šeimos vertybes, padėti suderinti šeimą ir darbą, užtikrinti vaikų priežiūros paslaugų prieinamumą ir kokybę, pagelbėti šeimoms iškilus sunkumams ir kt. Tačiau kokioms asmenų grupėms ir kodėl skiriamas didžiausias dėmesys lieka neaišku.

Apibendrinant, privalumais šeimos politikoje informantai laiko motinystės, tėvystės ir vaiko priežiūros atostotų trukmę, socialinės piniginės ir nepiniginės paramos egzistavimą Lietuvoje, nors ji ir nėra pakankama. Taip pat informantai džiaugiasi, kad valstybė yra garantavusi motinystės, tėvystės ir vaiko priežiūros atostogų rūšis ir jų tvarką, bei, kad Lietuvoje šis laikotarpis bene ilgiausias visoje Europoje, tačiau dalis informantų sutiktų, kad išmokos būtų gražintos, kaip teigia informantai, bent pirmus metus 100% o antrus 80% ir panašiai. Informantų teigimu, vienas pagrindinių veiksnių, kodėl jie neplanuoja turėti daugiau vaikų – finansinės galimybės ir situacija Lietuvoje. *Informant. Nr. 12 „finansinė situacija, kad vyras galėtų dirbti Lietuvoje..<..>“* Stankūnienė V. ir kt. (2006), pasak kurios parama šeimoms Lietuvoje yra realizuojama be aiškios strategijos (dažnai neatsižvelgiama į Lietuvoje jau sukurtus conceptualius pagrindus), iki šiol šeimai palanki politika tebeturi paternalistinių bruožų ir dažnai dominuoja orientacija į finansinę paramą, pamirštant paslaugų, sąlygų parengimo šeimų savarankiškam funkcionavimui svarbą.

Taip pat neigiamu aspektu informantai šeimos politikoje akcentuoja dažną įstatymų keitimą šiuo klausimu, lanksčių darbo formų trūkumą ir tai, kad valstybės parama šeimai dažniausiai apsiriboja tik pinigimėmis socialinėmis išmokomis. Anot autorių Reingardė J. ir Tereškinas A. (2006) Lietuvai reikia vienos bendros šeimos palankios politikos vizijos, kurios būtų laikomasi siekiant sėkmingesnių rezultatų užtikrinant šeimai palankios politikos priemonių veiksmingumą. Šioms idėjoms pritaria ir monografijų autoriai, t. y. monografijos *„Lyčių (ne) lygybė, viešojo politika ir gimstamumo ateitis“* (2012), bei Stankūnienės V. ir autorių (2013) *„Ar Lietuvos šeimos bus gausesnės“* monografijoje, kritikuojama Lietuvos šeimos politikos, šeimai palankios politikos, paramos formų kiekis Lietuvoje yra minimalus, koncentruotas tie pinigimėmis socialinėmis išmokomis.

4.6 Šeimai palankios politikos priemonių tobulinimo perspektyvos

Šiame skyrelyje bus analizuojamos šeimai palankios politikos priemonių problemos ir galimos tobulinimo perspektyvos išskirtos apklaustųjų ekspertų.

Ekspertų tobulinimo perspektyvų analizė pateikiama 18, 19 ir 20 lentelėse, kuriose suskirstytos esminės problemos išskirtos vieningai visų ekspertų vienaip ar kitaip, kurios kaip teigia apklaustieji yra svarbiausios ir esminės, siekiant sukurti tinkamą ir šeimai palankią politiką Lietuvoje.

Visų pirma, išskiriamos motinystės, tėvystės ir vaiko priežiūros atostogos, taip pat darbo ir šeimos derinimas: lanksčios užimtumo formos, bei ikimokyklinio ugdymo paslaugų infrastruktūra. Šios trys sritys, ekspertų teigimu esminės ir svarbiausios siekiant tinkamos šeimai palankios politikos. Šioms trimis sritims, ekspertai išskyrė pleriuminarias ateities alternatyvas ir situaciją šalyje šeimos politikos srityje pakeitus ir patobulinus šias sritis.

Visų pirma, glaudi analizė pateikiama motinystės, tėvystės ir vaiko priežiūros atostogų lentelėje (žr. 18 lentelė). Kaip teigia viena iš eksperčių, šeimai palankios politikos tobulinimas *Ekspert. Nr.4 „Tai labai sudėtingas, labai platus ir kompleksiškas klausimas..<.>“*

18 lentelė. Ekspertų siūlymai motinystės, tėvystės ir vaiko priežiūros atostogų politikos tobulinimui

<i>Kategorija</i>	<i>Subkategorija</i>	<i>Ekspertų pasisakymai</i>
Motinystės, tėvystės ir vaiko priežiūros atostogų klausimai	Motinystės, tėvystės ir vaiko priežiūros atostogų laikotarpio ilginimas ir ilgalaikės perspektyvos	„<.> Kitas dalykas, darbo rinkoje dirbančių žmonių mažėja, pensininkų auga, mum kiek galima, įtraukti į tą rinką reikia, o ne daryt atvirkščiai.. Atostogų ilginimas visiškai moterų ištraukimas iš rinkos<.>“ Ekspert. Nr.1 „<.> svarbiausia, kad nei vyrai nei moterys neturėtų būti ištraukiami iš rinkos ir padedami į šalį ten dviem, trim metams ir kad jie galėtų derinti. Vyrų įtraukimas į vaikų priežiūrą turėtų būti prioritetinis dalykas Lietuvoje..“ Ekspert. Nr.2 „<.> kita vertus tai išviso bendrai žmogus turi labai saugus jaustis darbo rinkoje, išmokos ir atostogų laikotarpis turi suteikti galimybę motinai jaustis saugiai“ Ekspert. Nr.4
	Motinystės, tėvystės ir vaiko priežiūros atostogų laikotarpio trumpinimas ir ilgalaikės perspektyvos	„<.> Bendrai dar sakant, dvidešimt metų dirbu šitoje srityje, tai tiesiog sakau, neveikia tos priemonės, kurios pavyzdžiui apsiriboja tik paslaugų plėtra ir infrastruktūros plėtra, tikrai neveikia<.>“ Ekspert. Nr.4 „Lietuvai neveikia kai kurios labai moderniškios savykime, modeliai ir priemonės, kurie veikia užsienio šalyse, vakaruose, ir neveikia dėl to, kad pas mus yra pavyzdžiui demografinė situacija bloga, yra darbo rinkos visiškai kitokia situacija ir tie dalykai nevisada suveikia, kas pavyzdžiui suveikia užsienyje.“ Ekspert. Nr.4
	Motinystės, tėvystės ir vaiko priežiūros	„<.> bumo gimstamumo reikia, reikia vaikučių ir viskas eisis, tačiau prisiminkite kada buvo bumas, kai buvo

	atostogų išmokų dydžio pasikeitimai	<i>didelis išmokėjimas <..> išmokų reikia sugrąžinti bent du metus po šimtą..” Ekspert. Nr.3</i> <i>„<..> antras dalykas, jeigu jūs pasižiūrėtumėte, “blinkevičiūtės” vadinami vaikai, dabar ateina į mokyklas, tų laikų, kai buvo labai didelės išmokos, ta karta vaikų, gimstamumo bumas, vadinasi ta priemonė ištikrųjų suveikė<..>”Ekspert. Nr.4</i>
--	-------------------------------------	---

Atsižvelgus į kategorijas, galima teigti, jog ekspertų pasisakymai aiškiai nubrėžia šeimai palankios politikos tobulinimo perspektyvų gaires, tai visų pirma motinystės, tėvystės ir vaiko priežiūros atostogų trukmė, kuri tiesiogiai veikia moterų ir vyrų dalyvavimą (arba ne) darbo rinkoje, taip pat šių atostogų išmokų klausimai, bei vyro ar moters pasiskirstymo išeiti šių atostogų klausimai. Kaip teigia, *Ekspert. Nr.1.: „<..>tradicija, visiškai neparemtas modelis ūkio struktūrų, kad vyras yra maitintojas, iš kitos pusės, tai yra šiek tiek susiejama, dėl to kad mes turim pakankamai didelį „gapą” tarp vyrų ir moterų. Šiuo metu man atrodo kažkur šešiolika/septinioka procentų, jis nėra didžiausias Europos Sąjungoje, bet vienas iš didesnių. Bet techniškai kalbant, moteris, jeigu jinai nedirbs bus mažesnis nuostolis šeimai..”* Anot Jaggar A. (2014), kai kurių ideologijų teigimu, vyro ir moters vaidmenį visuomenėje charakterizuojantys bruožai, o ypač jų vertinimas, leidžia moteriškumo apraiškas laikyti „žemesnėmis už vyriškas”.

Vieną pagrindinių teigiamų bruožų, kuriuos paminėjo visi ekspertai tai išlikusi vaiko priežiūros atostogų trukmė, nors tokia trukmė daugelio mokslininkų yra diskutuotina ir kalbant apie moterų ir vyrų „neiškritimą” iš darbo rinkos ginčytina, tačiau ekspertai pažymi – tai vienintelis aspektas dėl kurio jaunos šeimos vistiek susilaukia vaikų, anot vienos ekspertės, šių vaiko priežiūros atostogų trukmės sutrumpinimas, vienareikšmiškai stipriai sumažintų gimstamumą Lietuvoje, kas vėl gi sukeltų daugelį kitų problemų, kaip pažymi *Ekspert. Nr.4: „<..> daug kas labai kritikuoja Lietuvą, kad ji turi tokias ilgas atostogas, bet jeigu mes neturėtumėm tų atostogų, tai manau, žinokit išviso gimstamumas dar mažėtų, nes tai aš manau yra vienintelis dalykas, kuris dar šiai dienai skatina šeimas turėti ir auginti vaikus.. Nes suprantate, tos trumpos atostogos, labai daug kelia šeimai problemų, automatiškai, vadinasi jeigu tu greitai po pusės metų išeiti į darbą, tai vadinasi žmogus turi arba auklę samdyti, arba ieškoti vaikui darželio, arba ieškoti artimųjų, giminaičių pagalbos <..>”* Ekspertės teigimu, ji labai kritiškai žiūri į pasisakymus, kurie teigia, kad reikia plėtoti ikimokyklinio ugdymo paslaugas šeimoms, reikia infrastruktūrą didinti, prieinamumą šių paslaugų ir kt. tačiau, ekspertė pabrėžia, jog pavyzdžiui, Lietuvoje tiek nebus pristeigta lopšelių ir darželių, miesteliuose, mažesniuose kaimeliuose, kur ištikrųjų bus tik keli vaikai iki trijų metų. Ekspertė kritiškai žiūri ir vertina šiuos pakeitimus, aiškindama: „*kai skelbiama ir sakoma, jog va reikia plėtoti paslaugas ir to jau užteks ir tėvai išeis į darbą ir nereikės tų ilgų atostogų, žinokit, aš manau atvirkščiai..”*

Šiai nuomonei, taip pat, pritarė ir *Ekspert. Nr.1* „*Tai tikrai tas modelis nesuveiks, jisai kita prasme suveiks Lietuvoje, tada mažės gimstamumas, jeigu didinsime, sakysime kad va daugiau įstaigų ikimokyklinių ir paslaugų įvairovę didinsime, o mažinsime priežiūros atostogų laiką, tai čia tikrai žinokit tik mažės gimstamumas. Jeigu va tokią priemonę daryti, tai faktiškai kryžiukas padėtas gimstamumui*”.

Taigi, ekspertų nuomonės dėl motinystės, tėvystės ir vaiko priežiūros atostogų trukmės klausimais šiek tiek išsiskyrė. Buvo išskirtos dvi pagrindinės kryptys – atostogų laiko sutrumpinimas didinant ikimokyklinio ugdymo įstaigų plėtrą – bei, atostogų laiko prailginimas dar vieneriais metais ir išmokų didinimas. Kaip teigia, *Ekspert. Nr.4* „*neveikia tos priemonės, kurios pavyzdžiui apsiriboja tik paslaugų plėtra ir infrastruktūros plėtra, tikrai neveikia, turi būti konkrečiai priemonės, kurios va sudaro to saugumą konkretaus asmens ir pajamas užtikrina, nes tada žmogus jaučiasi saugesnis.. Nes tos paslaugos matot, Lietuva yra dar tradiciška labai šalis*”. *Ekspert. Nr.2* teigia.: „*<..>jeigu dabar vėl moterys galės likti namuose tris metus, tai dar labiau einama nuo tos idėjos, kad derinti šeimą ir darbą. Dar moterys bus labiau ištraukiamos iš rinkos ir tada bus labai aiškus pasirinkimas: arba darbas ir karjera arba šeima.*”.

Stankūnienė V. (2012) pažymi, motinystės, tėvystės ir vaiko priežiūros atostogų trukmė tiesiogiai siejasi su gyventojų šeimos planavimu, ypačingai jaunų moterų prokreacijos ketinimais. Autorės teigimu, šalies socialinės politikos, šeimos ir šeimai palankios politikos vienas pagrindinių tikslų turėtų būti užtikrinant jaunų moterų ir vyrų pasirinkimą susilaukti vaikų, tam vienareikšmiškai bene daugiausia įtakos turi šių atostogų trukmė.

Ekspertų nuomonės dėl motinystės, tėvystės ir vaiko priežiūros atostogų išmokų dydžių sutapo ir vertinimas buvo pakankamai neigiamas, t. y. ekspertų teigimu – šių išmokų dydžiai turėtų būti didesni. Pagrindiniai apklaustųjų argumentai, jog didesni išmokų dydžiai (ekspertų siūlymai įvairūs, du metus po 100 % arba abejus metus po 80 %) vienareikšmiškai skatintų gimtsumą, bei jaunas šeimas paskatintų neatidėlioti ir susilaukti vaikų. Beveik visų ekspertų minimi 2011 metai, kuomet motinystės atostogų dydžiai buvo 100 % tris metus, ekspertai sutinka, kad trys metai galbūt yra per ilgas terminas, tačiau pažymi, jog dabartinis reglamentavimas tikrai netinkamas, vertinant tai, jog Lietuvoje darbo užmokesčiai yra pakankamai neaukšto lygio. *Ekspert. Nr. 1* „*<..>klausimas šis nutildomas per psiaudo religinį diskursą, tai yra moteris ten turi iki dviejų metų žindyti mylėti, būti ten, o aš tik paklausiu gerai, o jūs duosit pinigų? Kaip reikia pasiruošt išgyvent iš tos „minimalkės”? sukliamas ištikrųjų žmogui dar ir kaltės jaumas, kad jis yra neturtingas..*”

Ekspertų, interviu eigoje, buvo klausama ir kokia yra jų bendra nuomonė apie šeimos ir darbo derinimo problemas Lietuvoje. Visi ekspertai ganėtinai vienareikšmiškai sutiko nuomonėmis dėl lanksčių darbo užimtumo formų Lietuvoje neveikimo. Šią tendenciją jie aiškino įvairiai, pvz.: „Lietuvoje neturi tradicijų dėl kelių dalykų, pirmiausia, tai kad dirbant (full time) visą darbo dieną, atlyginimai yra labai maži, ir paprasčiausiai dalinis užimtumas visiškai nesuteikia jokių garantijų. Taip pat iš darbdavių požiūris yra pakankamai skeptiškas į tuos kurie dirba ne visą darbo dieną.” *Ekspert. Nr.2* taip pat pažymėjo ir „Tai turėtų būti, požiūrio ir supratimo keitimas, nes visiškai nesvarbu kiek žmogus valandų ateina, svarbu kaip jis dirba.”. Kiti ekspertų pasisakymai pateikiami lentelėje 19 (žr. žemiau).

19 lentelė. Ekspertų nuomonė apie darbo ir šeimos derinimą, bei lanksčias darbo užimtumo formas

Kategorija	Subkategorija	Ekspertų pasisakymai
Darbo ir šeimos derinimo klausimai, bei lanksčios užimtumo formos	Lanksčios darbo užimtumo formos: ne viso darbo, nuotolinio darbo laiko ir kt.	„<..>sudaryti palankias sąlygas dirbti iš namų, įvairių formų plėtra. Lietuva neišnaudojo struktūrinių fondų paramos, galima taip pasakyti, buvo tikrai labai daug programų kurios leido, šitas formas diegti organizacijoms, tačiau tai liko kažkaip labai fragmentiška, nenuosekliai padaryta ir pan..” <i>Ekspert. Nr.2</i>
	Darbdavių požiūrio į moteris, jaunas mamas ir moteris su mažamečiais vaikais pasikeitimas Lietuvoje	„<..>Vis dėl to, tas požiūris čia manau yra pagrindinis dalykas tai požiūris į moteris, einanti iš mūsų darbdavių ir darbinės kultūros<..>” <i>Ekspert. Nr.4</i>
	Šalies gyventojų požiūrio kaita į lanksčias užimtumo formas	„<..>darbdavių požiūris yra pakankamai skeptiškas į tuos kurie dirba ne visą darbo dieną” <i>Ekspert. Nr.2</i> „<..>Lietuvoje yra tu dirbi arba nedirbi, dalinio to tokio užimtumo yra mažai, bet jeigu žiūrėti į tendencijas pastarųjų penkių metų, matome, jog skaičiai auga ir atsiranda užimtumo įvairovės daugiau” <i>Ekspert. Nr.2</i>

Taigi, apžvelgus kitus informantų pasisakymus, galima teigti, jog darbo ir šeimos derinimo klausimus, būtent lanksčias užimtumo formas jie vertina pakankamai neigiamai. Visų pirma iškeliamas dėmesys lanksčioms darbo užimtumo formoms, t.y. ne viso darbo, nuotolinio darbo ir kt. Ekspertų teigimu, Lietuva neišnaudojo visų galimybių ir ES struktūrinių fondų skiriamų lėšų, bei valstybėje esančių lėšų tinkamai šiai politikai įgyvendinti. Organizacijose išliekantis tokių formų fragmentiškumas ir pagrindinėmis laikomos viso darbo laiko valandos. Kitas svarbus pastebėjimas, darbdavių požiūris į jaunas moteris (motinas) ir Lietuvos darbdavių darbinės kultūros klausimai, kurie iki šiol verčia jaunas moteris jaustis nesaugiai ir rinktis tarp šeimos ir darbo. Dar vienas svarbus ekspertų pažymėtas punktas, ganėtinai paradoksalus, t.y. pačių

darbuotojų nuomonės ir požiūriai į neviso darbo laiko, nuotolinio darbo formas. Tačiau, ekspertų pastebima, jog šios tendencijos keičiasi ir jaučiama „požiūrio kaita” į tokias darbo organizavimo formas.

Atsižvelgiant į vykdomą šeimos politiką ikimokyklinio ugdymo klausimais Lietuvoje, interviu metu su ekspertais taip pat buvo siekiama išsiaiškinti ikimokyklinio ugdymo paslaugų vertinimą (žr. 20 lentelė). Tyrimo rezultatai atskleidžia, jog ekspertai, ikimokyklinio ugdymo paslaugas Lietuvoje vertina labai dviprasmiškai, bei nemažiau nei Jasilionienė A. (2008), pateikia daug kritikos. Ekspertės teigimu, *Ekspert. Nr. 4* „<..> šių įstaigų reikia, taip sutinku, bet kad tai paskatins gimstamumą ar jaunas šeimas susilaukti vaikų, žinokit tikrai ne..”. Kiti pasisakymai lentelėje 20 (žr. žemiau).

20 lentelė ekspertų nuomonė apie ikimokyklinio ugdymo prieinamumą Lietuvoje

<i>Kategorija</i>	<i>Subkategorija</i>	<i>Ekspertų pasisakymai</i>
Ikimokyklinis ugdymas priemonės ir infrastruktūra	Ikimokyklinio ugdymo įstaigų kiekio didinimas	„<..>labai kritiškai žiūriu, į tuos pasisakymus, kurie sako kad reikia plėtoti paslaugas šeimoms, infrastruktūrą daryti didesnę, prieinamumo paslaugų, taip ištikrųjų to reikia nesakau, BET tikrai nepristeigsim lopšelių miesteliuose, mažesniuose kaimeliuose, kur ištikrųjų bus gal keli tik tai vaikai iki trijų metų, ištikrųjų tas sąlygas sudaryti yra labai sudėtinga..“ <i>Ekspert. Nr.4</i>
		„<..>mažučiukai jie pradžioje labai sunkiai jaučiasi, bet būdami po to trijų metų, jie geriau adaptuojasi jau darželyje, yra kitokie, nei vaikai tik atėję iš namų, savarankiškesni, daugiau visko moka..“ <i>Ekspert. Nr.3</i>

Taigi, kalbant apie ekspertų vertinimus ikimokyklinio ugdymo klausimais, visi apklaustieji išskyrė vieną pagrindinę ir esminę priemonę į kurią šeimai palankiai politikai reikia atkreipti dėmesį, tai ikimokyklinio ugdymo paslaugų kiekio didinimas, ypačingai mažesniuose miesteliuose ir kaimeliuose. Tačiau, šiai kategorijai buvo teigiamos ir neigiamos nuomonės, kuomet viena eksperčių išskyrė, jog tokių priemonių ir paslaugų gausus kūrimas nepaskatintų gimstamumo arba tiek kiek tikimasi nepadėtų šeimoms derinti šeiminių ir profesinių sričių. Visų kitų ekspertų, buvo vienareikšmiškai sutarta, kad tokios paslaugos bet koku atveju būtų pagalba šeimai, pagalba jauniems tėvams ir šeimai palankiai politikai būtinai atsižvelgti į šią priemonę, kaip vieną svarbiausių.

Atsižvelgus į kategorijas, galima teigti, jog ekspertų pasisakymai aiškiai nubrėžia šeimai palankios politikos tobulinimo perspektyvų gaires, tai visų pirma motinystės, tėvystės ir vaiko priežiūros atostogų trukmė, kuri tiesiogiai veikia moterų ir vyrų dalyvavimą (arba ne) darbo rinkoje, taip pat šių atostogų išmokų klausimai, bei vyro ar moters pasiskirstymo išeiti šių atostogų

klausimai. Kaip teigia, *Ekspert. Nr.1.*: „<..>tradicija, visiškai neparemtas modelis ūkio struktūrų, kad vyras yra maitintojas, iš kitos pusės, tai yra šiek tiek susiejama, dėl to kad mes turim pakankamai didelį „gapą“ tarp vyrų ir moterų. Šiuo metu man atrodo kažkur šešiolika/septinioka procentų, jis nėra didžiausias Europos Sąjungoje, bet vienas iš didesnių. Bet techniškai kalbant, moteris, jeigu jina nedarbo bus mažesnis nuostolis šeimai..” Anot Jaggar A. (2014), kai kurių ideologijų teigimu, vyro ir moters vaidmenį visuomenėje charakterizuojantys bruožai, o ypač jų vertinimas, leidžia moteriškumo apraiškas laikyti „žemesnėmis už vyriškas”.

Kita perspektyvų gairė, lanksčios užimtumo formos, pačių tėvų su mažamečiais vaikais požiūris į tokias formas, gyventojų požiūris, valstybės požiūris į šias formas. Aštrus ekspertės komentaras apie lanksčių užimtumo formų galimą neveikimą Lietuvoje: „<..>kodėl, tai dėl mūsų šalyje vyraujančios darbo kultūros ir supratimo ir požiūrio į žmogų.. Vis dėl to, einanti iš mūsų darbdavių ir darbinės kultūros, nes kiek yra tikrai tekę ne vienas pavyzdys yra, kada šeima augina mažus vaikus ir tikrai yra ta praktika kai moteris ateidavo į darbą ir jeigu jina nėsčia tai automatiškai ją atleisdavo, tai tokių daug skaudžių ir negerų praktikos pavyzdžių yra, todėl, kad norint, jog šitie modeliai būtų labai sėkmingai taikomi tai galbūt taip bus Lietuvoje, bet tai tikrai turės praeiti daug laiko, kad darbdavių kultūra keistųsi, čia grįžtai darbdavio kultūros klausimas žinokit, jo suvokimas ir tai nėra, kaip va dažnai sakoma darbuotojas turi kovoti už savo teises, o darbuotojo teisės dažniausia pasibaigia su tuo, kad jeigu jis turi kažkokias tai savo teises, arba tiksliau kažkokius tai savo norus, tai jisai turi automatiškai rašyt pareiškimą išeit iš darbo, jo teisės tuom ir pasibaigia..”*Ekspert. Nr.4*

Taip pat viena eksperčių pažymi, jog reikėtų atkreipti dėmesį į tam tikrą struktūrą, šalyje nevykdomą, turima omenyje, kaip teigia, *Ekspert. Nr.1.*: „<..> Mano patarimas, kad matytumėte struktūrą, kas yra vaikas? iš vienos pusės jisai yra darbo jėga, iš socialinio taško jis yra pilietis, kai mes žiūrim ekonomiškai, kas yra Lietuvoje blogai, Lietuvoje ekonomika atsieta nuo viso vaiko, <..> Lietuvos tragedija, ir kai kas nors ieško šaknų emigracijos, tame ir yra, žmogus nematomas kaip žmogus, sutvarkom socialinę ar ekonominę sferą ir va mano šitas gabalas dirba, šitas vaikus prižiūres, vaikas nesuvokiamas kaip ekonomikos dalis, tai tarsi šeimos reikalas..”

Na, ir trečioji, perspektyvų grupė – ikimokyklinio ugdymo prieinamumas. Ikimokyklinio ugdymo įstaigų prieinamumo didinimas arba mažinimas, vienareikšmiškai kelia diskusijas ir ekspertų nuomonės šiuo klausimu šiek tiek skyrėsi, tačiau visi apklaustieji teigė, jog tokių įstaigų mažinimas tik suteiks didesnes problemas jaunoms šeimoms grįžti į rinką *Ekspert. Nr. 2* „<..>kitas dalykas ikimokyklinio ugdymo įstaigų prieinamas, vadinamųjų teikiamų paslaugų, tą ką turi pasidarę prancūzai, latviai, kad jie tikrai įteisino tokias alternatyvias vaikų priežiūros formas tai yra, kaip pavyzdys parengiamos (apmokamos) auklės, kurios gali savo namuose prižiūrėti keturis arba penkis vaikus<..>”

Vilniaus darželio atstovė, *Ekspert. Nr.3* pažymėjo faktą – „negaliu pasakyti, kad jie blogai jaučiasi, aišku prisiverkia iki kaklo <..> bet po to tikrai gerai jaučiasi, labai jau auklėtojos rūpinasi gerai pas mus jais, <..> ir dar noriu pasakyti labai svarbų dalyką, neskaitant šito fakto, jog mažučiuokai jie pradžioje labai sunkiai jaučiasi, po to trijų metų, jie geriau adaptuojasi jau darželyje, yra kitokie nei vaikai tik atėję iš namų, savarankiškesni, daugiau visko moka. Nors mama namie juk gali pilnai užsiimti tuo lavinimu, tačiau kažkaip tai vistiek kolektyve jiems geriau pavyksta <..>“ Svarbu atkreipti dėmesį, jog akstyvas vaiko patekimas į ikimokyklinio ugdymo įstaigas veikia teigiamai tolesnę vaiko raidą, todėl galima teigti, kad savotiškai Lietuvoje trūksta teigiamo požiūrio į ikimokyklinio amžiaus vaikų pradėjimą lankyti šias įstaigas anksčiau nei pavyzdžiui nuo trijų metų. Monografijų „*Lyčių (ne) lygybė, viešojo politika ir gimstamumo ateitis*“ autoriai, bei Stankūnienės V. ir autorių „*Ar Lietuvos šeimos bus gausesnės?*“ (2013), pažymi, jog Lietuvoje vyrauja susiformavęs neigiamas požiūris apie vaikų patekimą į ikimokyklinio ugdymo įstaigas, pavyzdžiui pusantrų metų ar net anksčiau, kaip tai daroma Šiaurės šalyse. Tą autoriai aiškina įvairiai, tačiau pagrindinė mintis – tradicija, šeimos matymas pakankamai tradiciniu požiūriu ir suformuota visuomenės nuomonė.

Kaip ir informantai, ekspertai taip pat, labai aiškiai pažymi tas pačias problemas ir šeimai palankios politikos vertinimas yra pakankamai neigiamas. Anot, *Ekspert. Nr.1* „per keturis metus mūsų biudžeto išlaidos padidėjo apytikriai 14 procentų, išlaidos vaikams, na šeimoms su vaikais, su mažėjo 17 procentų, tai reiškia tendencijos yra priešingos, čia yra tiesiog statistika. Visa ekonominė, visa politika yra ištikrųjų skatinimas gimdymo, taip? Ne vaiko augimo, o gimdymo, tai yra visiškai ne tas pats..<..>“.

Ekspertų nuomone, taip pat išreiškiamas labai neigiamas vertinimas, jog Lietuvos valstybė iki šiol neturi vienos bendros vieningos ir sistemiškai gerai veikiančios šeimos politikos valstybiniame lygmenyje. Ateinanti nauja valdžia keičia šeimos politikos nuostatas, bandant „išradinėti dviratį“ *Ekspert. Nr.2*. Taip pat, ekspertai beveik visi arba iš dalies sutaria, jog šeimai palanki politika, turima omenyje šeimos ir darbo derinimo klausimais, ikimokyklinio ugdymo infrastruktūra – nevykdoma, anot vienos ekspertės, vykdoma „*vaikų gimdymo*“ politika, *Ekspert. Nr.1*: „Pavyzdžiui per pastaruosius, nuo, nuo 2012 iki 2015 metų, tai 12, 13, 14, tai per keturis metus mūsų biudžeto išlaidos padidėjo apytikriai 14 procentų, išlaidos vaikams, na šeimoms su vaikais, su mažėjo 17 procentų, tai reiškia tendencijos yra priešingos, čia yra tiesiog statistika. Visa ekonominė, visa politika yra ištikrųjų skatinimas gimdymo, taip? Ne vaiko auginimo, o gimdymo, tai yra visiškai ne tas pats, nes parama koncentruojasi vaikui iki dviejų metų“.

Tam pritaria ir mokslininkai, Stankūnienė V. (2012), Reingardė J. Tereškinas A. (2006), kurių teigimu, Lietuvoje šeimai palankios politikos priemonės, kaip tokios, pagrinde

sukoncentruotos į pinigines išmokas, tačiau šeimos ir darbo derinimo, valstybės požiūrio ir darbavių supratimo, pasigendama.

Apibendrinant šeimai palankios politikos priemonių skyrelį, galima išskirti esminius ekspertų pastebėjimus šios politikos tobulinimo klausimais, vadinamuosius galimus kelius, kurie po keturių interviu su ekspertais labai išryškėjo. Visų pirma:

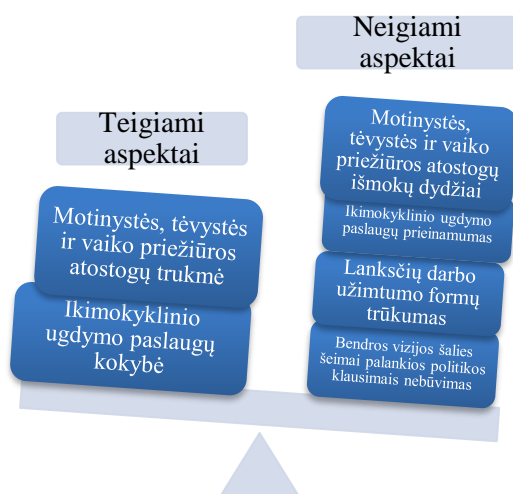
- a) Vaiko priežiūros atostogos – (1) – dar labiau ilginti šias atostogas ir padaryti apmokamas visus trejus metus, – (2) – dar labiau trumpinti šių atostogų laiką, pvz. Iki vienerių metų. Abu šie keliai netinkami, kadangi pirmuoju atveju moterys ir vyrai dar labiau išstumiami iš rinkos ir jiems tiesiog (kaip minėjo prieš tai viena iš eksperčių) lieka rinktis – šeima arba darbas. Antruoju keliu, tai dar labiau skatins jaunas šeimas nesusilaukti vaikų, kadangi po vienu metų ikimokyklinio ugdymo įstaigų tokio prieinamumo Lietuva neturi, tačiau net jei ir turėtų, ekspertų teigimu, tai tik paskatintų negimstamumą. Šio vadinamojo kelio išeitis – palikti dviejų metų reglamentavimą, bet antrų metų išmokas didinti bent iki 80%.
- b) Lanksčios darbo užimtumo formos, turimos omenyje darbo ne visą dieną, nuotolinio darbo ir daugelis kitų vadinamojo “part time” darbo laiko formų. Ties šia kategorija, ekspertai išskiria dvi pagrindines problemas – (1) – darbdavių požiūrio į dirbančias mamas, nėsčiąsias pasikeitimas ir – (2) – visuomenės požiūrio keitimą į ne viso darbo laiko, nuotolinio darbo galimybes. Ekspertės pastebėjimai „*labai vyriška politika Lietuvoj, ta prasme, tos moterys kurios yra politikoje yra mano amžiaus, jau pagyvenusios, arba jos tiesiog yra karjeros moterys.*“ *Ekspert. Nr.1*
- c) Ikimokyklinio ugdymo įstaigų prieinamumas, šiam punktui ekspertai išskyrė tris esminius vadinamus kelius ir galimas prognozes, – (1) – skatinti šių įstaigų kūrimąsi šalyje ir mažinti vaiko priežiūros atostogų laiką, - (2) – neskatinti ikimokyklinio ugdymo įstaigų steigimo ir susitelkti tik ties vaiko priežiūros atostogomis. Pirmuoju atveju, kaip viena iš eksperčių anksčiau aprašytoje analizėje minėjo, gimstamumo sumažėjimas ypatingai padidėtų, kadangi Lietuvoje ikimokyklinių ugdymo įstaigų prieinamumo didinimas nesukeltų tokio populiarumo kaip pavyzdžiui skandinavijos šalyse, dėl labai daugelio įvairiausių priežasčių, viena iš jų būnant tradicijai. Antruoju atveju, savotiškai nuskriaudžiamos tos mamos ir tėčiai, kurie ryžtasi siekti karjeros ir turėti vaikų, kadangi bet kokia ikimokyklinio ugdymo pagalba yra vistiek pagalba šeimai. Šio vadinamojo kelio išeitis galėtų būti ikimokyklinio ugdymo paslaugų prieinamumo lankstumo sutelkimas, t. y. galimybės darželiuose vaikučius palikti tik keturioms ar trimis valandoms, dienos centrų kūrimąs ir pan. Tačiau tuo pačiu nesumažinant motinystės,

tėvystės ir vaiko priežiūros išmokų, tokiu būdu skatinant visapusišką valstybės paramą ir pagalbą vaikus auginančioms ir dirbančioms šeimoms.

Ikimokyklinio ugdymo įstaigų prieinamumui, išties išskiriama labai daug kritikos, ekspertės pastebėjimai: Ekspert. Nr. 1 „*Pas mus šitas klausimas, visiškai apeinamas, ugdymo ikimokyklinio, jis suvokiamas kaip visuomenės funkcija, mes turim situaciją kai kaštai, kurie ištikrųjų yra darbavio, bet permetami visuomenei, tom pačiom motinom, čia iš tikrųjų yra vienas iš tų esminių dalykų emigracijos, kai visą laik kartojama mažos pajamos, bet ne tik mažos pajamos, arba net mažiau mažos pajamos sąlygoja, nei negalimybė išgyventi, ir viena iš negalimybės išgyventi yra kad tu net savo mažų pajamų negali uždirbti jeigu tau ateina kvaila mintis pagimdyti vaiką.*“

4.7 Informantų ir ekspertų nuomonių palyginimas

Siekiant tinkamiau įvertinti šeimai palankios politikos priemones Lietuvoje paskutiniu tyrimo analizės skyreliu bus siekiama palyginti interviu metu išsakytas informantų (tėvų su mažamečiais vaikais) ir ekspertų nuomones, šeimai palankios politikos priemonių vertinimo klausimais. Verta pažymėti, jog ir ekspertų ir informantų nuomonės daugeliu klausimų sutapo ir išryškėjo aiškios gairės, kuriomis vadovaujantis reikėtų siekti sėkmingesnio šios politikos įgyvendinimo. 17 pav. (žr. žemiau) pavaizduotas informantų ir ekspertų nuomonių pasiskirstymas.

17 pav. Informantų ir ekspertų šeimai palankios politikos priemonių vertinimo aspektai

Išskyrus esminius ir pagrindinius šeimai palankios politikos priemonių trūkumus, lentelėje 21 (žr. žemiau), pateikiami informantų ir ekspertų teigiami ir neigiami šių kriterijų vertinimai.

21 lentelė. Informantų ir ekspertų nuomonių palyginimas šeimai palankios politikos priemonių klausimais

<i>Kriterijai</i>	<i>Tėvų su mažamečiais vaikais nuomonė</i>	<i>Ekspertų nuomonė</i>	
Motinytės, tėvystės ir vaiko priežiūros atostogų išmokų dydžiai	Neigiamas vertinimas	Neigiamas vertinimas	
Motinytės, tėvystės ir vaiko priežiūros atostogų trukmė	Teigiamas vertinimas	Teigiamas vertinimas	Neigiamas vertinimas
Ikimokyklinio ugdymo paslaugų prieinamumas	Teigiamas vertinimas	Neigiamas vertinimas	Neigiamas vertinimas
Šeimos ir darbo derinimas: lanksčių darbo užimtumo formų trūkumas	Neigiamas vertinimas	Neigiamas vertinimas	

Kalbant apie pirmąjį kriterijų „motinytės, tėvystės ir vaiko priežiūros atostogų išmokų dydžiai” nei tėvai su mažamečiais vaikais, nei ekspertai neišskyrė teigiamų vertinimų. Informantai pažymi, jog motinytės, tėvystės ir vaiko priežiūros atostogų išmokų dydžiai netenkina ir yra per maži lyginant su šalies pragyvenimo lygiu, taip pat ir antrųjų metų išmoka, (40 %), visu apklaustųjų teigimu, yra per maža. Ekspertų nuomonės taip pat sutiko su informantų išsakytomis, motinytės, tėvystės ir vaiko priežiūros atostogų išmokų dydžiai yra per maži, informantų ir ekspertų siūlymai – didinti šias išmokas bent dvejus metus po 80 % arba abejus metus po 100 %. Visų apklaustųjų teigimu, toks išmokų reglamentavimas paskatintų jaunas šeimas susilaukti vaikų ir neatidėlioti vėlesniam amžiui.

Antrasis riterijus „motinytės, tėvystės ir vaiko priežiūros atostogų trukmė” informantų vertinta pakankamai teigiamai, tačiau ekspertų buvo vertinamas skirtingai, ir teigiamai ir neigiamai. Ekspertų nuomonės išsiskyrė, vertindami šias priemones jie teigė, jog motinytės, tėvystės ir vaiko priežiūros atostogų ilginimas vienareikšmiškai dar labiau išstums moteris iš darbo rinkos. Kita ekspertų pusė argumentavo, šių atostogų trumpinimas – tiesiausias kelias gimstamumo mažinimui Lietuvoje. Informantų nuomonės šiuo klausimu sutapo, beveik visi informantai sutiko, kad dvejų metų apmokamos motinytės, tėvystės ir vaiko priežiūros atostogos yra pakankamos. Keletas apklaustųjų pažymėjo, jog ir trečius metus išmokos nepamaišytų, tačiau sutiko, kad jei pirmus du metus šios atostogos tinkamai apmokamos, laikotarpio pakanka ir jo ilginti nereikia.

Trečiasis kriterijus „ikimokyklinio ugdymo paslaugų prieinamumas”, šį kriterijų ir tėvai su mažamečiais vaikais vertino dvejopai, t.y. išskyrė ir neigiamus ir teigiamus aspektus. Ekspertai ikimokyklinio ugdymo paslaugų prieinamumą vertino neigiamai. Kalbant apie neigiamus aspektus kuriuos išskyrė informantai, t. y. ikimokyklinio ugdymo paslaugų prieinamumo klausimas,

ypatingai mažuose miesteliuose, užmiesčiuose arba kaimo gyvenvietėse. Teigiamai, informantai vertino ikimokyklinio ugdymo paslaugų kokybę, bei svarbią pagalbą šeimos ir darbo derinimui. Kalbant apie ekspertus, ikimokyklinio ugdymo paslaugų prieinamumą neigiamai jie vertino kalbant apie ikimokyklinio ugdymo paslaugų prieinamumą ir infrastruktūrą Lietuvoje, kuri anot apklaustųjų yra neišplėtotą, trūksta dienos centrų ar kitokių panašių įstaigų, kuriose būtų galima palikti vaikus kelioms valandoms ir taip lengviau suderinti šeiminius ir darbinius įsipareigojimus, ikimokyklinio ugdymo paslaugas ekspertai vertina kaip – neišplėtotas.

Ketvirtasis kriterijus, „šeimos ir darbo derinimas: lanksčių darbo užimtumo formų trūkumas“, kurį tiek informantai, tiek ekspertai vertino neigiamai. Pagrindinės išskiriamos problemos – lanksčių darbo užimtumo formų trūkumas, tokių formų nepopuliarumas Lietuvoje, jų neveikimas mūsų šalyje, dėl tradicinio darbdavių požiūrio į darbą, dėl pačių tėvų požiūrio į šeimą ir darbą. Ekspertai teigia, jog šioms formoms pradėti Lietuvoje veikti reikia ekonominės situacijos pasikeitimo, t.y. didesnių darbo užmokesčių, kurių dėka gyventojai nuolankiau vertintų nepilno, neviso darbo laiko, arba nuotolinio darbo galimybes, derinant šeimos ir darbo įsipareigojimus. Bei pačių darbdavių požiūrio ir darbinės kultūros pasikeitimo, tam, ekspertų teigimu Lietuvoje turi praeiti nemažai laiko.

5. IŠVADOS

1. Teorinė mokslinių šaltinių analizė atskleidė, jog egzistuoja daugybė šeimos sampratų ir vieningos šeimos sampratos nėra. Šeima gali būti apibūdinama ir kaip pirminis, seniausias socialinis institutas, kuris kiekvienoje visuomenėje užtikrina socialų gyvenimo būdą grindžiančių vertybinių nuostatų, elgesio normų, formalių ir neformalių taisyklių visumą, taip pat kaip ir pagrindinis visuomenės gėris, kylantis iš žmogaus prigimties ir grindžiamas savanorišku vyro ir moters santuokiniu pasižadėjimu skirti savo gyvenimą šeiminiams santykiams kurti.
2. Šeimos politikos samprata įvairiose šalyse apibrėžiama nevienodai, kadangi apibrėžiama remiantis skirtingais kriterijais, nes kiekviena valstybė turi savo požiūrį į šeimą, šeimos institutą ir į šeimos politiką. Apibendrinant, šeimos politika – tai valstybės veiksmai, kurie yra susiję su šeima (vaikų priežiūra (ikimokyklinis ugdymas), motinystės, tėvystės ir vaiko priežiūros atostogos, kai kurios mokesčių sritys, piniginės išmokos ir kt.).
3. Šeimai palankios politikos reikšmė įvairiose gerovės valstybėse yra nevienoda, skiriasi šeimos politikos priemonės ir šeimai palankios politikos prioritetai. Liberaliajame socialinės gerovės valstybės modelyje (Australija, Kanada, JAV, JK), dominuoja valstybės nesikišimo principas, kai pirmenybė teikiama rinkai, o individai ir šeimos skatinamos pačios užsitikrinti sau gerovę, aktyviai dalyvaujant darbo rinkoje. Tačiau konservatyvus – korporatyvinio modelio gerovės valstybėse (Austrija, Prancūzija, Vokietija, Italija), dėmesys šeimai yra sutelktas į galimybių dirbti tėvams sudarymą. Socialdemokratinis gerovės valstybių modelis (Švedija, Danija, Norvegija), laikomas geriausiu modeliu dėl visapusiškos šeimų gerovės užtikrinimo. Šio modelio išskirtinumas yra tas, kad jam priklausiančios šalys prisiima didžiulę atsakomybę už savo šalies piliečių materialinės gerovės užtikrinimą, visiems piliečiams ir jų šeimos nariams yra suteikiamos vienodos teisės į socialines pašalpas ar atitinkamas socialines išmokas. Šis modelis pasižymi ir aktyviomis darbo rinkos priemonėmis, kuriomis siekiama pašalpų gavėjams sudaryti galimybes kaip galima greičiau integruotis darbo rinką.
4. Lietuvoje nėra vieningos šeimai palankios politikos sistemos. Šeimai palankią politiką taip pat įgyvendina skirtingos institucijos. Už ikimokyklinio ugdymo prieinamumą ir kokybę yra atsakinga Švietimo ir mokslo ministerija, o už vaiko priežiūros atostogų politiką - Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Paminėtina tai, kad kokybiškos vaiko priežiūros paslaugos yra labai reikšmingos ikimokyklinio amžiaus vaikams, nes dauguma vaikų juose

- praleidžia didesnę dalį dienos. Tėvams, auginantiems mažamečius vaikus, ikimokyklinio ugdymo įstaiga – tai galimybė suderinti profesinius ir šeiminius vaidmenis.
5. Lietuvoje pagrindine problema išlieka ikimokyklinio ugdymo įstaigų prieinamumas. Kaimiškosiuose vietovėse prieinamumą riboja institucijų nebuvimas, o miestuose trūksta vietų ikimokyklinio ugdymo įstaigose. Labiausiai ikimokyklinio ugdymo įstaigų trūksta vaikams iki vienerių metų amžiaus. Lietuva iš kitų ES šalių išsiskiria ilga apmokamų vaiko priežiūros atostogų trukme. Nuo 2009 metų pastebima tendencija, kad vis daugiau vyrų apsisprendžia išeiti vaiko priežiūros atostogų. Pažymėtina tai, kad vyrai, turintys vaikų, aktyviau dalyvauja darbo rinkoje, nei jų neturintys, kai tuo tarpu moterys priešingai – kuo daugiau turi vaikų, tuo žemesnis jų dalyvavimo darbo rinkoje lygis.
 6. Empirinio tyrimo su tėvais, auginančiais mažamečius vaikus, bei įvairių sričių ekspertais rezultatai parodė, jog tiek tėvai, tiek ekspertai šeimai palankios politikos priemonės Lietuvoje vertina pakankamai neigiamai. Informantai ir ekspertai išskyrė pagrindines problemas, kurios jų nuomone trukdo įgyvendinti šeimai palankią politiką. Pirmiausiai tai, aiškios šimos ir šeimai palankios politikos vizijos neturėjimas, dažnas įstatymų keitimas bei politikos įgyvendinimo nenuoseklumas.
 7. Atlikus kokybinį tyrimą – pusiau struktūruotą interviu išskirta, jog norint siekti efektyvesnio darbinių ir šeiminių vaidmenų suderinimo, kuriant šeimai palankią politiką Lietuvoje, informantų teigimu reikėtų skatinti jaunos tėčius aktyviau naudotis jiems suteikta galimybe į tėvystės atostogas, dažniau išeiti vaiko priežiūros atostogų bei tokiu būdu siekti profesinių ir šeiminių vaidmenų balanso tarp lyčių.
 8. Apibendrinant informantų ir ekspertų požiūrius, buvo šie teigiami išskirti šeimai palankios politikos aspektai Lietuvoje: motinystės, tėvystės ir vaiko priežiūros atostogų trukmė bei ikimokyklinio ugdymo paslaugų kokybė nei neigiami aspektai, t.y. motinystės, tėvystės ir vaiko priežiūros atostogų išmokų dydžiai, ikimokyklinio ugdymo paslaugų prieinamumas, lanksčių užimtumo formų stoka ir bendros vizijos šalies šimos politikos klausimais nebuvimas.

6. REKOMENDACIJOS

Šeimos politikos formuotojams (politikams) ir šeimos politiką įgyvendinančioms institucijoms:

1. Bendradarbiaujant Socialinės apsaugos ir darbo, Švietimo ir mokslo ministerijoms, vietos savivaldos institucijoms, NVO, tėvų atstovams, sukurti efektyvų šeimai palankios politikos modelį Lietuvoje, atliepiantį tėvų, auginančių mažamečius vaikus poreikius;
2. Formuoti šeimai palankią politiką Lietuvoje palaipsniui pereinant nuo konservatyvaus – korporatyvinio socialinės gerovės valstybės modelio prie socialdemokratinio gerovės valstybės modelio;
3. Siekiant efektyvesnio palankios šeimos politikos įgyvendinimo, skatinti šeimai palankios politikos institucijų bendradarbiavimą su nevyriausybinėmis organizacijomis bei vietos savivalda;
4. Pritaikyti gerąją užsienio šalių patirtį šeimai palankios politikos srityje;
5. Taikyti alternatyvias vaikų priežiūros formas, t.y. suteikti galimybes legaliai dirbti vaikų auklėms, kurios ir pačios gali būti motinystės atostogose, kurios vienu metu namuose prižiūrėtų pavyzdžiui keturis ar penkis vaikus.

Vietos savivaldai:

1. Užtikrinti vaikų priežiūros paslaugų prieinamumą ir šių paslaugų kokybę (didinti vaikų darželių skaičių užmiesčiuose ir mažuose miesteliuose (kaimuose); gerinti vaikų ikimokyklinio ugdymo infrastruktūrą mieste, įkurti daugiau dienos centrų, didinti galimybes vaikus palikti šiuose centruose po kelias valandas.
2. Didinti vaikų priežiūros paslaugų prieinamumą ir šių paslaugų kokybę (didinti kvalifikuotų vaikų specialistų skaičių ikimokyklinio ugdymo įstaigose, gerinti ikimokyklinio ugdymo įstaigų infrastruktūrą);
3. Aktyviau plėtoti ir didinti nepiniginės socialinės paramos skyrimą jaunoms šeimoms su mažamečiais vaikais: mokesčių lengvatas ir subsidijas; psichologo konsultacijas; paramą maisto produktais ir drabužiais; būsto nuomą ir komunalinius mokesčius.

LITERATŪRA

1. Arnlaug, L., 1940 „Dirbantys tėvai ir socialinės gerovės valstybė: kintanti šeima ir politikos reforma Skandinavijoje“ Leira Arnlaug; (iš anglų kalbos vertė Irena Ragaišienė); Lygių galimybių plėtros centras. Vilnius : Eugrimas, 2006.
2. Barnett, R. C. (1999). A new work-life model for the twenty-third century. *The annals of the American academy*. Prieiga per internetą: <http://ann.sagepub.com/content/562/1/143> [Žiūrėta: 2016.10.23]
3. Bengtson, V. L. (2001). Beyond the Nuclear Family: The Increasing Importance of Multigenerational Bonds. *Journal of Marriage and Family*. 63 (1). Prieiga internete: <http://www2.sunysuffolk.edu/wilsonv/articles/beyondnuclae.pdf> (Žiūrėta: 2016.10.23)
4. Berger, B. (2002). *The Family in the Modern Age: More Than a Lifestyle Choice*. New Brunswick, NJ and London: Transaction Publishers. Prieiga internete: http://books.google.lt/books?id=YiSbCCtja0C&printsec=frontcover&hl=lt&source=gbs_g_e_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false (Žiūrėta: 2016.09.30)
5. Bitinas, B., Rupšienė, L., Žydžiūnaitė, V. (2008). *Kokybinių tyrimų metodologija*. Metodinė knyga. Klaipėda.
6. Burgess, E. W. (1926). The family as a unity of interaction personalities. *The Family*. Prieiga internete: <http://jfi.sagepub.com/content/29/11/1426.refs> (Žiūrėta: 2016.10.27)
7. Buzaitytė – Kašalynienė, J., Atmanavičienė, D. (2005). Darbuotojų ir darbdavių poreikių analizė. Tyrimo ataskaita. Prieiga internete: http://www.seimairdarbas.lt/files/tyrimo_ataskaita.doc (Žiūrėta: 2016.12.21)
8. Castles, F. C. (2003). The world turned upside down: below replacement fertility, changing preferences and family-friendly public policy in 21 OECD countries. *Journal of European Social Policy*, 13 (3).
9. Česnaitytė, V. (2012). Šeimos samprata: Lietuvos gyventojų subjektyvus požiūris. *Socialinis darbas*. Vilnius. 11(2).
10. Daukantienė, N. (2006). Darbo rinkos pokyčiai Lietuvoje: moterų ir vyrų padėties aspektai. Vilnius: Lietuvos mokslų akademija. Prieiga internete: http://www.ebiblioteka.lt/resursai/LMA/Filosofija/Fil64/Fil64_08.pdf (Žiūrėta: 2016.11.02)
11. Demografinių tyrimų institutas. *Demografija ir mes*. (2012). Kas naujo Lietuvos demografiniame pasaulyje. Autoriai: Stankūnienė, V. Jasilionis D. Nr. 5. Prieiga internete: http://www.demografija.lt/users/www/uploaded/Policy%20brief/biuletinis_Nr_5.pdf (Žiūrėta: 2016.11.20)

12. Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija. Prieiga internete: <http://www.oecd.org/index.htm> (Žiūrėta: 2016.11.20)
13. ES lygių galimybių politikos gairės 2014. Prieiga internete: http://ec.europa.eu/civil_service/docs/equal_opp/strategie_1554_en.pdf. (Žiūrėta: 2016.11.02)
14. European Commission (2013), “Barcelona Objectives. The Development of Childcare Facilities for Young Children in Europe with a View to Sustainable and Inclusive Growth”, Report from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Prieiga internete: http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/documents/130531_barcelona_en.pdf (Žiūrėta: 2017.01.03)
15. Eurostato statistinių duomenų portalas. Prieiga internete: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database> (Žiūrėta: 2016.11.22)
16. Europos Sąjungos Komisija “Užimtumas, socialiniai reikalai ir įtrauktis” Prieiga internete: http://europa.eu/epic/studies-reports/childcare/index_en.htm (Žiūrėta: 2016.11.22)
17. Eurostato statistinių duomenų portalas „Metinė analizė, angl. yearbook” Prieiga internete: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Europe_in_figures_-_Eurostat_yearbook (Žiūrėta: 2016.10.23)
18. Eurostato statistinių duomenų portalas “Regioninė politika ir Europa 2020” Prieiga internete: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Regional_policies_and_Europe_2020 (Žiūrėta: 2016.09.20)
19. Europos Sąjungos institucijos EIGE statistinių duomenų lyčių lygybės rodikliai Prieiga internete: <http://eige.europa.eu/gender-statistics/gender-equality-index> (Žiūrėta: 2016.11.10)
20. Esping – Andersen, G. (1990). The Three Worlds of Welfare Capitalism. Polity Press. Cambridge. Prieiga internete: <http://www.scribd.com/doc/77492704/Esping-Andersen-The-Three-Worlds-of-Welfare-Capitalism-1990> (Žiūrėta: 2016.09.18)
21. Esping – Andersen, G. (1996). Welfare States in Transition: National Adaptations in Global Economies. In Welfare States in Transition: National Adaptations in Global Economies. London.
22. Esping – Andersen, G. (1999). Social Foundations of Postindustrial Economies. Oxford University Press. New York.

23. Friedan, B. (1963). *The Feminine Mystique*. Harmondsworth: Penguin. Prieiga internete: <http://jwa.org/thisweek/feb/17/1963/betty-friedan> (Žiūrėta: 2016.12.10)
24. Gauthier, A. H. (1998). *The State and the Family. A Comparative Analysis of Family Policies in Industrialized Countries*. Oxford: Calderon Press. Prieiga internete: <http://ideas.repec.org/b/oxp/obooks/9780198294993.html> (Žiūrėta: 2016.11.17)
25. Guogis, A. (2000). *Socialinės politikos modeliai*. Vilnius: Eugrimas.
26. Hardy S., Adnett N. (2002). The Parental leave Directive: Towards a Family -Friendly Social Europe? *European Journal of Industrial Relations*. Vol. 8. No 2.
27. Hoyman M., Duer H. (2004). A Typology of Workplace Policies: Worker Friendly vs. Family Friendly? *Public Personnel Administration*. Vol. 24.
28. Informacinis portalas moterims. Prieiga internete: <http://www.lygus.lt/uzimtumas/seima-ir-darbas/derinimo-modelis/> (Žiūrėta: 2016. 11. 19)
29. Jakštienė, S. "Darbo rinkos segmentacija" KTU, (2013).
30. Jančaitytė, R. (2006). Palankios šeimai politikos įgyvendinimas Lietuvoje: problemos ir galimybės. *Socialinis darbas*. Nr. 5 (1).
31. Jonkarytė, A. (2002). Antrojo demografinio perėjimo teorijos bruožai. *Filosofija. Sociologija*. Vilnius.
32. Kairienė, K., Jančaitytė R., Kolbergytė A. (2009). Darbdavių požiūris į apmokamo darbo ir šeimos vaidmenų derinimo galimybes Lietuvoje. *Socialinis darbas*. Nr. 8(1).
33. Kamerman, S. B., Kahn A. K. (1978). *Family Policy: Government and Families in Fourteen Countries*. New York: Columbia University Press.
34. Kardelis, K. (2005). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai: (edukologija ir kiti socialiniai mokslai): vadovėlis*. Šiauliai: Liucijus.
35. Kavoliūnaitė – Ragauskienė, E. (2012). Viešosios šeimos politikos kūrimo ir įgyvendinimo problemos Lietuvoje. ISSN 1392-1592. *Teisės problemos*. Nr. 1 (75).
36. Kuznecovienė, J. (2008). *Socialiniai tyrimai švietime*. VDU: Kaunas.
37. Lazutka, R. (2001). *Socialinė apsauga. Žmogaus socialinė raida*. Vilnius: Homo Liber.
38. Lewis, J. (1992). Gender and Development of Welfare Regimes. *Journal of European Social Policy*, 2(3). Prieiga internete: <http://esp.sagepub.com/content/2/3/159.full.pdf+html> (Žiūrėta: 2016.11.20)
39. Leave network annual report 2016 http://www.leavenetwork.org/fileadmin/Leavenetwork/Annual_reviews/2016_Full_draft_20_July.pdf (Žiūrėta: 2016.11.25)
40. Lietuvos darbo birža statistinių duomenų portalas. Prieiga internete: <https://www.ldb.lt/Informacija/Puslapiai/default.aspx> (Žiūrėta: 2016.11.12)

41. Lietuvos Respublikos darbo kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas (Žin. 2002, Nr. 64-2569; 2012, Nr. IX-926). Prieiga internete: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=415210&p_query=&p_tr2=2 (Žiūrėta: 2016.11.20)
42. Lietuvos Respublikos Konstitucija. (Žin., 1992, Nr. 33-1014). Vilnius. Prieiga internete: http://www3.lrs.lt/home/konstitucija/konstitucija_ru.htm (Žiūrėta: 2016.11.15)
43. Lietuvos Respublikos išmokų vaikams įstatymas (Žin., 1994, Nr. 89-1706; 2004, Nr. 88-3208). Prieiga internete: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=270543&p_query=&p_tr2= (Žiūrėta: 2016.11.11)
44. Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymas (Žin., 2000, Nr. 111-3574; 2013, Nr. 54-2689).
45. Lietuvos Respublikos socialinės paramos koncepcija (Žin., 1994, Nr. 360).
46. Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas (Žin., 2006, Nr. 17-589). Prieiga internete: http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=270342&p_query=&p_tr2= (Žiūrėta: 2016.12.12)
47. Lietuvos Respublikos statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės pranešimas spaudai (2010). Karjeros ir šeimos derinimas. Prieiga internete: <http://web.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=7837&PHPSESSID=60ef15efcb0224fadff97e8b373d4faa> (Žiūrėta: 2016.12. 22)
48. Lietuvos Respublikos valstybės paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti ir daugiaaukščiams namams atnaujinti (modernizuoti) įstatymas (Žin., 2013, Nr. I-2455). Prieiga internete: http://www.am.lt/VI/article.php3?article_id=11368 (Žiūrėta: 2016.12.22)
49. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl atskirų darbo sutarčių ypatumų patvirtinimo pakeitimo“. Vilnius. Prieiga internete: <http://www.teisidas.lt/?newsid=752> (Žiūrėta 2016.12.22)
50. Lietuvos Respublikos vyriausybės nutarimas „Dėl socialinių stipendijų aukštųjų mokyklų studentams skyrimo ir administravimo tvarkos aprašo patvirtinimo (Žin., 2009, Nr. 1801). Prieiga internete: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=390234 (Žiūrėta: 2016.12. 22)
51. Lietuvos statistikos departamentas oficialiosios statistikos duomenų portalas. Prieiga internete: <http://osp.stat.gov.lt> (Žiūrėta: 2016.11.20)
52. Maslauskaitė, A. (2003). Lytis, globa ir kultūriniai gerovės kapitalizmo barjerai Lietuvoje. Sociologija ir mintis. Nr. 1.

53. Maslauskaitė, A. (2005). Šeima ir šeimos politika: patirtis ir nekonservatyvios politikos gairės. Vilnius: demokratinės politikos institutas.
54. Maslauskaitė, A. ir Stankūnienė, V. (2006) monografija „Lietuvos šeima: tarp tradicijos ir realybės“
55. Mills, M., P. Präg, F. Tsang, K. Begall, J. Derbyshire, L. Kohle, C. Miani and S. Hoorens (2014), “Use of Childcare in the EU Member States and Progress towards the Barcelona Targets”, *Short Statistical Report* No.1, Prepared for the European Commission Directorate- General for Justice. Prieiga internete http://www.cite.gov.pt/pt/destaques/complementosDestqs/140502_gender_equality_workforce_ssr1_en.pdf (Žiūrėta: 2017.01.03)
56. Moterų ir vyrų lygybės gairės 2006 – 2010 m. Europos bendrijų komisija. Briuselis. Prieiga internete: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0092:FIN:lt:PDF> (Žiūrėta: 2016.12.19)
57. Moterų ir vyrų lygių galimybių programos įgyvendinimo planas 2015 – 2017. Prieiga internete: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/8d1477a0e1b011e4a4809231b4b55019> (Žiūrėta: 2016.12.20)
58. Moterų informacijos centro vykdytas projektas „FORWARD! Šeima ir darbas – suderinami“ (2005). Prieiga internete: http://www.lygus.lt/mic2/files_saugi/METINE2005.doc (Žiūrėta: 2016.11.19)
59. Navaitis, G. (2007). Požiūris į valstybės paramos šeimai veiksmingumą. Socialinis darbas. Nr. 6 (1). Vilnius.
60. Neyer, G. (2003). Family Policies and Low Fertility in Western Europe. MPIDR Working Paper WP 2003-021. Prieiga internete: <http://www.demogr.mpg.de/en/> (Žiūrėta: 2016.12.21)
61. Sodros statistinių duomenų portalas. Prieiga internete: <http://atvira.sodra.lt/lt-ltl/index.html> (Žiūrėta: 2016.11.02)
62. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos užsakytas tyrimas: Moterų ir vyrų teisių, pareigų, galimybių šeimoje ir darbe suderinamumas: sociokultūrinė analizė (2007). Prieiga internete: <http://www.socmin.lt/index.php?-1440690131> (Žiūrėta: 2016.11.15)
63. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. 2012 – 2013 metų socialinis pranešimas. Prieiga internete: <http://www.socmin.lt/index.php?590329723> (Žiūrėta: 2015.11.15)
64. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija statistinių duomenų portalas. Prieiga internete: <http://www.socmin.lt/lt/titulinis.html> (Žiūrėta: 2016.11.16)

65. Socialinės apsaugos terminų žodynas (2000). Prieiga internete: <http://www.sec.lt/pages/zodynas/index.html> (Žiūrėta: 2016.11.05)
66. Stankūnienė, V. ir kt. (2001). Paramos šeimai politika: samprata ir patyrima: kolektyvinė monografija. Vilnius: Lietuvos filosofijos ir sociologijos institutas.
67. Stankūnienė V. ir kt. (2003). Šeimos revoliucija? Iššūkiai šeimos politikai. Vilnius: Socialinių tyrimų institutas.
68. Stankūnienė V. (2005). Šeima, vaikai šeimos politika. Modernėjimo prieštaros. Vilnius: Socialinių tyrimų institutas.
69. Stankūnienė V. ir kt. (2005). Gimstamumo mažėjimas - svarbiausia Lietuvos demografinės pusiausvyros praradimo prielaida. Lietuva Europos Sąjungoje: pirmieji metai. Vilnius.
70. Stankūnienė V. (2006). Lietuvos gyventojai: struktūra ir demografinė raida. Vilnius: Statistikos departamentas. ISBN 9955-588-93-4.
71. Parsons, T. (1944). The social structure of the family. The family: Its functions and destiny. New York: Harper.
72. Purvaneckas, A., Purvaneckienė, G., (2001). Moterys Lietuvos visuomenėje. Palyginamoji tyrimų analizė. Vilnius: Danielius.
73. Plantenga, J. and C. Remery (2009), “The provision of childcare services. A comparative review of 30 European countries”, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. Prieiga internete: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=89&newsId=545&> (Žiūrėta: 2017.01.04)
74. PIRLS and TIMSS Tarptautiniai moksleivių pasiekimų tyrimai. Prieiga internete <http://www.pirls.org> (Žiūrėta: 2017.01.05)
75. Plantenga, J. and C. Remery (2013), “Child care services for school age children – A comparative review of 33 countries”, Prepared for the European Commission Directorate-General for Justice. Prieiga internete: http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/documents/130910_egge_out_of_school_en.pdf (Žiūrėta: 2017.01.05)
76. Reingardienė, J., Tereškinas, A. (2006). Darbo ir šeimos gyvenimo suderinimas Lietuvoje bei lyčių lygybė: iššūkiai ir galimybės. Sudarytoja: Reingardienė J. (Ne) apmokamas darbas: šeimai palanki darbo aplinka ir lyčių lygybė Europoje. Vytauto Didžiojo universitetas, Lygių galimybių plėtros centras. Vilnius.
77. Tamutienė, I. ir kt. (2009). Geroji ES šalių patirtis taikant lankstaus darbo sistemas. Projekto santrauka. Vilnius. Prieiga internete: http://www.sidmc.org/project_020/wp-content/uploads/V_geroji_praktika_santrauka.pdf (Žiūrėta 2016. 11. 17)

78. Valstybinio socialinio aprūpinimo sistemos pagrindų įstatymas (Žin., 1990, Nr. I-969).
Prieiga internete:
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=22008&p_query=&p_tr2=
(Žiūrėta: 2016.11.14)
79. Valstybinė šeimos politikos koncepcija. (Žin., 2008, Nr. X-1569). Vilnius. Prieiga
internetė: http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=5477&p_k=1 (Žiūrėta: 2016.11.08)
80. Valstybinė vyrų ir moterų lygių galimybių programa 2015 – 2021 <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/dc012450b1ca11e48296d11f563abfb0> (Žiūrėta: 2016.11.08)
81. Vyrai ir vaiko priežiūros atostogos. (2005). Kokybinio tyrimo bendra ataskaita.
Lygių galimybių plėtros centras. Vilnius: Eugrimas.
82. Žydžiūnaitė V. (2007). Methodological Consideration: Sequential Linking of Qualitative
and Quantitative Research. Social sciences. 1 (55), 7 – 14. Prieiga per internetą:
<http://archive.minfolit.lt/arch/9501/9666.pdf> (Žiūrėta: 2015.05.12)

PRIEDAI

PRIEDAS NR. 1

Tyrimo klausimyno pagrindimas informantams turintiems mažamečius vaikus

Teorinis konstruktas	Kas tiriama (teoriniai klausimai)	Empiriniai klausimai
1. Informantų socialinės demografinės charakteristikos.	Siekama išsiaiškinti informantų amžių, bei šeimyninę padėti, vaikų skaičių šeimoje bei užimtumo statusą.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Jūsų amžius, 2. Jūsų lytis, 3. Jūsų išsimokslinimas, 4. Jūsų šeimyninė padėtis, 5. Vaikų skaičius šeimoje, vaikų iki 7 metų skaičius šeimoje 6. Jūsų užimtumo statusas pvz.: (dirbate, nedirbate, vaiko priež. Atostogose, studijuojate ar pan.);
2. Motinystės/tėvystės atostogų vertinimas	Siekama išsiaiškinti, ką informantai vertina Lietuvoje vykdomą motinystės tėvystės atostogų politiką, ar informantų nuomone šis reglamentavimas yra palankus jų atžvilgiu. Taip pat ar ikimokyklinio ugdymo paslaugų prieinamumas turi ryšio su jų siekiu turėti vaikų.	<ol style="list-style-type: none"> 7. Sakykite ar Jus tenkina motinystės/tėvystės atostogų trukmė? Ar ji pakankama? Galbūt ji per ilga? Kodėl taip? Kodėl ne? 8. Ar Jus tenkina skiriamas išmokų dydis ir jų pasiskirstymas? Pavyzdžiui vienerius metus 100%, arba pirmaisiais metais, 70% ir 40% antraisiais metais? Jei ne, kaip Jūs siūlytumėte keisti skiriamų išmokų dydžius? 9. Kaip manote kas lemia vyrų ir/arba moterų pasirinkimą išeiti motinystės/tėvystės atostogų? 10. Kaip Jūsų šeimoje įvyko šis pasiskirstymas? Kodėl motinystės/tėvystės atostogų išėjote Jūs, o ne Jūsų partneris? Kas lėmė tokį pasirinkimą? 11. Ar manote, jog tai yra tinkamas pasiskirstymas vaiko priežiūros pareigomis tarp Jūsų ir Jūsų partnerio? 12. Ar ikimokyklinio ugdymo prieinamumas, paslaugų kokybė bei sąlygos dirbti ir auginti vaiką turėjo įtaką tam pasirinkimui?
3. Ikimokyklinio ugdymo paslaugų vertinimas	Siekama suprasti ir išsiaiškinti kaip informantai derina darbinius bei šeiminius vaidmenis, kaip tai vertina, su kokiomis problemomis susiduria. Jei susiduria su konfliktais išsiaiškinti kaip tai sprendžia ar norėtų spręsti. Kaip vertina	<ol style="list-style-type: none"> 13. Ar esate patenkinta/tas galimybėmis Jūsų vaikui/ams lankyti ikimokyklinio ugdymo įstaigas? 14. Ar Jūsų vaikas (vaikai) šiuo metu lanko ikimokyklinio ugdymo įstaigas? Ar Jus tenkina ikimokyklinio ugdymo įstaigose teikiamų paslaugų kokybė? Ar

	<p>ikimokyklinio ugdymo įstaigų prieinamumą ir galimybes šias įstaigas vaikams lankyti. Išsiaiškinti kaip informantai vertina paslaugų kokybę.</p>	<p>manote, jog šių įstaigų pakanka?</p> <p>15. Ar šių įstaigų kiekis bei tinkamumas vaiką leisti į lopšėlį / darželį pvz. nuo 2 metų Jums tinkamas? Kodėl ne?</p> <p>16. Ar manote, jog susikeistumėte su savo partneriu vietomis ir išeitumėte vaiko priežiūros atostogų (arba atvirkščiai) jei ikimokyklinio ugdymo paslaugų kiekis šalyje gerokai padidėtų ir taptų lakstesnės sąlygos vaiką leisti į lopšėlį anksčiau?</p> <p>17. Ar tai turėtų įtakos Jūsų pasirinkimui susilaukti daugiau vaikų? Ar šie pakeitimai neturėtų įtakos dėl Jūsų požiūrio į šeimą?</p>
4. Darbo ir šeimos derinimas	<p>Siekama išanalizuoti, ar informantai ketina turėti daugiau vaikų, bei išsiaiškinti kas Lietuvos šeimos politikoje paskatintų ar nepaskatintų informantus susilaukti daugiau vaikų.</p>	<p>18. Ar ketinate/planuojate ateityje turėti daugiau vaikų? Jeigu ne, kodėl?</p> <p>19. Jeigu taip, kas dar labiau paskatintų turėti daugiau vaikų?</p>
5. Politikos vertinimas	<p>Siekama išsiaiškinti informantų požiūrį ir vertinimą šeimos politikos klausimais Lietuvoje. Išsiaiškinti kokios yra informantų įžvalgos apie naujo darbo kodekso pakeitimus, koks yra informantų požiūris į ne viso darbo laiko reglamentavimą arba nuotolinio darbo galimybes. Ištirti ar informantai rinktųsi tokias galimybes ir ar jų nuomone toks būdas yra naudingas.</p>	<p>20. Kaip vertinate naujo darbo kodekso pakeitimus dėl ne viso darbo laiko, ar manote, jog tai gali turėti, turės įtakos moterims ir vyrams renkantis išeiti motinystės/tėvystės atostogų? Ar tai galima laikyti rodikliu skatinančių poras susilaukti vaikų?</p> <p>21. Koks Jūsų požiūris apie nuotolinio darbo perspektyvas? Ką manote apie reglamentavimą darbdaviui privalomai suteikti tokias galimybes darbuotojui?</p> <p>22. Ar tai naudingas būdas dirbti? Ar rinktumėtės (jei būtų galimybė) dirbti nuotoliniu būdu pvz. iš namų? Kaip vertinate, jog nuotolinio darbo laiką, darbuotojas skirsto pats? Ar tai paskatintų ar neturėtų įtakos Jūsų pasirinkimui susilaukti daugiau vaikų?</p> <p>23. Kaip vertinate darbo sutarties su nėsčiomis moterimis nutraukimo sąlygas? (darbo kodeksas reglamentuoja: <i>su darbuotoja</i></p>

		<p><i>darbo sutartis gali būti nutraukta iki vaikui sukaks keturi mėnesiai)</i> ar tai paskatintų ar sumažintų Jūsų ketinimus susilaukti vaikų?</p> <p>24. Kaip vertinate nėštumo ir gimdymo atostogų reglamentavimą, t.y. „septyniasdešimt kalendorinių dienų iki gimdymo ir penkiasdešimt šešios kalendorinės dienos po gimdymo“? Ar šis reglamentavimas yra tinkamas? Jeigu turėtumėte galimybę pakeisti, koks būtų Jūsų reikalavimas?</p>
6. Apibendrinimas	<p>Siekama sulaukti bendrų informantų pastebėjimų, siūlymų ir kt. Vaikų priežiūros atostogų politikos klausimais Lietuvoje. Taip išsiaiškinti kas informantų nuomone turėtų pasikeisti siekiant sėkmingesnio šeiminio ir darbo/profesinės veiklos derinimo. Taip pat išsiaiškinti, ką informantų nuomone reikėtų patobulinti arba keisti šeimos politikos srityje Lietuvoje.</p>	<p>25. Kaip bendrai vertinate politiką, vykdomą vaikų priežiūros atostogų klausimais?</p> <p>26. Kas Jūsų nuomone turėtų keistis siekiant sėkmingesnio šeiminio ir darbo/profesinės veiklos derinimo?</p>

PRIEDAS NR. 2

Tyrimo klausimyno pagrindimas informantams: įvairių sričių ekspertams

Teorinis konstruktas	Kas tiriama (teoriniai klausimai)	Empiriniai klausimai
1. Politikos vertinimas	Siekiami išsiaiškinti informantų požiūrį į šeimos politiką ir į šeimai palankią politiką Lietuvoje bei jos priemones.c	1. Kaip bendrai vertinate Lietuvoje šeimos politiką? 2. Kaip vertinate politiką, vykdomą vaikų priežiūros atostogų klausimais? 3. Ar tinkamas esamas reglamentavimas?
2. Motinystės/tėvys tės/vaiko priežiūros atostogos	Siekiami išsiaiškinti informantų nuomonę ir požiūrį į darbuotojų šeimos ir profesinės veiklos derinimo galimybes. Išsiaiškinti kaip informantai vertina nėštumo ir gimdymo atostogų reglamentavimą Lietuvoje. Kas informantų manym ir siūlymais paskatintų jaunas šeimas susilaukti vaikų. Taip pat ištirti kaip informantai vertina ikimokyklinio amžiaus paslaugų prieinamumą ir kokias priemones informantai siūlytų skatinant geresnio šeiminio ir profesinio derinimo, turima omenyje kokios kitokios priemonės jų nuomone būtų efektyvios.	4. Kas Jūsų nuomone turėtų keistis siekiant sėkmingesnio šeiminio ir darbo derinimo? 5. Kaip vertinate nėštumo ir gimdymo atostogų reglamentavimą, t.y. „septyniasdešimt kalendorinių dienų iki gimdymo ir penkiasdešimt šešios kalendorinės dienos po gimdymo“? Ar šis reglamentavimas yra tinkamas? Gal jis turėtų būti ilgesnis, trumpesnis? 6. Kas Jūsų nuomone Lietuvoje paskatintų jaunas šeimas susilaukti vaikų? 7. Kaip ikimokyklinio amžiaus paslaugų prieinamumas siejasi su vyrų ir moterų pasirinkimu turėti vaikų ir dirbti, derinti darbą ir šeimą? Kokios kitos priemonės būtų efektyvios?
3. Naujasis socialinis modelis	Atskleisti informantų požiūrį apie naująjį socialinį modelį. Taip pat išsiaiškinti informantų nuomonę bei vertinimą dėl kompensuojamojo uždarbio ir gaunamų pajamų pakeitimų.	8. Kaip vertinate naują socialinį modelį? 9. Ar manote, jog veiksmingas reglamentavimas, kai „ <i>turint papildomų pajamų yra mokamas skirtumas tarp asmens kompensuojamojo uždarbio ir gaunamų pajamų, o tai leidžia įgyvendinti asmenų, auginančių mažamečius vaikus skatinimą palaiptiui grįžti į darbo rinką, ypač antraisiais vaiko auginimo metais.</i> “ ?
4. Naujasis darbo kodeksas	Išsiaiškinti informantų vertinimus ir pasiūlymus dėl naujo darbo kodekso pakeitimų dėl ne viso darbo laiko, bei nuotolinio darbo. Ištirti kokius požiūrius apie	10. Kaip vertinate naujo darbo kodekso pakeitimus dėl ne viso darbo laiko kai „<..> <i>pareikalavus nėsčiai, neseniai pagimdžiusiai ar krūtimi maitinančiai darbuotojai, darbuotojui, auginančiam vaiką iki</i>

	<p>šias darbo formas Lietuvoje pateikia informantai. Taip pat kaip vertina darbo sutarties nutraukimą su nėsčiomis moterimis.</p>	<p><i>trejų metų, bei darbuotojui, vienam auginančiam vaiką iki keturiolikos metų arba neįgalų vaiką iki aštuoniolikos metų.</i>“</p> <p>11. Koks Jūsų požiūris apie nuotolinio darbo (ne viso darbo laiko ir panašios formos) perspektyvumą ir reglamentavimą darbdaviui privalomai suteikti tokias galimybes darbuotojui? Ar tai naudingas būdas dirbti? Kokios pritaikymo galimybės Lietuvoje? Ar gyventojai rinktųsi (jei būtų galimybė) dirbti nuotoliniu būdu pvz. iš namų?</p> <p>12. Kaip vertinate teiginius jog nuotolinio darbo laiką, darbuotojas skirsto pats? Ar tai veiksmingas darbo laiko išnaudojimas ir ar darbinantis darbdaviui žinant, jog darbuotojas nuotolinio darbo būdu pats skirsto darbo laiką, darbdaviai būtų suinteresuoti įdarbinti tokį asmenį?</p> <p>13. Kaip vertinate darbo sutarties su nėsčiomis moterimis nutraukimo sąlygas? Kai darbo kodeksas reglamentuoja: “<..>darbo sutartis su nėsčia darbuotoja jos nėštumo laiku ir iki jos vaikui sukaks keturi mėnesiai gali būti nutraukta šalių susitarimu, jos iniciatyva, jos iniciatyva išbandymo metu, taip pat kai baigiasi terminuota darbo sutartis suėjus terminui.<..>”</p> <p>14. Ar keturių mėnesių laikotarpis nėra per trumpas nutraukti darbo sutartį su darbuotoja?</p>
<p>5. Rekomendacijos</p>	<p>Siekama išsiaiškinti kaip bendrai informantai rekomenduoja tobulinti šeimos politiką Lietuvoje, bei kokias galėtų pateikti rekomendacijas moterų turinčių mažamečių vaikų užimtumui skaitinti ir sėkmingam šeimos ir darbo derinimui užtikrinti.</p>	<p>15. Kaip bendrai rekomenduotumėte tobulinti šeimos politiką Lietuvoje? Turima omenyje, kas paskatintų moterų turinčių mažamečių vaikų užimtumą?</p>